

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV BOHEMISTIKY

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**LITERÁRNĚVĚDNÁ REFLEXE TVORBY JÁCHYMA TOPOLA V 90.
LETECH 20. STOLETÍ**

Vedoucí práce: Mgr. Martina Halamová, Ph.D.

Autor práce: Bc. Lucie Palouňková

Studijní obor: Bohemistika

Ročník: 2

2020

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledky obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 28.7.2020

.....
Lucie Palounková

Poděkování

Děkuji své vedoucí Mgr. Martině Halamové, Ph.D., za odbornou podporu a trpělivost, se kterou mi práci pomohla dokončit. Také děkuji svým přátelům za psychickou podporu.

ANOTACE

V této diplomové práci se soustředíme na komparaci českých literárněvědných textů a recenzí reflektujících tvorbu Jáchyma Topola vydanou v 90. letech 20. století. Cílem naší práce bude popsat utváření modelů vědeckých diskurzů orientovaných k autorově tvorbě. Dané texty české literární kritiky budou nahlíženy jako produkt dobového dění a myšlení a práce bude psána s ambicí popsat, zda a jakým způsobem kritika reflektuje autorovu předrevoluční tvorbu ve vztahu k jeho poetice utvářené v letech devadesátých. Rozboru bude předcházet vymezení pojmu reprezentace a seznámení s životem autora a jeho důležitých momentů, které formovaly podobu jeho poetiky v období předrevolučním i porevolučním.

ABSTRACT

In this thesis, we will focus on the comparison of the Czech works of literary criticism and reviews reflecting on the work of Jáchym Topol which was published in the 1990s. The aim of this work will be to describe the formation of models of scientific discourses oriented towards the author's work. The given texts of Czech literary critiques will be seen as a product of contemporary events and thoughts, and the work will be written with the ambition to describe whether and how critics reflect on the author's pre-revolutionary work in relation to his poetics formed in the 1990s. The analysis will be preceded by a definition of the concept of representation and an introduction to the life of the author and his important moments that shaped the form of his poetics during both the pre- and post-revolutionary periods.

Obsah

Úvod.....	8
1. Reprezentace	10
2. Jáchym Topol život a dílo	16
2.1. Děsivý spřežení	22
2.2. Miluju tě k zbláznění.....	26
2.2.1. Fikční svět a imaginace	26
2.2.2. Motivy	28
2.2.3. Jazyk a slovní zásoba	30
2.2.4. Shrnutí.....	32
2.3. V úterý bude válka	34
2.3.1. Fikční svět a imaginace	34
2.3.2. Motivy	34
2.3.3. Jazyk a slovní zásoba	37
2.3.4. Shrnutí.....	39
2.4. Výlet k nádražní hale	41
2.4.1. Fikční svět a imaginace	41
2.4.2. Vypravěč	45
2.4.3. Motivy	46
2.4.4. Jazyk a slovní zásoba	46
2.4.5. Shrnutí.....	47
2.5. Sestra.....	49
2.5.1. Fikční svět, imaginace a kompozice textu	49
2.5.2. Vypravěč	57
2.5.3. Motivy	59
2.5.4. Jazyk a slovní zásoba	61
2.5.5. Autobiografické prvky	65
2.5.6. Shrnutí.....	66
2.6. Anděl.....	68
2.6.1. Fikční svět, imaginace a kompozice textu	68
2.6.2. Vypravěč a postavy	73
2.6.3. Motivy	74
2.6.4. Jazyk a slovní zásoba	76
2.6.5. Autobiografické prvky	77
2.6.6. Shrnutí.....	77
2.7. Trnová dívka	79

2.7.1.	Fikční svět, imaginace a kompozice textu	80
2.7.2.	Motivy	80
2.7.3.	Jazyk a slovní zásoba	81
2.7.4.	Shrnutí	82
Závěr		84
Prameny a literatura		87
Prameny tištěné		87
Prameny elektronické		91
Bakalářské a diplomové práce		92
Internetové zdroje		92
Literatura		92
Seznam příloh		94

Úvod

Tato diplomová práce se bude zabývat literárněvědnou reflexí tvorby Jáchyma Topola vydanou v 90. letech 20. století. Konkrétně se jedná o tyto knihy: *Děsivý spřežení*, *Miluju tě k zbláznění*, *V úterý bude válka*, *Výlet k nádražní hale*, *Sestra*, *Anděl* a *Trnová dívka*, která sice není původní dílo Topola, nicméně vyšla na konci 90. let pod jeho jménem, a proto jsme ji do literárněvědné reflexe zařadili také.

Ještě předtím, než se pokusíme analyzovat literárněvědné texty související se zmiňovanou Topolovou tvorbou, v teoretické části této práce vymezíme nejprve pojem reprezentace, jak v širším kontextu, tak ve vztahu k textu obecně. Studované literárněvědné texty jsou reprezentacemi dobového literárněvědného myšlení o Topolově tvorbě, proto se také pojmem reprezentace budeme zabývat. Pro teoretickou část diplomové práce jsme čerpali zejména ze studie W. J. T. Mitchella s názvem *Representation* zařazené v knize *Critical Terms for Literary Study* a také z knihy *Cosmogonia*, od autorů Vladimíra Papouška a Petra A. Bílka. Stejně tak jsme k teoretické části práce čerpali z kolektivní monografie *Jazyky reprezentace*.

Po objasnění pojmu reprezentace, věnujeme několik stran životu Jáchyma Topola a důležitým momentům, které měly vliv na formování jeho poetiky v období předrevolučním i porevolučním.

V praktické části této práce, které bude věnováno nejvíce prostoru, budeme analyzovat literárně vědné texty vztahující se k Topolově tvorbě, přesněji řečeno kritiky, recenze a také studie. Důležité je uvést, že pro svou práci jsme nevybrali pouze recenze a kritiky uznávaných periodik, ale i deníků. „Vzhledem k tomu, že se i ale právě i deníky podílejí velkou měrou na vytváření všednodenního společenského kontextu a čte je velká většina běžných čtenářů, je jejich výpovědní síla poměrně značná a potenciál podílet se na utváření iluze o autorovi taktéž.“¹ Vzhledem k tomuto faktu jsme se proto rozhodli je do diplomové práce zařadit také. Vynechali jsme ve finále pouze ty recenze knih, které vyšly na internetových portálech podobných čtenářským deníkům a podobně a nejsou důvěryhodným zdrojem.

Při analýze recenzí a literárně vědných textů jsme postupovali podle data vydání jednotlivých Topolových knih. Při studiu jednotlivých literárně vědných textů jsme se

¹ KRÁLÍKOVÁ, Andrea. Autorské tváře v knižních zrcadlech: obrazy autorů současné české literatury v perspektivě kulturního transferu. Vyd. 1. Příbram: *Pistorius & Olšanská*, 2015. 251 s. ISBN 978-80-87855-25-6. s. 80.

soustředili na dílčí aspekty Topolovy tvorby, kterým je v textech věnována největší pozornost. Jedná se zejména o autorovu imaginaci, motivy, práci s jazykovou stránkou textu atd. Největší pozornost budeme v této práci věnovat románu *Sestra*. Je to z toho důvodu, že je kritikou považován za jednu z nejlepších Topolových knih, a tudíž je k němu k dispozici největší počet různých studií.

Klíčovým úkolem a cílem, ke kterému se budeme chtít ve této diplomové práci dobrat, je názor kritiků na Topolovu předrevoluční a porevoluční tvorbu. Bude nás v průběhu analyzování kritik, recenzí a studií zajímat, jestli vědci, zabývající se autorovou tvorbou v devadesátých letech, vztahují Topolovu tvorbu k jeho tvorbě předrevoluční, jestli vidí mezi oběma nějaké shody, vazby, odlišnost, jak se podle nich liší Topolova poetika, jazyk a podobně.

Celkovým cílem nebude poptávka po úspěšnosti či neúspěšnosti Topolových děl, ale spíš o celkovém náhledu kritiků na tvorbu vznikající v novém svobodném světě.

1. Re prezentace

„Representation‘ has always played a central role in the understanding of literature.“² Takto o reprezentaci píše W. J. T. Mitchell ve svém eseji s názvem *Representation* zařazeném v knize *Critical Terms for Literary Study* a dodává: „Probably the most common and naive intuition about literature is that it is a ‚representation of life‘.“ Mitchell tedy považuje pojem reprezentace za jeden ze stěžejních pojmů týkajících se nejen literatury, ale také konceptu, který je vztahován k našemu myšlení. Ve svém eseji píše, že reprezentace je základním konceptem již od starověku. Od samého začátku je tento pojem spojen s lidským vnímáním a rozuměním. „From childhood men have an instinct for representation, and in this respect man differs from the other animals that he is far more imitative and learns his first lessons by representing things.“³ Zabýval se pojmem reprezentace ve své době i Aristoteles, který definoval všechny formy umění jako způsob reprezentace. „Aristotle defined all the arts – verbal, visual and musical – as modes of representation.“⁴ Od starověku je reprezentace základním pojmem, který postupně vstoupil i do dalších disciplín, jako je například sémiotika a estetika. V rámci sémiotiky s ním pracoval například Ferdinand de Saussure či Charles Sanders Peirce. Také Petr Bílek píše v knize *Cosmogonia* o proniknutí reprezentace do jiných uměleckých sfér. „Reprezentace je tedy produktivním pojmem nejen literární vědy, ale i reflexe vizuálního umění (rozhlas, televize, tisk; viz například jeho produktivní potenciál v analýze reklamy) a do jisté míry i hudby či architektury; může být tedy relevantní pro veškeré typy kulturních děl, tedy těch děl, v nichž je generován symbolický, ‚uměle‘ vytvářený význam.“⁵

Od konce 20. století až po současnost se s tímto pojmem můžeme setkat také v souvislosti s politikou a s ideologií. Americký nový historismus vnímá reprezentaci jako nějaký fenomén sloužící k popisu ideologických a mocenských vztahů. Také právě Mitchell se zmiňuje o jisté nemožnosti reprezentaci zcela oddělit od politické a

² Re prezentace vždy hrála klíčovou roli v chápání literatury. MITCHELL, W. J. T. *Representation*. In: *Critical Terms for Literary Study*. Chicago and London: University of Chicago Press, 1995, s. 11.

³ Od dětství lidé instinktivně vnímají reprezentaci, v tomto ohledu se člověk odlišuje od ostatních živočichů, protože mnohem více používá napodobování a svoje první znalosti se učí pomocí reprezentace. Tamtéž. s. 11.

⁴ Aristoteles definoval všechna umění – verbální, vizuální a hudební – jako způsoby reprezentace. Tamtéž. s. 11.

⁵ VE BEROVÁ, Veronika a David SKALICKÝ. *Jazyky reprezentace*. Praha: Akropolis, 2012-, sv. ISBN 978-80-87481-67-7. s. 12.

ideologické otázky. „It should be clear that representation, even purely ‚aesthetic‘ representation of fictional persons and events, can never be completely divorced from political and ideological questions; one might argue, in fact, that representation is precisely the point where these questions are most likely to enter the literary work. If literature is ‚representation of life‘, then representation is exactly the place where ‚life‘, in all its social and subjective complexity, gets into the literary work.“⁶ Tvrdí, že literární reprezentace nelze číst a chápat v doslovném vyznění, jelikož je to pojmenování obrazné nebo metaforické a nelze jej analyzovat bez širší kontextové sounáležitosti. „Reprezentace obrazného typu si v sobě sice nesou stopy dobové řeči, ale zároveň nové obrazy konstituují, zakládají a poté je pootevírají recepčním aktualizacím, v nichž vzniká potencionální mnohohlasí významů.“⁷

Mitchell se ve svém eseji ptá na strukturu pojmu reprezentace. Jako jednu z odpovědí nabízí trojúhelníkový systém, který popisuje takto: „Representation is always of something or someone, by something or someone, to someone. It seems that only the third angle of representation need be a person: we can represent stones with dabs of paint or letters or sounds, but we can represent things only to people. The other two angles can be occupied by people but need not be: I can represent a man with a stone, or a stone with a man.“⁸ Stručně řečeno máme znak, který prezentuje něco jiného (nějaký objekt)⁹ a třetí hranu trojúhelníku tvoří příjemce, pro kterého je to celé reprezentováno. Při analýze reprezentace se soustředíme na předmět reprezentace, způsob a prostředek reprezentace. Sledováním toho, co je reprezentováno, materiálu,

⁶ Mělo by být jasné, že reprezentace, i čistě estetická reprezentace fiktivních postav a událostí, nikdy nemůže být zcela oddělena od politických a ideologických úvah; ve skutečnosti by se dalo říci, že reprezentace je přesně bodem, kterým tyto úvahy nejčastěji vstupují do literárního díla. Pokud je literatura reprezentací života, pak je reprezentace přesné místo, kde se život, v celé své sociální a subjektivní komplexnosti, dostává do literárního díla. MITCHELL, W. J. T. Representation. In: *Critical Terms for Literary Study. Chicago and London: University of Chicago Press, 1995 s. 15.*

⁷ PAPOUŠEK, Vladimír a Petr A. BÍLEK. *Cosmogonia: alegorické reprezentace „všeho“*. Praha: Akropolis, 2011. ISBN 978-80-87481-61-5 s. 81.

⁸ Reprezentace je vždy něčeho nebo někoho, něčím nebo někým, někomu. Zdá se, že pouze třetí stránkou reprezentace musí být člověk: kameny můžeme znázornit barevnými skvrnami/tečkami, písmeny nebo zvuky, ale můžeme je reprezentovat pouze člověku. Zbylé dvě stránky mohou zaujímat lidé, ale nemusí; mohu znázornit muže kamenem nebo kámen mužem. MITCHELL, W. J. T. Representation. In: *Critical Terms for Literary Study. Chicago and London: University of Chicago Press, 1995, s. 12.*

⁹ S tímto rozdělením na objekt, způsob a prostředky přišel Aristoteles, Mitchell s tím ovšem v eseji také pracuje a tuto myšlenku rozvíjí. - Aristotle says that representations differ from one another in three ways: in object, manner, and means. The “object” is that which is represented; the “manner” is the way in which it is represented; the “means” is the material that is used. (Aristoteles říká, že reprezentace se od sebe liší třemi možnostmi: objektem, způsobem a prostředky. "Objekt" je to, co je reprezentováno; "způsob" je volba, kterou je objekt reprezentován; "prostředky" jsou materiálem, který je použit.) MITCHELL, W. J. T. Representation. In: *Critical Terms for Literary Study. Chicago and London: University of Chicago Press, 1995 s. 13*

který reprezentaci nese, a způsobu, jakým je reprezentace předávána. Dále píše, že může existovat ještě čtvrtá dimenze reprezentace, kterou tento trojúhelník nezachytí. Čtvrtým bodem je tedy jakýsi tvůrce, kterého ve své stati nazývá „intender nebo maker“¹⁰. Tyto čtyři pro něj důležité body uzavírá v eseji takto: „This more complete picture of representation might be mapped as a quadrilateral with two diagonal axes, one connecting the representational object to that which it represents. [...]“¹¹

Dále se Mitchell zmiňuje o dvou osách reprezentace, které pojmenovává jako „axis of representation“ neboli „osa reprezentace“ a „axis of communication“ neboli „osa komunikace“. Překročení těchto os a přerušení plynulé linie komunikace označuje jako jeden z možných problémů, který přichází s reprezentacemi. Představuje bariéru, která přesahuje naše komunikační linky s ostatními, které představují možnost nedorozumění, omyl nebo nějaký klam. Pokud reprezentace slouží jako komunikační prostředek, označuje to Mitchell jako potencionální problém. Mezera mezi každou z těchto složek otevírá prostor pro nesprávné pochopení (mezi tvůrcem a příjemcem) a zkreslení. „As soon as we begin to use representations in any social situation—to claim, for instance, that this dab of paint represents the fact that this stone is in that place and looks like this—then representation begins to play a double role, as a means of communication which is also a potential obstacle to it. it.“¹² A pokračuje: „The crossing of these axes suggest, I hope, one of the potential problems that comes up with representations: they present a barrier that ‚cuts across‘, as it were, our lines of communication with others, presenting the possibility of misunderstanding, error, or downright falsehood.“¹³

Mitchell se také v eseji vyjadřuje k tomu, že reprezentace může mít povahu ikony, indexu nebo symbolu, ačkoliv s prvotním rozlišením přišel Charles Sanders Peirce. „Peirce rozlišil znaky symbolické, ikonické a indexy.“¹⁴ „Semioticians generally differentiate three types of representational relationships under the names of icon,

¹⁰ MITCHELL, W. J. T. Representation. In: *Critical Terms for Literary Study*. Chicago and London: University of Chicago Press, 1995, s. 12.

¹¹ Tento úplnější obrázek reprezentace by mohl být mapován jako čtyřúhelník se dvěma diagonálními osami, z nichž jedna spojuje reprezentativní objekt s tím, co reprezentuje. Tamtéž. s. 12.

¹² Tamtéž. s. 13

¹³ Překročení těchto os naznačuje, doufám, jeden z možných problémů, které se u reprezentace vyskytují: tvoří překážku, která takřkajíc proráží naše komunikační linky, představující možnost nedorozumění, chyby nebo naprosté lži. Tamtéž. s. 11.

¹⁴ SVATONĚ, Vladimír. Mezi ikonou a indexem – mezi mimezí a performací. In: VEBEROVÁ, Veronika a David SKALICKÝ. *Jazyky reprezentace*. Praha: Akropolis, 2012-, sv. ISBN 978-80-87481-67-7. s. 31

symbol, and index.“¹⁵ Ikony jsou podle něj formy reprezentace, které mohou napodobovat nebo vyvolávat podobnost např. zvuku, řečového projevu, gesta nebo výrazu obličeje, a tak jej ikonicky reprodukovat. Symboly se oproti tomu nezakládají na podobnosti, ale na libovolném ustanovení. „Representation in language is ‚symbolic‘, in that letters, words, and whole texts represent sounds and states of affairs without in the least resembling what they represent.“¹⁶ Index je zase určitý typ znaku, nějaký indikátor, který je v přímém kauzálním vztahu a kontaktu s označovaným. Mitchell tento vztah v textu označuje takto: „Some existential‘ relation like physical proximity or connectedness.“¹⁷

Mnohem více se tématu reprezentace ovšem věnuje Petr A. Bílek v knize *Cosmogonia*. Reprezentaci zde popisuje jako pojem, který se stal v uplynulých desetiletích „jedním z nejfrekventovanějších výrazů užívaných v psaní a mluvení o literatuře; v rámci ‚nad‘-literárního konceptu kulturních studií pak zaujal pozici zcela dominantní.“¹⁸ Kvůli velkému nárůstu výskytu tohoto pojmu dochází jeho mezioborovým užíváním k celé řadě nedorozumění a k „terminologickému rozvolnění, neboť výraz reprezentace je užíván v různých sémantických kontextech, v nichž se pak vyskytuje s odlišnou významovou náplní.“¹⁹ Také se jedná o pojem výrazně abstraktní, ale zároveň přenositelný a Bílek se zabývá problematikou používání tohoto pojmu. V jednom ze svých esejů se Bílek ptá, zda-li vůbec má smysl pojem reprezentace v dnešní mezioborové roztržitosti používat a zda by nebylo lepší odeslat ho „kamsi do dějin jako pojem přetížený svým užíváním, a tudíž de facto nepoužitelný.“²⁰ Také Mitchell se zamýšlí nad pojmem reprezentace v postmoderním světě. „Postmodern culture is often characterized as an era of ‚hyper-representation‘ in which abstract, formalist painting has been replaced by experiments like photorealism, and reality itself begins to be experienced as an endless network of representation.“²¹

¹⁵ Sémiotici obecně rozlišili tři typy reprezentačních vztahů pod názvy: ikona, symbol a index. Tamtéž. s. 14

¹⁶ Reprezentace v jazyce je symbolická v tom, že představuje písmena, slova, celé texty zvuky a stavy věcí, aniž by se alespoň v nejmenším podobaly tomu, co vlastně představují. MITCHELL, W. J. T. Representation. In: *Critical Terms for Literary Study*. Chicago and London: University of Chicago Press, 1995, s. 14.

¹⁷ Někjaký existenční vztah, jako je například fyzická blízkost nebo propojenost. Tamtéž. s. 14.

¹⁸ PAPOUŠEK, Vladimír a Petr A. BÍLEK. *Cosmogonia: alegorické reprezentace „všeho“*. Praha: Akropolis, 2011. ISBN 978-80-87481-61-5 s. 28.

¹⁹ Tamtéž. s. 28.

²⁰ Tamtéž. s. 29.

²¹ Postmoderní kultura je často charakterizována jako éra hyper-reprezentace, ve které abstraktní, formalistická malba byla nahrazena experimenty, jako je třeba fotorealismus, a realita sama o sobě začíná

Reprezentovány nemusí být pouhé objekty, hmotné věci nebo jevy jako např. nějaké sochy, ale také určité koncepty. To stejné ve svém eseji tvrdil i Mitchell, který konkrétně rozlišoval reprezentaci dílčí a komplexní. „Znak reprezentace se nikdy nevyskytuje sám o sobě – vždy funguje v kontextu mnoha dalších znaků, které ho více či méně spoluutvářejí.“²² Bílek také v kapitole *Reprezentace: Metafora, pojem či koncept?* v knize *Cosmogonia* píše o reprezentaci konkrétních předmětů. „Reprezentován může být konkrétní předmět či jev (rozumím-li třeba výrazu ‚socha sv. Václava na Václavském náměstí v Praze‘ tak že mi odkazuje ke konkrétní předmětnosti), ale stejně tak může být reprezentován i určitý koncept (čtu-li třeba postavu Tylova strakonického dudáka jako reprezentaci ‚typického Čecha‘).“²³ Mitchell se dále o reprezentaci vyjádřil takto: „So far i am speaking of simple, almost atomistic cases of representation, in which one thing stands for one other thing. But clearly the business of representation is much more complex than it.“²⁴ A dodává: „Representation is an extremely elastic notion, which extends all the way from a stone representing a man to a novel representing the day in the life of several Dubliners.“²⁵

Reprezentace je sice otiskem reálného světa a myšlení určité doby, musíme mít ovšem stále na paměti, že se nejedná o dokonalou kopii, ale pouze o podobenství. Pouze nám poskytuje způsob, jak na svět nahlížet. „The difference, say, between playing and real life, between a rigid script and an open, improved performance; or between an aesthetic contract and a legal one – but these should not blind us to the structural similarities of the two forms of representation or to the complex interaction between playful fantasy and serious reality in all forms of representation.“²⁶

být prožívána jako nekonečná síť reprezentace. MITCHELL, W. J. T. Representation. In: *Critical Terms for Literary Study. Chicago and London: University of Chicago Press, 1995, s. 16*

²² MIKOLÁŠKOVÁ, Vendula. Šiktancova tvorba v českém literárněvědném bádání. České Budějovice, 2013. s. 19.

²³ PAPOUŠEK, Vladimír a Petr A. BÍLEK. *Cosmogonia: alegorické reprezentace "všeho"*. Praha: *Akropolis*, 2011. ISBN 978-80-87481-61-5 s. 30.

²⁴ Zatím mluvím o jednoduchých, téměř atomistických případech reprezentace, ve kterých jedna věc stojí za další. Ale tvoření reprezentativnosti je zjevně mnohem komplexnější než jen to.

MITCHELL, W. J. T. Representation. In: *Critical Terms for Literary Study. Chicago and London: University of Chicago Press, 1995, s. 13.*

²⁵ Reprezentace je nesmírně přizpůsobivá představa, která sahá od kamene představujícího člověka až po román představující den v životě několika Dubliňanů. Tamtéž. s. 13.

²⁶ Rozdíl, řekněme, mezi hraním a skutečným životem, mezi pevným scénářem a otevřeným, vylepšeným výkonem; nebo mezi estetickou smlouvou a zákonem – ale ty by nás neměly zaslepit strukturální podobností obou forem reprezentace nebo složité interakce mezi hravou fantazií a vážnou realitou ve všech formách reprezentace. MITCHELL, W. J. T. Representation. In: *Critical Terms for Literary Study. Chicago and London: University of Chicago Press, 1995, s. 12.*

„Pojetí reprezentace, které potlačuje mimetickou referenci, tedy nápodobu reality, a otevírá prostor pro konstruování, umožňuje věnovat pozornost nejen tomu, co a jak ze sféry aktuálního světa je zobrazováno, ale i tomu, co je potlačováno, eliminováno, ale hlavně tomu, jak je výsledný obraz konstruován a jak mu má / může být rozuměno.“²⁷

²⁷ PAPOUŠEK, Vladimír a Petr A. BÍLEK. *Cosmogonia: alegorické reprezentace "všeho"*. Praha: *Akropolis*, 2011. ISBN 978-80-87481-61-5 s. 38.

2. Jáchym Topol život a dílo

„Jméno Jáchyma Topola se stalo synonymem současné české literatury, představuje jednoho z nejnvýraznějších autorů své doby, a to jak silou jeho literárních textů, tak také ‚vyzařováním‘ autorské osobnosti.“²⁸ Jáchym Topol se narodil 4. srpna roku 1962 v Praze. Jeho otec byl básník a dramatik Josef Topol (1935–2015), jeho již zesnulý bratr Filip (1965-2013) byl hudebníkem a vůdčí osobností skupiny *Psi Vojáci*. Otcem jeho matky byl spisovatel Karel Schulz (1899–1943). Ani Topolova manželka Barbara, za svobodna Mazáčová, nezůstala mimo uměleckou sféru a věnuje se divadelní vědě a kritice. Kromě rodiny byl pro Topolovo psaní velkým vzorem Egon Bondy. „Bondy byl pro mě klíčová postava. [...] Já jsem totiž v sedmnácti vyhotovil na stroji svou první sbírku *Eskymáckej pes*, ta se nějak dostala k Bondymu a on mě k sobě pozval. A tak se mladý básník, píšící poezii s nasazením života, vydal k autoritě s vědomím, že bude-li jeho dílo prohlášeno za blbé, vezme si život. Přeháním, ale ne zas tolik.“²⁹ Kromě Bondyho Topol ani nijak neskrýval svou náklonost ke Skupině 42. „Tehdy jsem se upnul k lidem jako je Jiří Kolář a Jan Hanč.“³⁰

Jáchym Topol studoval na gymnáziu v Praze-Radotíně, na kterém v roce 1981 úspěšně odmaturoval, studoval také střední školu sociálně právní, kterou ovšem předčasně ukončil. Stejně tak nedokončil studium etnologie na Univerzitě Karlově.

Od roku 1980 působil jako zpěvák a textař skupiny *Psi vojáci*, ve které byl jeho bratr Filip frontmanem. Od roku 1982 do roku 1986 byl také textařem skupiny *Národní třída*. Jeho básně zhudebnila také Monika Načeva, se kterou spolupracoval od roku 1992.

Za totalitního režimu vystřídal mnoho manuálních zaměstnání včetně nosiče uhlí, topiče nebo skladníka, také dokonce chvíli pobíral invalidní důchod. V roce 1999 se na chvíli uchýlil k učitelství a vyučoval na Vyšší odborné škole tvůrčího psaní v Praze. Jeho osobnost je ale daleko více spojena se žurnalistikou než s učitelstvím.

²⁸ KRÁLÍKOVÁ, Andrea. Autorské tváře v knižních zrcadlech: obrazy autorů současné české literatury v perspektivě kulturního transferu. Příbram: *Pistorius & Olšanská*, 2015. ISBN 978-80-87855-25-6. s. 71.

²⁹ WEISS, Tomáš. Jáchym Topol: nemůžu se zastavit. Praha: *Portál*, 2000, 145 s., [16] s. obr. příl. Rozhovory. ISBN 80-7178-395-1. s. 34.

³⁰ Tamtéž s. 115.

Od roku 1985 do roku 1993 působil jako šéfredaktor v *Revolver revue*. Původně se časopis jmenoval *Jednou nohou* (tj. „jednou nohou ve vězení“³¹) a Topol byl spoluzakladatelem. „Název evokuje výrok ‚Když slyším slovo kultura, sahám po revolveru‘, připisovaný Hermanu Göringovi.“³² Po revoluci Topol z redakce odešel. „Chtěl jsem mít víc času na psaní. Revolver mě bavil jako odboj, jako dobrodružství.“³³

Mimo jiné v letech 1980-1982 společně s dalšími autory (s Viktorem Karlíkem, Filipem Topolem, Vitem Kremličkou aj.) a se svým bratrem vydával samizdatový časopis *Desítka*. „Byl to sborník výtvarných a literárních prací autorů mladší undergroundové generace. Literární část tohoto sborníku se počínaje pátým číslem osamostatnila pod názvem *Violit*“³⁴ a Jáchym Topol společně se svým bratrem Filipem do něj hojně přispívali. Na jaře roku 1989 stál u zrodu dalšího časopisu, tentokrát mluvíme o politickém časopisu *Sport*, který se po transformaci ve stejném roce v *Informační servis*, prosadil nakonec jako politický týdeník *Respekt*. Zde pracoval od doby založení až do roku 2007. Z Topolovy mnoholeté novinářské kariéry je nutné zmínit také jeho podíl na chodu kulturní rubriky *Lidových novin* (2009-2011) a v roli reportéra, recenzenta, komentátora, glosátora a esejisty přispíval i do mnoha dalších periodik. Po revoluci v roce 1989 psal do časopisů jako *Anno Domini*, *Babylon*, *Český týdeník*, *Iniciály*, *Literární noviny*, *Most atd*, *Nové knihy*, *Tvar*, *Týden* a do deníků *Lidová demokracie*, *Lidové noviny* a *Mladá fronta Dnes*. „Cesta Jáchyma Topola a jeho generace byla méně jednoznačná – pro některého posuzovatele dobrodružnější, pro jiného amatérštější, bez kvalitního vzdělání, pro dalšího příliš politizovaná, v každém případě jiná. To se projevuje v jeho postojích k žurnalistice, v jeho samotném psaní do novin i v tématech, která se v jeho textech střídala, objevovala a posléze i mizela.“³⁵

Jeho cesta do literatury byla velice trnitá. Do literatury vstoupil ještě před rokem 1989, publikoval ovšem v samizdatu a v oficiální sféře se pohybovat nemohl. Jeden z hlavních faktorů, proč mu byla oficiální tvorba zakázána, byl Topolův podpis na *Chartě 77*. Problémy měl ovšem už předtím, než vůbec k podpisu došlo, mimo jiné

³¹ PŘIBÁŇ, Michal, Eduard BURGET, Marta Edith HOLEČKOVÁ, et al. Český literární samizdat 1949-1989: edice, časopisy, sborníky. Praha: *Academia*, 2018, 612 s. ISBN 978-80-200-2903-4. s. 408

³² Tamtéž. s. 408.

³³ WEISS, Tomáš. Jáchym Topol: nemůžu se zastavit. Praha: *Portál*, 2000, 145 s., [16] s. obr. příl. Rozhovory. ISBN 80-7178-395-1. s. 68.

³⁴ Srov. PŘIBÁŇ, Michal, Eduard BURGET, Marta Edith HOLEČKOVÁ, et al. Český literární samizdat 1949-1989: edice, časopisy, sborníky. Praha: *Academia*, 2018, 612 s. ISBN 978-80-200-2903-4. s. 149.

³⁵ TOPOL, Jáchym a Ivo ŘÍHA. Výstup Jižní věží: výbor z publicistiky. Praha: *Torst*, 2018. ISBN 978-80-7215-573-6. s. 6.

kvůli jeho otci, který byl taktéž signatářem. „Podpisem v mém životě se nic nezměnilo. Pracoval jsem pro disent jako předtím. Vyslychali mě stejně jako předtím.“³⁶ V roce 1988 byl dokonce zatčen za ilegální překročení polských hranic a za rozšiřování materiálů proti socialistickému zřízení. Díky amnestii se ale nakonec trestnímu stíhání vyhnul. „Na jaře roku 1988 se stal prvním aktivistou monarchistické opoziční iniciativy *České děti*“³⁷ a prvním signatářem (hned po Petru Placákovi, který byl autorem) monarchistického manifestu *Návrat krále*. Navíc v roce 1999 se stal také jedním ze signatářů monarchistického prohlášení *Na prahu nového milénia*.

Také do českého undergroundu nejprve „úplně nezapadl“ neboť pocházel z intelektuální rodiny a underground byl známý svým anti-intelektuálním postojem. Ze slov, které uvedl v jednom svém rozhovoru ovšem vyplývá, že primárně nešlo vstoupit do českého undergroundu jako do uměleckého směru. „Underground pro mě nikdy nebyl nějakým uměleckým směrem nebo něčím, čeho bych chtěl dosahovat. Byl to život na dosah pendreku. Nevím, co dodat.“³⁸ Stejně jako řada dalších undergroundových a zakázaných spisovatelů, užíval i Jáchym Topol různých pseudonymů a šifer, kterými se pod svým dílem podepisoval. Používal například jméno Jindra Tma, ale i další jako např. Rudolf Dušek, Městská chudina, tým M. A., -jt-, jt atd.

Přispíval do řady samizdatových sborníků: *Petruščin sborník* (1983), *Už na to seru, protože to mám za pár* (*Edice Expedice* 1985, pod pseudonymem Jindra Tma), *9x kontra*. *Almanach básníků pražského undergroundu* (1987), *Na střepch volnosti* (*Česká expedice* 1987), *Básníci pražského undergroundu* (Bratislava 1986), *Sborník pro Jana Lopatku a Andreje Stankoviče k jejich pětáctýřiceti se zpožděním dvou let* (1987), *Narození v 60. letech* (1989), *Sborník Egonu Bondymu k šedesátinám* (*Pražská imaginace* 1990).³⁹

Do povědomí vstoupil svou první básnickou sbírkou *Miluju tě k zbláznění*, která vyšla prvně samizdatově v roce 1988 a po revoluci byla vydaná roku 1991 (kniha obsahuje tři Topolovy sbírky z osmdesátých let – *Náhodnejch 23*, *Vlhký básně a jiný*

³⁶ WEISS, Tomáš. Jáchym Topol: nemůžu se zastavit. Praha: *Portál*, 2000, 145 s., [16] s. obr. příl. Rozhovory. ISBN 80-7178-395-1. s. 61.

³⁷ Srov. Manifest Českých dětí. Místa Paměti národa [online]: Dostupné zde: <https://www.mistapametinaroda.cz/?lc=cs&id=532> [cit. dne 8. 5. 2020].

³⁸ TOPOL, Jáchym. A ty to vemeš, nebo ne: Rozhovor s Jáchymem Topolem. *Tvar*, 1995, 6(10), s. 8. ISSN 0862-657X. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=Tvar/6.1995/10>.

³⁹ Slovník českých spisovatelů od roku 1945. Díl 2. Vyd. 2. Praha: *Brána*, 1999, 549 s. ISBN 80-242-0078-3. s. 552.

příběhy a Krajina s Indiánama). Ještě před první vydanou sbírkou ovšem debutoval jako básník v generačním samizdatovém *Sborníku 79–1*. V samizdatu byla také zveřejněna jeho jednoaktovka *Poslední dny Párska (Edice Pro více 1980)* a sbírky *Eskymáckej pes (1982)*, *Stěhovavá tvář (1983)* a *Noty pro podzimní bytost (Edice Pro více 1984)*. Básnickou sbírku *Eskymáckej pes* vydal ve svých dvaceti letech. Egon Bondy také jako jeden z prvních tuto sbírku posuzoval a Topolovy verše se mu líbily. Sám Topol několikrát uvedl, že kdyby se mu verše nelíbily, s psaním by skončil⁴⁰. Jeho raná básnická tvorba, která byla publikována pouze časopisecky, je místy koncipována jako hudební texty. Jáchym Topol totiž v té době působil jako textař ve skupině *Psi vojáci*, jenž založil jeho bratr Filip. Práce, které se tedy věnoval, se otiskla také do jeho veršů. V roce 1983 vychází sbírka *Stěhovavá tvář* a v roce 1984 pak ještě *Noty pro podzimní bytost (Edice Pro více)*. „Značně osobitý tvar dostává jeho poetika kolem poloviny 80. let – především ve sbírce *Náhodnejch 23* (v edici *Mozková mrtvice*, pod pseudonymem J. Tma, 1985). Hovorový jazyk, klidná, vyprávěcí dikce, realistický deníkový záznam všedního dne, to jsou typické rysy Topolovy poetiky.“⁴¹ „Nejvýraznější pro tyto texty z 80. let byla rozmáchlost gesta subjektu, který se chápe toho, co jej obklopuje, s nutnou prudkostí desperáta, jenž, neohlížeje se napravo nalevo, mimo sebe, svírán úzkostí zevnějšku, ale hlavně zevnitř (ze sebe), útočí na svět a na sebe, nucen si neustále fyzicky ověřovat bolest.“⁴²

Následovala sbírka *V úterý bude válka* z roku 1992. Během první poloviny 90. let opustil básnickou tvorbu a později se začal věnovat próze a jako jeho první krátký prozaický debut vyšel v roce 1993 časopisecky v *Revolver Revue* s názvem *Výlet k nádražní hale*, který je vlastně odrazovým můstkem pro román, který vyšel knižně o rok později – *Sestra* (Atlantis). Tento román je považován za jeho největší dílo (největší není myšleno rozsahem, ale spíš dosahem). O další rok později přišla úspěšná kniha *Anděl* a svou tvorbu 90. let završil knihou *Trnová dívka* (1997). Zde se projevil Topolův zájem o mimoevropské civilizace, jejich kulturu, dějiny, mýty a legendy. V *Trnové dívce* převyprávěl báje a pověsti amerických Indiánů. V knize Tomáše Weisse *Nemůžu*

⁴⁰ Srov. WEISS, Tomáš. Jáchym Topol: nemůžu se zastavit. Praha: *Portál*, 2000, 145 s., [16] s. obr. příl. Rozhovory. ISBN 80-7178-395-1. s. 34.

⁴¹ MACHOVEC, Martin. 16 autorů českého literárního podzemí 1948-1989 in *Literární archiv ročník 25*. 1991. s. 68.

⁴² VOJTĚCH, Daniel. Příběh naší zkušenosti. *Literární noviny*, 1994, 5(27), s. 6. ISSN 1210-0021. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/?path=LitNIII/5.1994/27>.

se zastavit se Topol dokonce zmiňuje, že jeho zaujetí indiány bylo natolik obrovské, že se vydal do Ameriky a „strávil co nejvíc času v navažské a apačské rezervaci.“⁴³

„Za začátek ‚druhého období‘ prozaické tvorby Jáchyma Topola je všeobecně pokládáno vydání románu *Noční práce* (2001). Lze přitom vysledovat několik důvodů, proč bývá právě tato kniha vnímána jako patrně nejvýraznější posun ve spisovatelově dosavadní kariéře. V první řadě jistě sehrál svou roli (jak z hlediska autorského, tak z hlediska recipientského) delší časový odstup od vydání předchozí původní prózy, kterou byl roku 1995 právě *Anděl*. Další radikální změnou bylo to, že Jáchym Topol, přesunul dějiště svého příběhu z města na vesnici.“⁴⁴ Následoval román z dětské perspektivy *Kloktat dehet*, který patří k jedněm z jeho nejkvalitnějších a nejčtenějších knih. Kniha vyhrála v roce 2005 v anketě *Lidových novin* a byla tak zvolena Knihou roku. Ve stejném roce ještě stihla vyjít kniha *Zlatá hlava* (oboje 2005), která je vlastně pouhým fragmentem Topolova nepublikovaného románu *Mongolský vlk*. V roce 2007 přivítal na svět knihu s názvem *Supermarket sovětských hrdinů*, jedná se ovšem o již dříve vydané povídkové texty a divadelní hru *Cesta do Bugulmy*. Předposlední kniha *Chladnou zemí* je z roku 2009. V roce 2016 uspořádal Marek Vajchr Topolovu předrevoluční tvorbu dosud oficiálně nepublikovanou (kniha obsahuje sbírky *Esquymáckej pes* (1982), *Stěhovavá tvář* (1983), *Noty pro podzimní bytost* (1984) a povídku *Venezuela*) do knihy *Děsivý spřežení* (kniha vyšla v nakladatelství *Revolver Revue*). „V knižním rozhovoru *Nemůžu se zastavit* z roku 2000 Jáchym Topol tvrdil, že se ke svým literárním začátkům nehodlá vracet a že navzdory zůstanou pouze v samizdatové podobě dostupné několika málo jeho tehdejší kamarádům. Jak už to v životě bývá, odříkaného je největší krajíc.“⁴⁵ Zatím Topolův nejnovější román nese název *Citlivý člověk* (2017).

O úspěšnosti Jáchyma Topola jako spisovatele mluví ocenění, která za roky svého tvoření získal. Je držitelem Státní ceny za literaturu z roku 2017 (za prózu *Citlivý člověk*), Ceny Jaroslava Seiferta (2010, za knihu *Chladnou zemí*), Ceny Toma Stopparda (1988, za sbírku *Miluju tě k zbláznění*), Ceny Egona Hostovského (1995, za

⁴³ WEISS, Tomáš. Jáchym Topol: nemůžu se zastavit. Praha: *Portál*, 2000, 145 s., [16] s. obr. příl. Rozhovory. ISBN 80-7178-395-1. s. 97.

⁴⁴ Srov. ŘÍHA, Ivo. Otevřený rány: vybrané studie o díle Jáchyma Topola. Praha: *Torst*, 2013, 391 s. ISBN 978-80-7215-451-7. s. 12.

⁴⁵ ŠANDA, Michal. Nad knihou *Děsivý spřežení*: Když si Topol ještě osahával prostor slov. In: novinky.cz [online]. 16. 6. 2016 [cit. 25.6.2020] Dostupné z: <https://www.novinky.cz/kultura/salon/clanek/nad-knihou-desivy-sprezeni-kdyz-si-topol-jeste-osahaval-prostor-slov-354765>.

román *Sestra*) a Vilenické ceny (2015) udělované Slovinským svazem spisovatelů za mimořádný přínos v literatuře střední Evropy.

Kromě svých prozaických a básnických knih se Jáchym Topol dočkal také vydání své celoživotní publicistické činnosti. O tento výbor Topolových textů se postaral Ivo Říha a uspořádal je společně s autorem do knihy s názvem *Výstup jižní věží* (2018). Konkrétněji se jedná se o výbor Topolových textů z let 1986 až 2018. Název této knihy publicistických článků, vydané v nakladatelství *Torst*, je odvozen ze stejnojmenného článku, který Topol publikoval v roce 2010 v *Lidových novinách*.⁴⁶ Kromě vybraných textů kniha obsahuje také kompletní seznam Topolových žurnalistických textů.

V současné době pracuje Jáchym Topol jako programový ředitel v Knihovně Václava Havla, a to už od roku 2011.⁴⁷

⁴⁶ TOPOL, Jáchym. Výstup Jižní věží [online]. Lidovky.cz, 2010-07-16 [cit. 16.7.2020]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/noviny/vystup-jizni-vezi.A100716_000034_in_noviny_sko.

⁴⁷ Celá tato kapitola byla vytvořena z těchto zdrojů: Slovník českých spisovatelů od roku 1945. Vyd. 2. Praha: *Brána*, 1999, 549 s. ISBN 80-242-0078-3. s. 552-553; LEHÁR, Jan. Česká literatura od počátků k dnešku. Praha: *Lidové noviny*, 1998, 1058 s. Česká historie. ISBN 80-7106-308-8. s. 904-905; WEISS, Tomáš. Jáchym Topol: nemůžu se zastavit. Praha: *Portál*, 2000, 145 s., [16] s. obr. příl. Rozhovory. ISBN 80-7178-395-1 a <https://jachymtopol.cz/>.

2.1. Děsivý spřežení

Knihu *Děsivý spřežení*, která vyšla v roce 2016 v nakladatelství *Revolver Revue*, uspořádal Marek Vajchr. Jedná se o dílo, které zahrnuje dosud nikdy nevydané Topolovy předrevoluční básně a sbírky z let 1980–1984. Základ tohoto díla tvoří básně z trojice samizdatových sbírek *Eskymáckej pes* (1982), *Stěhovavá tvář* (1983) a *Noty pro podzemní bytost* (1984), můžeme zde ale také najít prózu v podobně povídky s názvem *Venezuela*.

Vzhledem k časovým okolnostem vydání těchto spisů je velice těžké knihu do diplomové práce zařadit, protože zcela rozhodí chronologické sestavení zbývajících knih z 90. let, ale protože se z jiného úhlu pohledu jedná o spisovatelovu prvotinu, bylo vhodné zařadit *Děsivý spřežení* na samotný začátek práce, aby na dalších stránkách mohlo dojít k přehlednější recepci posunu autorovy poetiky ze stran kritiků v letech porevolučních. Na druhou stranu je velmi těžké tuto knihu nějak hodnotit z hlediska recepce, jelikož může být pohled kritiků na knihu vydanou po tolika letech zcela zkreslený. Tato kniha s Topolovou tvorbou z let 80. vyšla až v roce 2016 a už nejde po takové době objektivně hodnotit jeho začínající tvorbu, když známe poetiku z dalších desetiletích. „Ještě než knihu čtenář otevře, měl by si uvědomit, že autorovi bylo tehdy plus minus dvacet a také v jakém nečase byly ty texty psané.“⁴⁸ Srovnání s další Topolovou tvorbou, kterou dnes už máme k dispozici, se neubrání v recenzi např. Josef Rauwolf. „Jediná próza, jíž je povídka *Venezuela*, již předznamenává katastrofické obrazy Topolových pozdějších románů.“⁴⁹

V recenzi, která vyšla v *Divadelních novinách* je psáno o díle toto: „Vybrané básně plus jedna povídka *Venezuela* z téže doby, se vyznačují mladickým rozletem ‚prokletého‘ básníka (Baudelairův vliv bude Topola provázet celou jeho tvorbou), osobním ručením, bytostným nasazením všech Topolových tehdejších mladických emocí, frustrací a démonů a jak byly tak blízké tehdejší mladé (rockové) generaci.“⁵⁰

⁴⁸ ŠANDA, Michal. Nad knihou *Děsivý spřežení*: Když si Topol ještě osahával prostor slov. In: novinky.cz [online]. 16. 6. 2016 [cit. 25.6.2020] Dostupné z: <https://www.novinky.cz/kultura/salon/clanek/nad-knihou-desivy-sprezeni-kdyz-si-topol-jeste-osahaval-prostor-slov-354765>.

⁴⁹ RAUWOLF, Josef. *Děsivý spřežení*, které musely být napsány In: ct24.ceskatelevize.cz [online]. 5. 6. 2016 [cit. 25.6.2020] Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/kultura/1806359-recenze-desivy-sprezeni-ktere-musely-byt-napsany>.

⁵⁰ HULEC, Vladimír, 2016. DDR: Jáchym Topol: *Děsivý spřežení*. *Divadelní noviny*. *Kulturní čtrnáctideník pro divadelníky a jejich diváky* [online]. Praha: Vydává občanské sdružení Společnost pro Divadelní noviny., č. 13 [cit. 25.6.2020]. ISSN: 1210-471X. Dostupné z: <https://www.divadelni-noviny.cz/ddr-jachym-topol-desivy-sprezeni>.

Jáchym Topol se nikdy netajil svým blízkým vztahem k tvorbě Skupiny 42. Josef Rauvolf ve své recenzi píše o určité podobnosti Topolovy tvorby se Skupinou 42, ale i s jinými autory a směry. Nezapomíná také dodat, že ačkoliv vznikaly texty v autorově velmi nízkém věku, působí velmi dospěle. „Přes onu ‚vykřičenost‘ to ovšem nejsou nějaké pubertální výroky a za Topolovými drsně znějícími výpověďmi nutno hledat i poučenost literárním odkazem, civilismem Skupiny 42, především Jiřího Koláře, ale i Jeana-Arthura Rimbauda, beatniky a všemi dalšími tvůrci ‚na okraji‘.“ Se svým kolegou souhlasí Josef Rauvolf a také považuje Topolovy verše za vyspělé. „V době, kdy je psal, mu bylo osmnáct až dvaadvacet, věk, kdy má člověk pokoušející se psát ještě nárok na různé výkyvy a slepé cesty. Jak již ale bylo naznačeno, v případě Jáchyma Topola se jedná o tvorbu zcela ‚usazenou‘.“⁵¹

„Základní tón všech básní je jasný, stačí si uvědomit, jak si asi v té době, v tom normalizačním bezčasu a marasmu, mohl mladý člověk připadat – pocity nepřislušení, odcizení, samoty, nepochopení, zkrátka to, čemu se říká existenciální, leckdy také pocity sebestřednosti, přílišného zaobírání se vlastní osobou a jejími přímo galaktickými problémy, deprese, chandry a podobné temnoty.“⁵² Takto se vyjadřovali o předrevoluční tvorbě recenzenti a nutno na začátek říci, že v tomto smyslu se bude pohybovat veškerá Topolova tvorba psaná po revoluci. „Sbírkou jak bolestné, krvavé stigma prosakuje tehdejší zatuchlá, otrávená společenská atmosféra, již Topol intenzivně prožíval.“⁵³

Podle recenzentů je na prvotní básnické tvorbě vidět, že byl autor textařem. Některé jeho básně byly zároveň totiž i zhudebněny. „Báseň *V špinavý hospodě na kraji města* se zhudebněná stala součástí repertoáru skupiny *Psí vojáci* a později vyšla na jejich studiovém albu *Leitmotiv* z roku 1991.“⁵⁴ Topolovy rané básně jsou vázané ve verších, což se v jeho další tvorbě změnilo a kritika se tím bude nadále také zabývat.

⁵¹ RAUVOLF, Josef, Děsivý spřežení, které musely být napsány In: ct24.ceskatelevize.cz [online]. 5. 6. 2016 [cit. 25.6.2020] Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/kultura/1806359-recenze-desivy-sprezeni-kttere-musely-byt-napsany>

⁵² Tamtéž.

⁵³ HULEC, Vladimír, 2016. DDR: Jáchym Topol: Děsivý spřežení. *Divadelní noviny. Kulturní čtrnáctideník pro divadelníky a jejich diváky* [online]. Praha: Vydává občanské sdružení Společnost pro Divadelní noviny., č. 13 [cit. 25.6.2020]. ISSN: 1210-471X. Dostupné z: <https://www.divadelni-noviny.cz/ddr-jachym-topol-desivy-sprezeni>

⁵⁴ ŠANDA, Michal. Nad knihou Děsivý spřežení: Když si Topol ještě osahával prostor slov. In: novinky.cz [online]. 16. 6. 2016 [cit. 25.6.2020] Dostupné z: <https://www.novinky.cz/kultura/salon/clanek/nad-knihou-desivy-sprezeni-kdyz-si-topol-jeste-osahaval-prostor-slov-354765>

Jak už je psáno výše, v knize je zařazena autorova tvorba básnická i prozaická. Michal Šanda ve své recenzi popisuje, že pro něj mají větší hodnotu Topolovy básně, protože na povídce *Venezuela*, která knihu ukončuje je znát, že Topol strasti, o kterých se v ní píše, osobně neprožil. „Na závěr knihy zařadil editor Marek Vajchr dvacetistránkovou povídku *Venezuela*, do mlžné neurčitosti zahalený příběh z lágru. Jenže – rozdíl mezi tím, kdo třeba jako Lustig prožil a píše, a tím, kdo neprožil a literárně fabuluje, je hmatatelný. [...] Pro mne jsou tak z *Děsivýho spřežení* přeci jen silnější Topolovy básně“⁵⁵

S analýzou motivů a témat recenzenti ve svých textech příliš nepracovali. V krátkosti se o motivech zmínil v recenzi akorát Josef Rauvolf, a to spíše okrajově, jinak tomu také nevěnoval pozornost. „Zajímavý je jak dobře zpracovaný motiv nejasné, možná rozdvojené identity, tak příbuznost jedné pasáže s klíčovým momentem Styronovy *Sophiiny volby*, přičemž těžko říct, zda jde o náhodu, či nevědomou inspiraci.“⁵⁶ Také Vladimír Hulec zmínil motivy, které jsou pro něj v knize hlavní, ale více je nerozepisoval. „Právě depresivní, existenciální pocity plné obrazů smrti, vražd, zabíjení a krve, léčené často alkoholem a sexem jsou leitmotivy tehdejší Topolovy tvorby.“⁵⁷

V obou oficiálně vydaných básnických sbírkách (*Miluju tě k zbláznění, V úterý bude válka*), kritici píšou o symbolech existencialismu, které se v básních objevují. Podrobněji zmíněno o tom bude u obou uvedených sbírek. Důležité v tuto chvíli je to, že prvky existencialismu se v Topolově díle objevovaly již od nejranějšího počátku. „V ich-formě psaný, kafkovsky úzkostný, existenciální příběh z vojenského lágru (zřejmě ovlivněný Solženicynem či podobnou prózou), jenž je pro Topola symbolem tehdejší společnosti, ve které byl nucen žít.“⁵⁸

⁵⁵ ŠANDA, Michal. Nad knihou *Děsivý spřežení*: Když si Topol ještě osahával prostor slov. In: novinky.cz [online]. 16. 6. 2016 [cit. 25.6.2020] Dostupné z:

<https://www.novinky.cz/kultura/salon/clanek/nad-knihou-desivy-sprezeni-kdyz-si-topol-jeste-osahaval-prostor-slov-354765>

⁵⁶ RAUVOLF, Josef, *Děsivý spřežení*, které musely být napsány In: ct24.ceskatelevize.cz [online]. 5. 6. 2016 [cit. 25.6.2020] Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/kultura/1806359-recenze-desivy-sprezeni-ktere-musely-byt-napsany>

⁵⁷ HULEC, Vladimír, 2016. DDR: Jáchym Topol: *Děsivý spřežení. Divadelní noviny. Kulturní čtrnáctidenník pro divadelníky a jejich diváky* [online]. Praha: Vydává občanské sdružení Společnost pro Divadelní noviny., č. 13 [cit. 25.6.2020]. ISSN: 1210-471X. Dostupné z: <https://www.divadelni-noviny.cz/ddr-jachym-topol-desivy-sprezeni>

⁵⁸ Tamtéž.

Topolova tvorba, která vyšla po letech, je hodně z pohledu recenzentů zkreslena časovým odstupem, který se objevil mezi vznikem a vydáním knihy. Ačkoliv nám z citovaných pasáží přijde, že se recenzenti snažili tuto tvorbu hodnotit v kontextu dobové literární tvorby, neubránili se srovnání s autorovou další tvorbou. Nabízí se nám také otázka, jak moc zůstali recenzenti nestranní vůči nynější a předrevoluční Topolově osobnosti. Máme na mysli to, že z Topola je v dnešní době opravdová literární hvězda, nejen díky *Sestře*, a i to se mohlo v recenzích projevit, protože v předrevoluční době byl spíš vycházející hvězdou a zdaleka neměl takový dosah, jaký má dnes. Tato otázka však zůstane nejspíš nezodpovězena, protože nemáme k dispozici dostatek materiálu k objasnění.

2.2. Miluju tě k zbláznění

„Mám před sebou nesentimentální verše vytištěné barvou krve, ohně a lásky.“⁵⁹ Takto se v jedné ze svých kritik o Topolově sbírce vyjadřuje Patrik Šimon. Topol básně vydal v samizdatu (*RR editions* 1988) a po revoluci (1991, *Atlantis*) se dočkal dalšího vydání. Svět se očima lyrického subjektu, jakéhosi nespokojeného třicátníka, jeví jako odsouzeníhodné místo. Zcela jednoznačně dává najevo svůj odpor k socialismu a k neveselému světu, který se zrodil právě kvůli tomuto režimu. Stejně tak jsou tu někdy s ironickým a vulgárním podtextem podávané intimní, milostné a erotické motivy. Sbírci přidává na nevšednosti Topolův svérázný a nepoddajný jazyk, který je velmi zásadní pro undergroundovou kulturu. Kniha obsahuje tři vydané sbírky z osmdesátých let – *Náhodnejch 23*, *Vlhký básně a jiný příběhy* a *Krajina s Indiánama*. „Už jejich názvy naznačují, že to s nimi literární kritika zvyklá na umírněné ‚bítnictví‘ oficiálně publikovaných mladých autorů nebude mít lehké.“⁶⁰

2.2.1. Fikční svět a imaginace

Utvořit a reprezentovat v básních fikční svět zdá se být problematické, neboť ve verších samozřejmě není k imaginaci tolik prostoru jako v próze. Recenzenti se ve svých textech zaměřili na popis surového totalitního světa. Reprezentace tohoto socialistického světa v Topolově podání není popisována zrovna pozitivně, jelikož Topol patřil k odpůrcům socialismu. Jiří Rulí se v jedné ze svých kritik o sbírce *Miluju tě k zbláznění* vyjadřuje takto: „Nesmírně riskantní pokus o zrušení distance mezi člověkem a světem, která se ve věku masově šířených lží (také literaturou šířených) stává těžko překročitelnou Macochou.“⁶¹ Dalším z kritiků rozebírající stejné téma je Petr Bílek: „Jeho oficiální prvotina *Miluju tě k zbláznění* (*Atlantis*) byla ve svém celku založena na reflektování okolního světa nikoli snad s cílem podat zprávu o tomto světě (zdůvodnit si své bytí naplňováním referenční funkce), ale nalézat ve výčtu jevového identitu toho, kdo mluví, kdo je tímto jevem obklopen a ohrožován.“⁶² Sám Topol uvádí, že do svých básní, které mohou působit až drsně, použil poetický materiál, který si v mládí sám odžil. „Tam, kde jsem bydlel a pracoval, jsem něco viděl. Nemůžu za to,

⁵⁹ ŠIMON, Patrik. Sebenegr. *Tvar*, 1995, 6(3), s. 21-22. ISSN 0862-657X. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=Tvar/6.1995/3>.

⁶⁰ RULÍ, Jiří. Připravený krvácet: Jáchym Topol Miluji tě k zbláznění, básně. *Lidové noviny*, 1991, 4, s. 7. ISSN 0862-5921.

⁶¹ Tamtéž.

⁶² BÍLEK, Petr A. Topolův román ... uličnický ... *Tvar*, 1994, 5(16), s. 17-18. ISSN 0862-657X. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=Tvar/5.1994/16>.

že to byla taky chudoba, alkoholismus a kriminalita.⁶³ Básně jsou podle recenzentů pravdivým svědectvím každodenního setkávání se světem, protrpěné skutečnosti a odvrácených stránek lidského bytí. Rozhodujícím bodem se stává vlastní životní zkušenost a osobní prožitek.⁶⁴ „Tedy báseň jako ekvivalent pocitu světa.“⁶⁵ V některých básnických obrazech, které jsou ve sbírce podávány, převládá zároveň lhostejnost. Kritika tyto prvky lhostejnosti přirovnává k existencialismu⁶⁶ – bloudění životem lyrického subjektu, který se ztotožňuje s osobností autora, občas bezvýchodné životní situace a bezmoc (např. když Topol zmiňuje, že jeho bratr Filip je ve vězení). „Společenská schizofrenie nalézá výraz ve vykořeněnosti osobní a bylo doposud vydáno málo tak otevřených svědectví, o době, která si vzala za cíl odlidštit lidi, než je toto.“⁶⁷

Díky tomuto způsobu prezentace světa bývají Topolovy básně přirovnávány k básním Charlese Bukowského⁶⁸. K tomu měl Topol jistě blízko už jen tím, že byl překladatelem jeho básní. Podílel se například na překladu a samizdatovém vydání jeho básní ve sbírce s názvem *Připoutejte se* (1986). Přirovnáván k němu bývá také Henri Miller či Egon Bondy⁶⁹. Jáchym Topol se nijak netajil tím, že k těmto básníkům sám vzhlížel.

Jak už bylo zmíněno, recenzenti si často všímají pasáží, které v básních popisují socialistický život v Československu v 80. letech 20. století. Zajímavé je proto tvrzení z recenze Jiřího Přibáně, který se mimo jiné zmiňuje také o časovém zařazení básní a celé sbírky obecně. Podle něj je čas „roztržštěný a rozdvojený. Píše se rok 1939 nebo 1989?“⁷⁰ Události tak podle něj nelze jednoznačně přiřadit ke konkrétnímu letopočtu,

⁶³ WEISS, Tomáš. Jáchym Topol: nemůžu se zastavit. Praha: *Portál*, 2000, 145 s., [16] s. obr. příl. Rozhovor. ISBN 80-7178-395-1. s. 114.

⁶⁴ Srov. KRINEVAJOVÁ, Věra. Nehezky psaní Jáchyma Topola. *Studentské listy, nezávislý politický a kulturní čtrnáctideník*, ISSN 0862-6049, Datum vydání 18.03.1999, 2(6), s. 2.

⁶⁵ VONDRA, Alexandr. Je třeba si zvykat. *Vokno* [samizdat]. 1986, (11), s. 26

⁶⁶ Srov. KRINEVAJOVÁ, Věra. Nehezky psaní Jáchyma Topola. *Studentské listy, nezávislý politický a kulturní čtrnáctideník*, ISSN 0862-6049, Datum vydání 18.03.1999, 2(6), s. 2.

⁶⁷ RULF, Jiří. Připravený krváčet: Jáchym Topol Miluji tě k zbláznění, básně. *Lidové noviny*, 1991, 4, s. 7. ISSN 0862-5921.

⁶⁸ K Bukowskému Topola přirovnává např. KAFKA, Tomáš. Návod k použití současné české poezie. *Respekt*, 31.5.1993 č. 21, ISSN 0862-6545 s. 23.

⁶⁹ K Bondymu Topola přirovnává Jiří Přibáně ve své kritice: PŘIBÁŇ, Jiří. ...a pořád psát. *Tvar*, 1990, 1(5), s. 14 ISSN 0862-657X. Dostupné také z: <https://jachymtopol.cz/miluju-te-k-zblazneni-1988/>.

⁷⁰ Srov. Tamtéž.

neboť oba vyznívají stejně tragicky. „V básních nelze najít odpověď. Strach, nejistota, pocity zmaru ani doba se nemění.“⁷¹

Patrik Šimon se zamýšlí ve své kritice nad tím, jestli by byla sbírka úspěšná také v případě, že by v roce 1989 nedošlo k revoluci. Nakonec dochází k názoru, že by ohlas sbírky vypadal úplně jinak. „Je to poezie, která se smířila s tím časem, a kdyby nepřišla revoluce s parádní kulisou naplněných náměstí, asi bychom Topolovu nudu na náhodnejch třiadvacet stran považovali za ubohý lamentování, který děsně páchne hospodou a mejdlem...“⁷²

Jak bylo zmíněno v kapitole výše, Topolova raná tvorba je kritikou výrazně spojována s tvorbou písňových textů. A s tímto očekáváním také Jiří Přibáň přistupoval ke knize *Miluju tě k zbláznění*. „Když jsem dostal do ruky knihu *„Miluju tě k zbláznění“*, čekal jsem písňové texty, protože její autor Jáchym Topol kdysi spolupracoval se skupinami *Národní třída* a *Psi vojáci*, kterou vedl dokonce jeho bratr Filip. O to větší bylo mi překvapení, když jsem zjistil, že se jedná o tzv. ‚čistou‘ poezii.“⁷³

2.2.2. Motivy

„Umělci ať už chtějí nebo nechťejí, vytváří jakési zrcadlo své doby.“⁷⁴ Podle kritiky Jáchym Topol patří mezi ty autory, kteří podávají svědectví o době nezkresleným způsobem. O autenticitě podání světa směrem ke čtenáři píše například i Věra Krinevájová: „Čtení Topolova ‚nehezkého psaní‘ může v mnohých vyvolat dojem naprostého masochismu – jde totiž o nezkreslený obraz, žádný falzifikát.“⁷⁵

Dle slov kritiků je pro Topolovu poezii charakteristické neustálé kladení otázek po důvodu vlastní existence, identitě. „Jeho verše by se daly přirovnat ke spontánnímu záznamu samomluvy člověka, který jaksí vržen do tohoto světa a tohoto prostředí se snaží s faktem svojí existence vyrovnat.“⁷⁶ Otázky směřují také k Bohu i okolnímu světu. Z některých veršů, které se často, spíše než k poezii, blíží k próze, tryská deprese a negativní postoj k světu. Motivy, se kterými Topol ve sbírce pracoval, do velké míry

⁷¹ PŘIBÁŇ, Jiří. ...a pořád psát. *Tvar*, 1990, 1(5), s. 14 ISSN 0862-657X Dostupné také z: <https://jachymtopol.cz/miluju-te-k-zblazneni-1988/>.

⁷² ŠIMON, Patrik. Sebenegr. *Tvar*, 1995, 6(3), s. 21-22. ISSN 0862-657X. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=Tvar/6.1995/3>.

⁷³ PŘIBÁŇ, Jiří. ...a pořád psát. *Tvar*, 1990, 1(5), s. 14 ISSN 0862-657X Dostupné také z: <https://jachymtopol.cz/miluju-te-k-zblazneni-1988/>.

⁷⁴ KRINEVAJOVÁ, Věra. Nehezký psaní Jáchyma Topola. *Studentské listy, nezávislý politický a kulturní čtrnáctideník*, ISSN 0862-6049, Datum vydání 18.03.199, 2(6), s. 2.

⁷⁵ Tamtéž.

⁷⁶ Tamtéž.

souvisí s fikčním světem, který si v básních utvořil. Ovšem kromě popisu totalitní doby ve sbírce recenzenti objevují i témata milostná, a to zejména v druhé části *Vlhké básně a jiné příběhy*. Ale Jiří Přibáň ve své recenzi komentuje milostnou tematiku sbírky těmito slovy: „Celou knihu charakterizuje název, v němž by každý předpokládal jistou gradaci, ale kde spojení slov naopak vyjadřuje neodstranitelný protiklad a tragédii dnešního člověka, který hledá lásku a nalézá jen pomatení a nemoc“⁷⁷

Motivy této sbírky se staly pro kritiky zajímavým prvkem, a proto se o ně nezajímal jen již zmíněný Jiří Přibáň, který píše, že „je zde snaha o vystižení vztahu muže a ženy,“⁷⁸ ale také se o tom zmiňuje například Kamila Míková. Tu zaujal již samotný název sbírky. „V něm je demonstrativně vyzdvižena láska, ale skutečné lásky je v básních minimálně; spíš tam najdeme nelásku, nevztahy, syrovou realitu lidské bídy.“⁷⁹ Naopak název *Náhodnejch 23* žádný hlubší význam ani motiv neukrývá a jedná se pouze o počet básní ve sbírce obsažených.

O pár řádků výše je zmíněna Topolova pozornost věnovaná Bohu a náboženství obecně, což neušlo pozornosti kritice. Jiří Přibáň si toho všímá ještě o něco pozorněji, a to nejen ve verších, ale obecně v celistvosti sbírky. „I přes odlišnosti v konkrétním zpracování látky je v těchto souvislostech nápadná podobnost Topolova hrdiny bez jména a Jidáše Iškariotského od Leonida Andrejeva. Oba jsou předurčení k zatracení, uvědomují si vlastní tragédii, hříšnost, snaží se o únik z tohoto začarovaného kruhu, ale jen poznání nemožnosti změnit osud je výsledkem tohoto snažení.“⁸⁰

Ve třetí části, pojmenované *Krajina s Indiánama*, Jiří Přibáň reaguje na opětovnou změnu motivů. „Třetí sbírka je jakýmsi prolínáním motivů dětských her, odtržení a motivů svérázně Topolem viděného Armageddonu. [...] Autor se opět vrací k vizionářské básni, tentokrát však více vystavěné na samotných slovních spojeních než na širších obrazech a situacích.“⁸¹ Podle Přibáně se autor tedy vrací k vizionářské básni, která dominovala v první části sbírky, tentokrát však hodnotí, že jsou „básně více vystavěné na samotných slovních spojeních než na širších obrazech a situacích.“⁸²

⁷⁷ PŘIBÁŇ, Jiří. ...a pořád psát. *Tvar*, 1990, 1(5), s. 14 ISSN 0862-657X. Dostupné také z: <https://jachymtopol.cz/miluju-te-k-zblazneni-1988/>.

⁷⁸ Tamtéž.

⁷⁹ MÍKOVÁ, Kamila. Poezie jako válka. *Český deník*, 4.9.1993, 3(205), s. 105. ISSN 1210-0854

⁸⁰ PŘIBÁŇ, Jiří. ...a pořád psát. *Tvar*, 1990, 1(5), s. 14 ISSN 0862-657X. Dostupné také z: <https://jachymtopol.cz/miluju-te-k-zblazneni-1988/>.

⁸¹ Tamtéž.

⁸² Tamtéž.

V kapitole Fikční svět a imaginace je již zmíněn kritiky rozebraný autorův pohled na svět. S tím souvisí také nějaké motivy, které se kvůli tomuto pohledu promítly ve verších, a v recenzích se jim autoři věnovali. Všimá si jich Vladimír Šibrava a zmiňuje tato témata: „blázince, brutality a prostituce.“⁸³ „Tady se odehrávají nejtragičtější situace, kterým je vlastní rozdvojenost a naprostá ztráta smyslu i identity, pro žert tu není místo.“⁸⁴ Toto zobrazení surových výjevů ze života Jiří Přibáň označuje za naturalistické. „Symboly jsou vystřídány vulgarismem a naturalistickými obrazy. [...] Přitom se vůbec nejedná o touhu po senzaci, naopak jde o zachycení každodenního života pouličního dramatu.“⁸⁵ Věra Krinevájová v souvislosti s výběrem naturalistických výjevů každodenního života za socialismu doporučuje „slabším jedincům sbírku nekupovat.“⁸⁶

2.2.3. Jazyk a slovní zásoba

Na rozdíl od většiny svých undergroundových vrstevníků si Jáchym Topol vytvořil podle kritiků a recenzentů zcela originální a nezaměnitelnou poetiku svých básní. Básnické sbírce vévodí hovorový jazyk s vulgárními výrazy a surovými popisy každodenního života nesvobodného jedince. Topol se ani trochu neostýchá dávat nám najevo zhnusení okolím. A ukazuje to mimo jiné právě skrz jazykovou složku, čehož si všimají právě kritici. „Už fakt, že poprvé u Topola může čtenář v české poezii cítit důsledně užitou hovorovou řeč jako něco patřičného, svědčí o velké básnické schopnosti.“⁸⁷ Dá se říct, že Topol se moc nezaobíral tím, co je v okolí považováno za vhodné, slušné nebo naopak nevhodné. Topol svůj styl psaní vlastně doslova popisuje v názvu básně na straně třicet jedna: „Mý psaní bude nehezky“⁸⁸ „Neboť to základní, v čem se básnictví Topolovo odvíjí, je důsledná neliterárnost, snaha nadřadit zcela život literatuře, která je na první pohled jen syrovým a surovým záznamem života v pekle moderního světa.“⁸⁹ Vladimír Šibrava svou recenzi nazval dokonce jako „Básnická antiidyla“⁹⁰. Dalším důkazem je název kritiky Věry Krinevájové: „Nehezky psaní

⁸³ ŠIBRAVA, Vladimír. Básnická antiidyla. *Lidová demokracie*, 3.10.1991, 47(231), ISSN 0323-1189

⁸⁴ PŘIBÁŇ, Jiří. ...a pořád psát. *Tvar*, 1990, 1(5), s. 14 ISSN 0862-657X. Dostupné také z: <https://jachymtopol.cz/miluju-te-k-zblazneni-1988/>.

⁸⁵ Tamtéž.

⁸⁶ KRINEVAJOVÁ, Věra. Nehezky psaní Jáchyma Topola. *Studentské listy, nezávislý politický a kulturní čtrnáctideník*, ISSN 0862-6049, Datum vydání 18.03.199, 2(6), s. 2.

⁸⁷ RULF, Jiří. Připravený krváčet: Jáchym Topol Miluji tě k zbláznění, básně. *Lidové noviny*, 1991, 4, s. 7. ISSN 0862-5921.

⁸⁸ TOPOL, Jáchym. Miluju tě k zbláznění. 3. vyd. Brno: *Atlantis*, 1994. ISBN 80-7108-085-3. str. 31.

⁸⁹ RULF, Jiří. Připravený krváčet: Jáchym Topol Miluji tě k zbláznění, básně. *Lidové noviny*, 1991, 4, s. 7. ISSN 0862-5921.

⁹⁰ ŠIBRAVA, Vladimír. Básnická antiidyla. *Lidová demokracie*, 3.10.1991, 47(231), ISSN 0323-11.

Jáchyma Topola.⁹¹ Všechny kritiky si netradičního jazyka všímají. „Vzájemné disonance prostě civilních a slangových, mučivě vzrušujících, výrazů vypovídají o mimořádné schopnosti autora chápat poezii jako vysoce organizovanou hru s řečí a slovem.“⁹² Právě jazyk dělá Topolovy básně nezapomenutelnými, na tom se všechny texty reflektující tuto sbírku shodují. Vladimír Šibrava ve své recenzi píše, že pro něj nejsou ani tak „šokující obecné tvary, náležející do obecné češtiny, ale především neobvykle vysoká frekvence vulgarismů nejhrubšího zrna.“⁹³ Topolovy příběhy se v drtivé většině odehrávají ve městě – v Praze – a jazyk tomuto prostředí také odpovídá. Kritika se zároveň shoduje v tom, že Topol osobní vzdor, který vložil do básní, nikomu nevnučuje, ale „pouze dává pocitům tvar slov.“⁹⁴ Šibrava dále uvádí, že mu způsob psaní nejvíce připomíná Svatavu Antošovou, „ta je však stran volby výraziva a obsahu sdělení přece jen jemnější.“⁹⁵ Vladimír Šibrava dále upozorňuje na fakt, že Topolovo zhnusení a negativa „zdůrazňuje i tam, kde k tomu vybrané téma či ztvárňovaná skutečnost nevybízí.“⁹⁶ Dokázat to můžeme např. na básni září na straně 17. „dusný den/vše mu protékalo mezi prsty/nic nezachytil/a byl to štěrk co chytal/kamínky samý zraňující tvar.“⁹⁷ A Jáchym Topol si svůj výběr jazyka před kritiky obhájí: „Máme v sobě všechny ty češtiny smotaný, obecnou, hovorovou, spisovnou, nespisovnou. Nevěřím tomu, co často tvrdí editoři, že v knížce má být zachována jednotu. Aspoň pro beletrii a poezii tyhle hranice udává autor.“⁹⁸

Literární kritici (rozepsáno níže) často o Topolově poezii psali, že jeho básně váhají mezi poezií a prózou. Tvrdí, že jeho básně jsou blízké próze a zároveň jeho budoucí próza bude prózou básníka. „Na jedné straně ‚lyrická‘ montáž fragmentárních fakt, vjemů, údajů, na druhé straně tendence uspořádat je v podivný, ale ucelený příběh.“⁹⁹ Důkazy o epičnosti poezie nese už jen název jedné z částí sbírky: *Vlhký básně a jiné*

⁹¹ KRINEVAJOVÁ, Věra. Nehezky psaní Jáchyma Topola. *Studentské listy, nezávislý politický a kulturní čtrnáctideník*, ISSN 0862-6049, Datum vydání 18.03.199, 2(6), s. 2.

⁹² PŘIBÁŇ, Jiří. ...a pořád psát. *Tvar*, 1990, 1(5), s. 14 ISSN 0862-657X. Dostupné také z: <https://jachymtopol.cz/miluju-te-k-zblazneni-1988/>.

⁹³ ŠIBRAVA, Vladimír. Básnická antiidyla. *Lidová demokracie*, 3.10.1991, 47(231), ISSN 0323-1189.

⁹⁴ KRINEVAJOVÁ, Věra. Nehezky psaní Jáchyma Topola. *Studentské listy, nezávislý politický a kulturní čtrnáctideník*, ISSN 0862-6049, Datum vydání 18.03.199, 2(6), s. 2.

⁹⁵ ŠIBRAVA, Vladimír. Básnická antiidyla. *Lidová demokracie*, 3.10.1991, 47(231), ISSN 0323-1189.

⁹⁶ Tamtéž.

⁹⁷ TOPOL, Jáchym. *Miluju tě k zbláznění*. 3. vyd. Brno: *Atlantis*, 1994, 135 s. ISBN 80-7108-085-3. s. 17.

⁹⁸ WEISS, Tomáš. Jáchym Topol: nemůžu se zastavit. Praha: *Portál*, 2000, 145 s., [16] s. obr. příl. Rozhovory. ISBN 80-7178-395-1. s. 115.

⁹⁹ KRÁL, Petr. Topolova každodenní válka. *Literární noviny*, 1993, 4(20), s. 7. ISSN 1210-0021. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/?path=LitNIII/4.1993/20>.

příběhy. Použitá epičnost vytváří z jeho básní vlastně takové nezávislé mini příběhy. Básně jsou takové malé epizody z každodenního života jedince ztraceného ve světě. Také Patrik Šimon cítí, že je Topol na hraně mezi poezií a prózou. „Z Topola tu roste osobitý, správně svérázný prozaik.“¹⁰⁰ Je pravda, že v jeho verších je patrný příběh, který by se vyjímal i v próze.

Pro Topola je, co se týče názorů kritiků, z formálního hlediska typická nestylizovanost jeho veršů a používání volného verše. Absence rýmu dodává jeho básním pocit autentičnosti. Dále Topol užívá velice specifického rytmu veršů, proud řeči, který v knize najdeme, působí jako neucelený tok myšlenek. Podle Jiřího Přibáně Topol navazuje formální stránkou na beatnickou generaci¹⁰¹, ale způsobem podání navazuje na nejlepší tradici českého vypravěčství. Se zajímavým poznatkem ve své kritice přišel nakonec právě Přibán, který si všiml, že Topol užívá jambického verše, který je pro českou poezii netypický, a navíc s ním pracuje obdivuhodně citlivě.¹⁰²

Na závěr této kapitoly lze dodat, že kritici vnímali Topolův osobitý styl kladně a připisovali mu určitou odlišnost od ostatních básníků píšících ve stejné době. Určitě je ale nutné zmínit několik ukázek, které vnímají Topolovo psaní ne úplně odmítavě, ale považují ho za rušivé. „Pochybuji, že má kniha veršů *Miluju tě k zbláznění* schopnost zaujmout nadměrně útlocitného čtenáře.“¹⁰³ A ani Jiří Rufl úplně tento styl psaní neodsuzuje, jen si není jistý tím, že se v něm dá pokračovat i do budoucna. „Přesto vyvstává otázka, zda je toto básnění v podání autora (příliš se neproměňuje a občas hrozí mnohomluvnost) schopno dalšího vývoje.“¹⁰⁴

2.2.4. Shrnutí

Podle kritiků nejvýznamnějším posunem od Topolovy rané poetiky je odklon od písňových textů k čisté poezii. Charakterizujte ji nestylizovanost básní, vynechání interpunkce, obecná čeština a vulgární výrazy, které svým formálním vzhledem písňové texty opravdu nepřipomínají. Tento výrazný znak Topolových básní bývá ovšem hodnocen kladně.

¹⁰⁰ ŠIMON, Patrik. Sebenegr. *Tvar*, 1995, 6(3), s. 21-22. ISSN 0862-657X. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=Tvar/6.1995/3>.

¹⁰¹ PŘIBÁŇ, Jiří. ...a pořád psát. *Tvar*, 1990, 1(5), s. 14 ISSN 0862-657X. Dostupné také z: <https://jachymtopol.cz/miluju-te-k-zblazneni-1988/>.

¹⁰² Tamtéž.

¹⁰³ ŠIBRAVA, Vladimír. Básnická antiidyla. *Lidová demokracie*, 3.10.1991, 47(231), ISSN 0323-1189.

¹⁰⁴ PŘIBÁŇ, Jiří. ...a pořád psát. *Tvar*, 1990, 1(5), s. 14 ISSN 0862-657X. Dostupné také z: <https://jachymtopol.cz/miluju-te-k-zblazneni-1988/>.

Už u této sbírky kritici Topolovi předpovídali budoucnost prozaika a tvrdili, že mu jsou básně těsné a že je jednou opustí pro prózu.

2.3. V úterý bude válka

V úterý bude válka je první knihou, která byla Topolovi vydána po roce 1989. Nabízí se nám tedy otázka, zda Topol změnil styl psaní nebo reprezentaci světa, který se stal začátkem nového desetiletí svobodným. Jak už nám naznačuje název knihy, hlavním tématem pro jeho básně se stala válka v mnoha podobenství – vnitřní válka, válka se sebou samým, válka v podobě metafory a také samozřejmě válka skutečná.

Ačkoliv sbírka vyšla v pořadí jako druhá, první po revoluci, Topol uvedl, že ne všechny tyto básně, které jsou v knize obsaženy, vznikly až po roce 1989 „Ne všechny, ale většina.“¹⁰⁵ Některé básně můžeme datovat ještě jako předrevoluční. O jaké básně se však konkrétně jedná, autor neuvedl. „Samozřejmě některý nápady jsem měl zapsané už dlouho.“¹⁰⁶

2.3.1. Fikční svět a imaginace

Kritika si všímá, že i tato sbírka nese silné existencionální rysy, čehož si všiml zejména Jiří Trávniček. „Mluvicí ‚já‘ sbírky je stíženo pocitem ne nepodobným Kafkovu zeměměřiči K. v jeho marných snahách dostat se do zámku.“¹⁰⁷

Již v případě sbírky *Miluju tě kzbláznění* byla vychvalována zachovalá autentičnost doby a prostředí, ze kterého sbírka vychází. Tomáš Kafka tento stejný prvek vidí i v druhé básnické sbírce. Podle něj je Topol jeden z mála mladých autorů, kterým se nezkreslenost daří zachovat. „Autoři většinou píší téměř rutinně, podle svých jednou správně trefených estetických kritérií, a na šanci dosáhnout něčeho tak efemerického, jako je autentičnost, většina z nich definitivně rezignuje. Z tohoto hlediska je třeba vidět v Topolově sbírce naprosto vespělou tvorbu.“¹⁰⁸

2.3.2. Motivy

Jak nám už naznačuje samotný název sbírky, hlavním tématem a metaforou se zde stává válka. „Stav ohrožení, mobilizace, a to nejen v onom ‚fyzickém‘ smyslu jako situace průběžné možnosti zániku, smrti jednotlivce, ale i ve smyslu zmrtnění, otupění vůči násilí a krutosti, jež jsou latentně přítomné nejen přímo ‚na bojišti‘, ale které dnes

¹⁰⁵ WEISS, Tomáš. Jáchym Topol: nemůžu se zastavit. Praha: Portál, 2000, 145 s., [16] s. obr. příl. Rozhovory. ISBN 80-7178-395-1. s. 116.

¹⁰⁶ Tamtéž.

¹⁰⁷ TRÁVNÍČEK, Jiří. Válka bude. *Tvar*, 1993, 4(29/30), s. 22. ISSN 0862-657X. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=Tvar/4.1993/29-30>.

¹⁰⁸ KAFKA, Tomáš. Návod k použití současné české poezie. *Respekt*, 31.5.1993 (21), ISSN 0862-6545 s. 23.

doprovázejí každého vždy a všude.“¹⁰⁹ Kritiky zaujala nejen volba tématu, ale volba samotného názvu sbírky, a to konkrétněji v souvislosti se sbírkou předchozí. V první Topolově sbírce totiž nalézají témata války ať už osobní, nebo válčící společnosti proti nespravedlivému režimu. Přesto první sbírku nazval *Miluju tě k zbláznění*, která v lidech evokuje spíše milostnou poezii. A druhá sbírka *V úterý bude válka*, která svým názvem předurčuje verše opět o válce je ve skutečnosti o něčem jiném. „Ve sbírce druhé nacházíme lásku a vztahy téměř korektní a válka, o které tu je tak často řeč, opravdu skončila.“¹¹⁰ Válka je tu podle nich často metaforickým pojmenováním pro něco jiného. „Těžko říct, jestli je Topol posedlý spíše představou válečných scenerií nebo – v podobě zaklínadla – slovem samým. Jisto je, že básník se pokusil o jakýsi vlastní (básnický) sumář významů ‚válka‘, byť sumář nepřímý a nesoustavný.“¹¹¹

Jedna z recenzentek Kamila Míková v několika větách zachytila zajímavou interpretaci slova válka v této sbírce a její pojmenování bylo oproti ostatním recenzujícím zcela odlišné. „Je to válka, v níž se bojuje o zachování vlastního já ve světě komerce a peněz.“¹¹² Dále v další části recenze už ovšem pokračuje ve směru, kterým se ubíhají i ostatní recenzenti této sbírky. „Je to válka za to, aby se jednoho dne v úterý svobodný systém neproměnil v diktaturu s takovou snadností, jako to proběhlo před čtyřmi lety naopak. Je to každodenní válka s tisíci nástrahami lží a podvodů.“¹¹³ Okolo tématu svobody a nesvobody se točí obě Topolovy sbírky a rozděluje je především fakt, že jedna byla vydaná v době nesvobodné a druhá v době svobodné – téma však zůstalo stejné.

Každý z recenzentů interpretuje Topolovu válku trochu jinak. Pro někoho je to válka skutečná, někdo vidí válku duchovní a kupříkladu takový Petr Král si ji opět interpretoval po svém: „Je to zároveň válka, kterou prožíváme už dnes, všudypřítomné zlo a násilí, s nimž se denně setkáváme na ulici, v metru i v drobných novinových zprávách.“¹¹⁴

¹⁰⁹ POKORNÝ, Marek. Bylo úterý den kdy se běžně nic neděje. *Lidová demokracie*, 1993, 49(97), s. 4. ISSN 0323-1143.

¹¹⁰ MÍKOVÁ, Kamila. Poezie jako válka. *Český deník*, 1993, 3(205), s. 10. ISSN 1210-0854.

¹¹¹ TRÁVNÍČEK, Jirí. Válka bude. *Tvar*, 1993, 4(29/30), s. 22. ISSN 0862-657X. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=Tvar/4.1993/29-30>.

¹¹² MÍKOVÁ, Kamila. Poezie jako válka. *Český deník*, 1993, 3(205), s. 10. ISSN 1210-0854.

¹¹³ Tamtéž.

¹¹⁴ KRÁL, Petr. Topolova každodenní válka. *Literární noviny*, 1993, 4(20), s. 7. ISSN 1210-0021. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/?path=LitNIII/4.1993/20>.

Již zmíněná Kamila Míková také uvádí Topolovu poslední báseň ve sbírce s názvem *Ten den v úterý byla mlha*, která podle ní tematicky navazuje na báseň ze sbírky předchozí – *Příští příběh lásky*¹¹⁵. Tento dojem recenzentky může být pravdivý, neboť Topol v rozhovoru s Tomášem Weisssem přiznal, že některé básně, ač jsou zařazeny v jiných sbírkách, vznikaly současně.¹¹⁶

Chvíli se zastavíme nad recenzí Jiřího Trávnička. Ten motivům ve své recenzi věnoval poměrně velkou část. Dle jeho slov tuto Topolovu sbírku potkává „znatelné odsociální.“¹¹⁷ Stále ve verších můžeme podle něj najít patrná vodítka, která nás přivádí k existencialismu. Ale Jiří Trávniček si všímá, že Topol oproti minulé sbírce již tolik „nelpí na události.“¹¹⁸ Lze tedy říct, že ve sbírce *V úterý bude válka* je Topolem vytvořený svět více „světem šifer, stigmat, náznaků, vracejících se děsů, které nikam konkrétně nepatří a které proto patří všude.“¹¹⁹

Problematika času, kterou se kritici zabývali již u minulé sbírky, se stalo rozebíraným tématem také u sbírky *V úterý bude válka*. Jiří Příbáň u díla *Miluju tě k zbláznění* zmiňoval fakt, že Topolovy básně jsou nezařaditelné ke konkrétní době a že se „strach, nejistota, pocity zmaru ani doba nemění.“¹²⁰ S opačným názorem se můžeme setkat v kritice Jana Gabriela, který o Topolově druhé sbírce doslova píše, že „jeho básně jsou o něčem, verš je připoután k události.“¹²¹ Kritika se tedy v tomto bodě rozchází – jedna strana vidí Topola distancovaného od určitého dění a druhá strana naopak konkrétní dění v jeho básních vyzdvihuje a zvyrazňuje. Marek Pokorný dokonce píše, že „jednotlivé básně lze těžko od sebe rozlišit, nemají svou vlastní náladu.“¹²² A dále také dodává: „I když se vedle sebe kladou motivy, související spolu jenom volně, a motivy, které se jinak ocitají v kontrapozici a vytvářejí napětí céсурou, kterou mezi nimi

¹¹⁵ Srov. MÍKOVÁ, Kamila. Poezie jako válka. *Český deník*, 1993, 3(205), s. 10. ISSN 1210-0854.

¹¹⁶ WEISS, Tomáš. Jáchym Topol: nemůžu se zastavit. Praha: *Portál*, 2000, 145 s., [16] s. obr. příl. Rozhovory. ISBN 80-7178-395-1. s. 116.

¹¹⁷ TRÁVNÍČEK, Jiří. Válka bude. *Tvar*, 1993, 4(29/30), s. 22. ISSN 0862-657X. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=Tvar/4.1993/29-30>.

¹¹⁸ Tamtéž.

¹¹⁹ Tamtéž.

¹²⁰ PŘIBÁŇ, Jiří. ...a pořád psát. *Tvar*, 1990, 1(5), s. 14. ISSN 0862-657X. Dostupné také z: <https://jachymtopol.cz/miluju-te-k-zblazneni-1988/>.

¹²¹ GABRIEL, Jan. Topolova poezie jako příběh. *Mladá Fronta Dnes*, 1993, 4(88), s. 11. ISSN 1210-1168.

¹²² POKORNÝ, Marek. Bylo úterý den kdy se běžně nic neděje. *Lidová demokracie*, 1993, 49(97), s. 4. ISSN 0323-1143.

cítíme, v básních J. Topola se prostupují, setrvávají spolu v klinči, nelze je identifikovat zcela samostatně.“¹²³

Marek Pokorný ve své recenzi dále zmiňuje spojitosti mezi individuem, národem, případně celým lidstvem. „Prolínání osobních, regionálních a planetárních situací, intimita vstupující do souvislostí celosvětových a vzdálená nebo imaginární hrůza zvnitřňovaná osobou. To, jak do sebe tyto situace a prožitky zaklesnuly, vytváří základní půdorys Topolovy sbírky.“¹²⁴ Ale ani individualita vs. kolektiv není jediným tématem, který ve sbírce nachází. Ve sbírce také vidí jako podstatný „fenomén rozklíženosti, rozhození hodnot a porušení hierarchie vnímání.“¹²⁵ Podle něj toto vše není jen obyčejným motivem, který se ve verších objevuje, ale také „jejich stavebním principem.“¹²⁶

Zajímavým slovním spojením také Topolovu tvorbu pojmenoval Tomáš Kafka. Z jeho recenze v časopisu *Respekt* se dočítáme, že Topolovu tvorbu nazval (zřejmě i trochu s nadsázkou) jako „akční lyriku“.¹²⁷ A dodává: „Termín, který trochu může zavánět postmoderní libovůli ‚akčních filmů.‘ I Topolův svět dobrodružství podléhá standardním omezením, jaká jsou známá z akčních filmů coby záruka jejich akčnosti. Stříhovými nůžkami jsou však v případě poezie Topolův cit jak pro formu, tak i pro obsah.“¹²⁸ Právě také Tomáš Kafka v Topolovy oproti první sbírce nachází posun. „Při chronologickém pohledu na zmíněné sbírky je vidět, jak se postupně oprostily od infantilního, povrchně romantického siláctví a rafinovaně tu přibýlo dobrodružných, neméně infantilních kulis.“¹²⁹

2.3.3. Jazyk a slovní zásoba

U jazykové analýzy z recenzí a kritik (viz výše) sbírky *Miluju tě k zbláznění* je uvedeno, že Topolovo básnění vyznívá spíše epicky. Ani u druhé sbírky tomu není jinak, a naopak se jeho odklon od poezie opět o krok přiblížil próze. Podle kritiků z toho ovšem Topol dokázal vytěžit jednotící prvek. „Lyrická‘ a ‚epická‘ část se spolu neperou ani

¹²³ POKORNÝ, Marek. Bylo úterý den kdy se běžně nic neděje. *Lidová demokracie*, 1993, 49(97), s. 4. ISSN 0323-1143.

¹²⁴ Tamtéž.

¹²⁵ Tamtéž.

¹²⁶ Tamtéž.

¹²⁷ KAFKA, Tomáš. Návod k použití současné české poezie. *Respekt*, 31.5.1993 (21), ISSN 0862-6545 s. 23.

¹²⁸ Tamtéž.

¹²⁹ Tamtéž.

mechanicky nestřídají, ale spojují se ve zvláštní útvar.“¹³⁰ Už o Topolově předchozí básnické tvorbě se ze strany kritiky mluvilo jako o verších, které jsou velice blízké próze, a že v některých pasážích je hranice mezi poezií a prózou téměř nepatrná. To stejné píše ve své kritice také Daniel Vojtěch o sbírce *V úterý bude válka*. „Topolův prozaizovaný volný verš už zde vytváří úseky promluv, u nichž je těžké nemluvit o próze.“¹³¹ A dále pokračuje: „Směřování k próze bylo v dosavadním Topolově úsilí patrné.“¹³² Petr Král se tímto ve své kritice, která vyšla v *Literárních novinách* zabýval také a píše, že „báseň je Topolovi těsná a že ji asi přece jen opustí pro prózu. [...] Už dnes lze ale odhadnout, že i Topolovy prózy budou prózy básníka.“¹³³

Na rozdíl od předchozí sbírky se Topolova poetika z pohledu kritiků zbavila „přílišných verbalismů.“¹³⁴ Kromě tohoto faktu ve druhé sbírce rezonuje mnohem více humoru, ač někdy velmi zvláštního. Právě jeho humor bývá kritiky označován za „absurdní i smyslově názorný [,] svébytný“¹³⁵ nebo za „nenapodobitelně ‚ujetý““¹³⁶ Co zůstává dle kritiků společné s předchozí sbírkou je podle slov Jiří Trávnička „poezie bijce, v jehož mluvních řečištích se na nějaké to slovo nehledí.“¹³⁷

Recenzentka Kamila Míková si všímá, že Topol oproti první sbírce pracuje jinak v textu také s ironií, nebo ona v každé sbírce tu ironii vnímá trochu jinak. „Ironie a sebeironie, s níž Topol líčil v první sbírce se zdánlivým cynismem divoké surovosti osobního života svého hrdiny, byly přece jen nenápadnější, ztratily se ve ‚válečném‘ chaosu, v tom opravdovém boji o sebe uprostřed totalitního státu. Ve druhé sbírce jsou ale v ironii a sebeironii básně nejlepší.“¹³⁸

Tomáš Kafka popírá u druhé sbírky fakt, že by byly Topolovy verše podobné Bukowskému či beatnické generaci, se kterými byl srovnáván hlavně v souvislosti se

¹³⁰ KRÁL, Petr. Topolova každodenní válka. *Literární noviny*, 1993, 4(20), s. 7. ISSN 1210-0021. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/?path=LitNIII/4.1993/20>.

¹³¹ VOJTĚCH, Daniel. Příběh naší zkušenosti. *Literární noviny*, 1994, 5(27), s. 6. ISSN 1210-0021. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/?path=LitNIII/5.1994/27>.

¹³² Tamtéž.

¹³³ KRÁL, Petr. Topolova každodenní válka. *Literární noviny*, 1993, 4(20), s. 7. ISSN 1210-0021. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/?path=LitNIII/4.1993/20>.

¹³⁴ GABRIEL, Jan. Topolova poezie jako příběh. *Mladá Fronta Dnes*, 1993, 4(88), s. 11. ISSN 1210-1168.

¹³⁵ Tamtéž.

¹³⁶ KRÁL, Petr. Topolova každodenní válka. *Literární noviny*, 1993, 4(20), s. 7. ISSN 1210-0021. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/?path=LitNIII/4.1993/20>.

¹³⁷ TRÁVNÍČEK, Jiří. Válka bude. *Tvar*, 1993, 4(29/30), s. 22. ISSN 0862-657X. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=Tvar/4.1993/29-30>.

¹³⁸ MÍKOVÁ, Kamila. Poezie jako válka. *Český deník*, 1993, 3(205), s. 10. ISSN 1210-0854.

sbírkou předchozí „neboť nebyl vhodnější domácí příklad.“¹³⁹. Kafka tvrdí, že se Topol poetikou posunul jiným směrem. „Dnes je třeba spíše hledat návaznost na urbanistickou poetiku meziválečné a poválečné české básnické generace.“¹⁴⁰

Ve srovnání s předchozí sbírkou si kritika také všímá výrazného úbytku vulgarismů. „Je příznačné, že všechna hyperbolizace ‚já‘ z předchozích sbírek zmizela a spolu s ní klesla na minimum frekvence vulgarismů.“¹⁴¹ Jan Gabriel hodnotí Topolovu poetiku přívětivě. „Na rozdíl od většiny generačních vrstevníků si Topol vytvořil nezaměnitelnou poetiku, zcela autentické vidění světa.“¹⁴²

Kritika si také všímá, že autor v básních často střídá první a třetí osobu singuláru, což působí mnohdy nejednoznačně – častá změna gramatických osob může ve čtenáři vyvolat zmatek, o jakou osobu se zrovna jedná. Tuto problematiku ve svém textu rozebírá Marek Pokorný. „V jedné básni se střídají třetí a první osoba singuláru s falešným oslovením ve druhé osobě, přičemž významová (kontextuální) výměna jednotlivých gramatických osob nedovoluje při čtení přesně rozlišit, kde jsou jak míněny.“¹⁴³

2.3.4. Shrnutí

Co se týče shrnutí jeho básnické tvorby, trefně to shrnul Josef Vohryzek: „Jáchym Topol si od samého počátku udržoval krajně osobní a mimořádně čitelné stylové náznaky a byl ve svých textech nezaměnitelně přítomen v každém obratu a gestu už v obou básnických sbírkách, a to i tam, kde se neskryval s tím, od koho se učí. S ještě před tím bylo v jeho prvních pokusech od samého počátku až sverepě zřejmé, že každé jeho slovo těsně koresponduje s tím, jak pohlíží na svět kolem sebe a do jakých souvislostí se mu kloubí.“¹⁴⁴ Kritika totiž hodnotila Topolovy verše jako výrazně osobní.

Stejně jako u minulé sbírky, i zde je kritikou, nejen Vohryzkem, vychvalována autentičnost, se kterou Topol k básním přistupuje. Propojeny zůstávají také některé

¹³⁹ KAFKA, Tomáš. Návod k použití současné české poezie. *Respekt*, 31.5.1993 (21), ISSN 0862-6545 s. 23.

¹⁴⁰ Srov. tamtéž.

¹⁴¹ VOJTĚCH, Daniel. Příběh naší zkušenosti. *Literární noviny*, 1994, 5(27), s. 6. ISSN 1210-0021. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/?path=LitNIII/5.1994/27>.

¹⁴² GABRIEL, Jan. Topolova poezie jako příběh. *Mladá Fronta Dnes*, 1993, 4(88), s. 11. ISSN 1210-1168.

¹⁴³ POKORNÝ, Marek. Bylo úterý den kdy se běžně nic neděje. *Lidová demokracie*, 1993, 49(97), s. 4. ISSN 0323-1143.

¹⁴⁴ VOHRYZEK, Josef. [Výlet k nádražní hale]. *Literární noviny*, 1995, 6(43), s. 5. ISSN 1210-0021.

motivů. V této knize se setkáváme s motivem války, jak nám může naznačit už název sbírky. Kritika si ovšem všimá, že téma války se mnohem více objevuje v předchozí sbírce a že naopak téma lásky, které bychom čekali spíš u knihy s názvem *Miluju tě k zbláznění*, se objevuje tady. Společné zůstává také téma svobody a nesvobody.

Co se výrazně liší od předchozí sbírky, je styl, jakým je kniha napsána. Podle kritiky se v tomto textu objevuje mnohem více humoru a ironie.

Naopak zůstalo stejné prolínání lyriky a epiky. Kritika píše, že se Topol s další knihou opět o krok přiblížil blíže k napsání díla prozaického.

2.4. Výlet k nádražní hale

Novela *Výlet k nádražní hale* byla poprvé otištěna na jaře roku 1993 v čísle 22 časopisu *Revolver Revue*, knižně vychází v roce 1995. „Jeho *Výlet*... tedy byl určitou prozaickou sondáží, jíž si básník ověřoval, jak mu to půjde, ocitne-li se mimo řeč vázanou.“¹⁴⁵ Jak už bylo výše zmíněno, Topol se pomalu ale jistě k próze uchyloval již ve své rané tvorbě a byla jen otázka času, kdy se do samostatné prózy pustí. „Surový básník undergroundu předsedal na prózu a chytil se na první pokus.“¹⁴⁶ Ve stejné době, co novela vyšla časopisecky, měl již Topol rozepsaný román *Sestra* – ten taky stihl knižně vyjít dřív, a to v roce 1994. Protože byl ovšem *Výlet k nádražní hale* (i když časopisecky) vydán v roce 1993, a tato práce je řazena chronologicky, bude analyzován ještě před *Sestrou*.

2.4.1. Fikční svět a imaginace

Jiří Peňás řadí Topola v souvislosti s touto prózou mezi autory jako je Michal Ajvaz, Daniela Hodrová nebo Jiří Kratochvíl¹⁴⁷. Jedná se o autory blízké postmodernímu psaní, ke kterému je Topol také přiřazován. Řadí ho k němu třeba Pavel Janáček. „Jáchym Topol není v nové české literatuře posledních let zdaleka sám, kdo hledá nové velké vyprávění, kdo se polemicky vyrovnává s kánony pozdní či také postmoderní kultury.“¹⁴⁸ Ale zpátky k Jiřímu Peňásovi - podle něj mají všichni tito výše zmínění autoři společné texty, které se týkají „cest za vnitřní zkušeností.“¹⁴⁹ Stejně jako v dílech zde vypsanych autorů se v Topolově *Výletu k nádražní hale* město proměnilo v jakýsi magický prostor, „který se mění v další dimenzi hrdinovy psychiky a duše.“¹⁵⁰ Topolova hlavní postava se musí prodrat městem, které není jen obyčejným městem, ale spíše labyrintem. „Zůstává hledání jako smysl bloudění v labyrintu světa.“¹⁵¹ Světla Čmejková toto bloudění v labyrintu světa nazývá „prvním znakem Topolovy postmoderní poetiky.“¹⁵² I když se Topolův fikční svět může zdát zmatený, ve skutečnosti podle Kaňase tomu tak není. „Každý přesně ví, oč v knize jde. Topolův text

¹⁴⁵ PEŇÁŠ, Jiří. Topolovo město-bytost. *Lidové noviny*, 3.6.1995, 6(129), s. 7.

¹⁴⁶ KAŇAS, D. M. Jáchym Topol je chuligán. *Host*. 09.-10.1995, 11(5), s. 141-142 ISSN 1211-9938.

¹⁴⁷ Srov. PEŇÁŠ, Jiří. Topolovo město-bytost. *Lidové noviny*, 3.6.1995, 6(129), s. 7.

¹⁴⁸ Tamtéž.

¹⁴⁹ JANÁČEK, Pavel. Zdivočelý Smíchov vypravěče od Anděla. *Týden*, 1995, 2(51), s. 57. ISSN 1210-9940.

¹⁵⁰ PEŇÁŠ, Jiří. Topolovo město-bytost. *Lidové noviny*, 3.6.1995, 6(129), s. 7.

¹⁵¹ Tamtéž.

¹⁵² ČMEJRKOVÁ, Světla. Topolův výlet k nádražní hale In: ŘÍHA, Ivo. Otevřený rány: vybrané studie o díle Jáchyma Topola. Praha: *Torst*, 2013. 391 s. ISBN 978-80-7215-451-7 s. 150.

¹⁵³ Tamtéž.

se však neodehrává ve vymyšleném, uměle sestrojeném světě.¹⁵³ Opět tu máme podle názorů zachovalou autenticitu utvořeného města/místa, kterou si Topol ve svém psaní ponechává již od svých literárních začátků. Ani D.M. Kaňas na toto hledisko nahlížení na dílo nezapomněl, a tak jen v krátkosti se zmiňuje, že „autobiografické rysy textu není třeba objevovat – Topol zná dobře život na ulicích velkého města, zná sám sebe a z toho důvodu si dokáže vymyslet i nový literární příběh o sobě samotném.“¹⁵⁴ A dále také dodává: „Samovolně plyne objektivním děním, z něhož trčí tisícové dokumenty a průkazné fakty doby.“¹⁵⁵

Už jsme se zmínili o prvním znaku postmoderní poetiky v Topolově díle, který Soňa Čmejrková uvedla jako „nahrazení cíle cesty blouděním.“¹⁵⁶ Čmejrková mezi další typické znaky postmoderny, které můžeme v jeho dílech nalézt, řadí: „jak intertextovost coby vztah textu k pretextu spíše vzdálenému, tak i míšení textů vznikajících současně (textu autorova s textem jiného pověřeného vypravěče s textem dalších postav), předmětnou nezakotvenost jazyka a spjatou s ní volnost slov, nezřetelnost hranic jednotlivých výjevů, portrétů, řečí, a zvláště pak vzájemnou zaměnitelnost všeho vším.“¹⁵⁷

D.M. Kaňas si všímá prvků společných s autorovou předrevoluční tvorbou. Kritika ve sbírce *Miluju tě k zbláznění* hodnotila Topola jako autora svobodného, který vyjadřuje přesně to, co cítí, nebojí se překročit hranice tabuizovaných témat a neohlíží se na společnost ani na společenské mínění. Také proto mohou některé jeho básně vyznívat hrubě a vulgárně. Kaňas vidí Topola jako stejného svobodného člověka i za tímto textem. „Ani tato kniha však nezapře, že jejím autorem je chuligán a vyvrhel, který jedná v souladu s osobním míněním, že je tak trochu hodně svobodný a že tedy dělá přesně to, co se mu zamane.“¹⁵⁸ O Topolovi jako o chuligánovi píše ještě i dál: „Jáchym Topol je literární hvězda, i když v jádru nepřestal být chuligán, což mu v současné literární produkci zajišťuje výjimečné postavení a jeho literatura se stále ještě obrací k věcem, které předtím nebyly.“¹⁵⁹

¹⁵³KAŇAS, D. M. Jáchym Topol je chuligán. *Host*. 09.-10.1995, 11(5), s. 141-142 ISSN 1211-9938.

¹⁵⁴ Tamtéž.

¹⁵⁵ Tamtéž.

¹⁵⁶ ČMEJRKOVÁ, Světa. Topolův výlet k nádražní hale In: ŘÍHA, Ivo. Otevřený rány: vybrané studie o díle Jáchyma Topola. Praha: *Torst*, 2013. 391 s. ISBN 978-80-7215-451-7 s. 145.

¹⁵⁷ Tamtéž. s. 145.

¹⁵⁸KAŇAS, D. M. Jáchym Topol je chuligán. *Host*. 09.-10.1995, 11(5), s. 141-142 ISSN 1211-9938.

¹⁵⁹ Tamtéž.

Topol podle recenzentů již ve své prozaické prvotině stírá hranice mezi realitou a snem, a proto může být kniha v některých pasážích problematická k pochopení, k udržení pozornosti a může působit značně chaoticky a neuspořádaně. „Rozlišení útržků řeči je obtížné, fragmentárnost textu klade značné nároky na inferenční (vyvozovací) schopnosti čtenáře a často se s identifikací ani nepočítá.“¹⁶⁰ Dalším z kritiků, který si chaotičnosti všiml a upozornil na ni, byl Jiří Peňás: „*Výlet k nádražní hale* je samozřejmě ve srovnání se *Sestrou* pouhým fragmentem a (stejně jako ona) může působit chaoticky, nahodile, jen jako okamžitá improvizace.“¹⁶¹

Zajímavým poznatkem je, jak se k této krátké novele staví kritici v souvislosti s románem *Sestra*. Ve všech textech, ve kterých je o této návaznosti zmínka se hovoří o propojení mezi těmito dvěma prózami. Dokonce je v několika případech uvedeno, že čtenáře bez znalosti románu *Sestra* novelu *Výlet k nádražní hale* nepochopí. Josef Vohryzek se zmiňuje, že *Výlet k nádražní hale* je prozaickým fragmentem, který „lze číst jako přípravnou etudu a rozběh k románu *Sestra*“,¹⁶² který vyšel roku 1994. A také k tomuto tématu dodává: „*Výlet k nádražní hale* předjímá *Sestru* povahou fragmentárních příběhů i jejich protagonistů. Ti se už ve *Výletu* před čtenářovými očima objevují tak, jako by jejich příběh v Topolových textech a právě v nich ve skutečnosti začal už dávno předtím, byl v nich zakořeněn a oni do něho patřili s bezpodmínečností jaké čtenář, který do nich zavítal, nikdy nedosáhne.“¹⁶³ A stejný problém řeší i Božena Správcová: „Kdo nezná *Sestru*, nejspíš nepochopí, proč by měl padnout na zadek, když hlavní hrdina potká člověka, který přežil Osvětim (to je vysvětleno v *Sestře*), tone v rozpacích nad tím, jak do textu zabloudil umírající vrah Mičinec dokonce i se svým zločinem a jiní lumpíci a proč to hlavního hrdinu tolik bere.“¹⁶⁴ A ještě k tomuto tématu píše: „Jak už bylo řečeno, *Výlet k nádražní hale* je sice sám o sobě (bez své tlustší a lepší *Sestry*) stylisticky zajímavý, ale těžko srozumitelný.“¹⁶⁵ A nakonec k této tematice dodává: „Sám o sobě asi těžko ob stojí.“¹⁶⁶ Jiří Peňás nakonec v souvislosti se *Sestrou* dodává: „Je to však jen ta nejsvrchnější

¹⁶⁰ ČMEJRKOVÁ, Světlá. Topolův výlet k nádražní hale In: ŘÍHA, Ivo. Otevřený rány: vybrané studie o díle Jáchyma Topola. Praha: Torst, 2013. 391 s. ISBN 978-80-7215-451-7. s. 150.

¹⁶¹ PEŇÁŠ, Jiří. Topolovo město-bytost. *Lidové noviny*, 3.6.1995, 6(129), s. 7.

¹⁶² VOHRYZEK, Josef. [Výlet k nádražní hale]. *Literární noviny*, 1995, 6(43), s. 5. ISSN 1210-0021.

¹⁶³ Tamtéž.

¹⁶⁴ SPRÁVCOVÁ, Božena. Nadbytečné výlety Jáchyma Topola. *Tvar*, 1995, 6(13), s. 21-22. ISSN 0862-657X. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=Tvar/6.1995/13>.

¹⁶⁵ Tamtéž.

¹⁶⁶ Tamtéž.

vrstva na stavbách jeho literárních výletů.“¹⁶⁷ Ze všech těchto citovaných pasáží můžeme tedy usoudit, že kritici považují tuto novelu jen za jakýsi fragment, který je samostatně velice těžko uchopitelný, jelikož čtenář k interpretaci uceleného příběhu musí přečíst také *Sestru*. Božena Správcová ji označuje dokonce jako „nádor *Sestry*.“¹⁶⁸ Důvody, které ji vedly k názoru, že je mezi knihami významová souvislost, ve svém textu rozepisuje: „Kdo nezná *Sestru*, nejspíš nepochopí, proč by měl padnout na zadek, když hlavní hrdina potká člověka, který přežil Osvětim (to je vysvětleno v *Sestře*), tone v rozpacích nad tím, jak do textu zabloudil umírající vrah Mičinec dokonce i se svým zločinem a jiní lumpici a proč to hlavního hrdinu tolik bere.“¹⁶⁹

Božena Správcová se celkově k této krátké novele ve své kritice vyjadřuje v celku rozpačitě. „Topol by možná měl být opatrnější s vydáváním dalších textů a přinejmenším počkat, až se se svým hrdinou posune dál.“¹⁷⁰ V některých pasážích kritiky vyznívají psané řádky vysloveně negativně. „Zbývá se ptát, proč vůbec tato kniha vyšla. S ohledem na její dvojjazyčnost mě napadá, že snad má sloužit jako reklamní leták pro zahraniční nakladatelství, signál k tomu, že je třeba nechat přeložit a vydat *Sestru*.“¹⁷¹

Co se týče samotného děje, má Josef Vohryzek trochu pochybnosti o správném ukončení příběhu. „Postrádá znaky koncového naplnění, které by skladbu zpětně zpevnilo.“¹⁷²

Ivo Harák se jako jeden z mála zabývá kompozicí knihy a vychvaluje ji, považuje ji za propracovanou. „Ovšem kompozice... Nalezli bychom jen málo knih, u nichž byla tolik promyšlená, přesná (jako osnova, na niž je navinut děj, jako železná konstrukce budoucí stavby).“¹⁷³ Také jako jeden z mála staví tuto prózu výše než *Sestru*. „Nikoli *Sestrou*, ale až touhle novelou zrodil se Topol – prozaik osobností.“¹⁷⁴

¹⁶⁷ PEŇÁŠ, Jiří. Topolovo město-bytost. *Lidové noviny*, 3.6.1995, 6(129), s. 7.

¹⁶⁸ SPRÁVCOVÁ, Božena. Nadbytečné výlety Jáchyma Topola. *Tvar*, 1995, 6(13), s. 21-22. ISSN 0862-657X. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=Tvar/6.1995/13>.

¹⁶⁹ Tamtéž.

¹⁷⁰ Tamtéž.

¹⁷¹ Tamtéž.

¹⁷² VOHRYZEK, Josef. [Výlet k nádražní hale]. *Literární noviny*, 1995, 6(43), s. 5. ISSN 1210-0021.

¹⁷³ HARÁK, Ivo. Krásný nový svět. *Host*, 1997, 6(13), s. 13 ISSN 1211-9938.

¹⁷⁴ Tamtéž.

2.4.2. Vypravěč

V próze máme na rozdíl od poezie možnost hodnotit vypravěče. Na tento prvek se mimo jiné ve své studii zaměřila již několikrát citovaná Světlá Čmejrková. Ta se na vypravěče v této novele zaměřila z hlediska jazykového. „Do jaké míry lze vůbec odlišit jazyk vypravěče ‚pověřeného‘, jehož ambivalence jsou zplozeny prodejností, a jazyk vypravěče Jáchyma Topola? [...] Avšak hranice obou pohledů, vypravěče autentického a vypravěče pověřeného, není navzájem odlišena žádným typografickým znakem, hranicí kapitoly, odstavce, ba ani věty, dokonce ani slova. Takřka každé slovo míří několika směry, nahoru i dolů, a dolů především. Jazyk Topolův, jazyk vypravěče i jazyk postavy jsou ve stejné rovině.¹⁷⁵ Všímá si koncovky -ý- na místech jinak spisovné koncovky -e-. „Časem se k nim přidávají i jiné prvky obecné češtiny, avšak koncovka -ý- si udržuje převahu v celém textu. Nevyskytuje se ovšem důsledně.“¹⁷⁶ Světlá Čmejrková dále uvádí, že dle jejího názoru „má střídání tvarů v řeči vypravěče charakter nahodilosti a naprosté neprediktability.“¹⁷⁷ Podle ní tedy nelze na sto procent rozlišit jazyk roviny vypravěčské a jazyk roviny postav, který by nám jako čtenářům za jistých okolností pomohl rozlišit, či výpověď zrovna čteme.

D. M. Kaňas zase píše, že „*Výlet k nádražní hale* neposlouží hrdinou ani ústřední postavou – nabízí pouze jakéhosi průvodce a zapisovatele, deníkem zuboženého pozorovatele, který zapomněl, jak psát deník.“¹⁷⁸

Tuto podkapitolu ovšem nelze srovnávat s předchozími díly, neboť v nich se jako v básnických sbírkách objevovala pouze kategorie lyrického subjektu a nyní v próze máme kategorii zcela odlišnou – kategorii vypravěče. Jako zajímavou souvislost lze ovšem zmínit autorovo střídání perspektivy první a třetí osoby, které uplatňoval u lyrického subjektu hlavně ve sbírce *V úterý bude válka*. Právě Marek Pokorný ve spojitosti se zmíněnou sbírkou psal, že častá změna gramatických osob může být pro čtenáře na obtíž (viz výše). Ve své studii uvedla Světlá Čmejrková, že také v této próze můžeme najít častou změnu perspektivy. Všimla si konkrétně toho, že vypravěč v některých pasážích přechází ve vyprávění do první osoby. „K přehození výhybky mezi vědomím nebo řečí vypravěče a vědomím nebo řečí postav dochází v textu na mnoha místech, např: Mandl u nás v ulici se večer plnil matkami rodin. Řek mi, že sem

¹⁷⁵ ČMEJRKOVÁ, Světlá. Topolův výlet k nádražní hale in: ŘÍHA, Ivo. Otevřený rány: vybrané studie o díle Jáchyma Topola. Praha: Torst, 2013. 391 s. ISBN 978-80-7215-451-7. s. 149-150.

¹⁷⁶ Tamtéž. s. 150.

¹⁷⁷ Srov. tamtéž s. 149.

¹⁷⁸ KAŇAS, D. M. Jáchym Topol je chuligán. *Host*. 09.-10.1995, 11(5), s. 141-142 ISSN 1211-9938.

už jen jeho bytná, tak sem ho vyrazila a nebydlí. Ten můj zas přijde dneska vožralej, minule šel s taškou na nákup, když se vrátil, potraviny hnily. Tady máte ty košile, pane, řekla mi a už koukala, abych zmizel (9-10).“¹⁷⁹ Čmejková tuto skutečnost v jedné podkapitole své studie pojmenovala jako „princip přesmyček.“¹⁸⁰

2.4.3. Motivy

Pokud jde o nějaký prvek, který v tomto díle vstupuje do popření a je nejvíce patrný, tak je to podle kritiky, konkrétně podle Jiřího Peňáse, motiv cesty. „Vedoucí napříč vnějším světem stejně jako směřující do hrdinova nitra.“¹⁸¹ Jiří Peňás tento motiv vidí natolik dominantním, že se o dalších motivech v recenzi nezmiňuje. Josef Vohryzek o motivu cesty v recenzi nepíše, ale naopak jako jedno z hlavních témat vidí „třídění a utváření hodnot.“¹⁸² Motiv cesty vidí v díle i Božena Správcová, ovšem považuje ho za nepříliš originální. „„Použití“ Prahy a motivu cesty, které v souvislosti s *Výletem* reflektuje a vyzdvihuje J. Peňás je sice hezké a pravdivé, ale nepovažuji to za příliš originální objev – ani od Peňáse, ani od Topola.“¹⁸³

Ivo Harák se ve své kritice také zabýval motivy knihy. Ten na rozdíl od svých zmiňovaných kolegů uvádí motivy časové a prostorové. Např. uvádí „přímku a kruh“,¹⁸⁴ ale už se dál o nich v kritice nerozepisuje, jen je uvádí jako příklad. „Čas a prostor fungují jako výslednice vztahů mezi vnějším světem, vědomím vypravěče a potřebou vésti příběh – což se ostatně promítá do kompozice celé knihy.“¹⁸⁵

2.4.4. Jazyk a slovní zásoba

Jednotlivým prvkem, který v dílech Jáchyma Topola zůstává, a je jedno, zda se jedná o poezii či prózu, je jazyk. U poezie se objevují názory, že přebíhá do prózy. A u prózy je tomu stejně, jen přebíhá opačně – tedy do poezie. „*Výlet k nádražní hale* je zkřížené hledí cest mezi poezií a prózou.“¹⁸⁶ A stejný názor na tuto problematiku zastává také D.M. Kaňas: „Jak už je Topolovým zvykem, přechází v textu z prózy do poezie. Samotný rozsah této knihy spíše připomíná veršovanou skladbu, epos.“¹⁸⁷ A dalším,

¹⁷⁹ ČMEJKOVÁ, Světlá. Topolův výlet k nádražní hale In: ŘÍHA, Ivo. Otevřený rány: vybrané studie o díle Jáchyma Topola. Praha: Torst, 2013. 391 s. ISBN 978-80-7215-451-7. s. 148.

¹⁸⁰ Tamtéž. s. 148.

¹⁸¹ PEŇÁŠ, Jiří. Topolovo město-bytost. *Lidové noviny*, 3.6.1995, 6(129), s. 7.

¹⁸² VOHRYZEK, Josef. [Výlet k nádražní hale]. *Literární noviny*, 1995, 6(43), s. 5. ISSN 1210-0021.

¹⁸³ SPRÁVCOVÁ, Božena. Nadbytečné výlety Jáchyma Topola. *Tvar*, 1995, 6(13), s. 21-22. ISSN 0862-657X. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=Tvar/6.1995/13>.

¹⁸⁴ HARÁK, Ivo. Krásný nový svět. *Host*, 1997, 6(13), s. 13. ISSN 1211-9938.

¹⁸⁵ Tamtéž.

¹⁸⁶ KAŇAS, D. M. Jáchym Topol je chuligán. *Host*. 09.-10.1995, 11(5), s. 141-142. ISSN 1211-9938.

¹⁸⁷ Tamtéž.

kdo se k tomuto názoru přidal, byl Ivo Harák: „Právě zde se velmi silně ukazuje na básnických textech předtím ozkoušený, později v novele *Anděl* velkolepě předvedený cit pro rytmování řeči textu.“¹⁸⁸

Kritika opět vyzdvihuje Topolovu práci s obecným jazykem a expresivními výrazy, které dokáže přesně zasadit do líčené situace. „Topol sám velmi invenčně využívá jazyka při charakteristice prostředí a postav (brutalita a vulgarismy mi nevadí, neboť jsou přesné a trefné).“¹⁸⁹ Stejný pocit z Topolovy expresivity má ve své studii i Světla Čmejrková: „Obecná, ba vulgární čeština naprosto kraluje v rozhovorech. [...] Jen ve vzácných chvílích si vznešené podrží neposkvrněnost.“¹⁹⁰ Naopak Ivo Harák je jeden z mála, který by se nad jazykovou výstavnou textu na autorově místě více zamyslel. „Prolínání spisovného jazyka s obecnou češtinou by si žádalo více řádu.“¹⁹¹

D. M. Kaňas navíc oceňuje fakt, který jde podle jeho názoru ruku v ruce s jazykem – kameru. Podle něj „kamera“ neboli hledisko, ze kterého máme příběh k dispozici, koresponduje se stylem Topolova psaní. „Její trhavé pohyby, dlouhé a široké záběry připomíná dikce Topolova jazyka. Zpřetržení děje zase znázorňuje způsob autorova vyprávění.“¹⁹² Také k tomuto dodává: „Okolní dění textu přenáší tempo a rytmus Topolova textu – a jeho text se čte velmi příjemně, poněvadž autor dokáže postavit důraz tam, kam patří.“¹⁹³

2.4.5. Shrnutí

Novela *Výlet k nádražní hale* vyšla trochu ve stínu románu *Sestra* tudíž u literárních kritiků nezbudila takovou senzací. Ačkoliv se jedná o první autorovu prózu, kritika dílo označovala také jako veršovaný epos a psalo se, že Topol je stále autorem básníkem, i když vydal již prozaické dílo.

Jednotícím prvkem, který podle kritiky zůstává patrný v Topolově díle z let předrevolučních, je jazyk – konkrétněji jazyk nespisovný. Kritika hodnotí autorův jazyk jako autentický, odpovídá chování postav a dokresluje atmosféru knihy. „Topol svým

¹⁸⁸ HARÁK, Ivo. Krásný nový svět. *Host*, 1997, 6(13), s. 13 ISSN 1211-9938.

¹⁸⁹ Tamtéž.

¹⁹⁰ ČMEJRKOVÁ, Světla. Topolův výlet k nádražní hale In: ŘÍHA, Ivo. Otevřený rány: vybrané studie o díle Jáchyma Topola. Praha: *Torst*, 2013. 391 s. ISBN 978-80-7215-451-7 s. 150.

¹⁹¹ HARÁK, Ivo. Krásný nový svět. *Host*, 1997, 6(13), s. 13 ISSN 1211-9938.

¹⁹² KAŇAS, D. M. Jáchym Topol je chuligán. *Host*. 09.-10.1995, 11(5), s. 141-142 ISSN 1211-9938.

¹⁹³ Tamtéž.

jazykem zachycuje rytmus alkoholového a drogového rauše, tripů velkoměsta.“¹⁹⁴
Dokonce i vulgarismy, které užívá, užívá v situacích, do kterých přímo zapadají.

Celkově kritika hodnotila tuto knihu celkem rozpačitě, hojně se objevují názory, že je *Výlet k nádražní hale* pouze fragmentem *Sestry* a že je potřeba, aby čtenář přečetl obě tyto zmiňovaná díla, aby mohl pochopit veškeré souvislosti. Nejvíce kritická byla ke knize Božena Správcová, která hodně argumentovala tím, jak je *Výlet k nádražní hale* závislý na *Sestře*. Ale i všechny další texty, které se zabývaly souvislostmi mezi *Sestrou* a *Výletem k nádražní hale*, hodnotily tyto dvě díla jako od sebe neodlučitelná.

¹⁹⁴ HARÁK, Ivo. Krásný nový svět. *Host*, 1997, 6(13), s. 13 ISSN 1211-9938.

2.5. Sestra

Román *Sestra* vyšel v roce 1994 v nakladatelství *Atlantis* a jedná se o Topolovo nejrozsáhlejší dílo. Dílo mu také vyneslo velkou popularitu, a navíc cenu Egona Hostovského. „Román byl dokončen už v roce 1993 během autorova tříměsíčního pobytu v Německu, který mu umožnilo stipendium nadace Heinricha Bölla.“¹⁹⁵ Finanční zajištění, které bylo Topolovy poskytnuto v podobě stipendia tak dopomohlo k úspěšnému dokončení jeho zatím největšího románu. Ostatně Květoslav Chvatík se ve své kritice *Zběsilost* vyjádřil o románu takto: „Už dávno jsem nečetl žádnou novinku české prózy s tak rozpolceným vědomím, stejně přitahován jako odpuzován; byl to pro mne svět docela cizí a generačně vzdálený, avšak umělecky naprosto strhující a neobyčejně přesvědčivý.“¹⁹⁶

„O románu Jáchyma Topola *Sestra* bylo vyřčeno a napsáno mnohé: rutinně informující deníkové recenze, rutinně založené kritiky na stránkách odborných časopisů, několik interpretací z této rutiny mírně vybočujících a pár studií, pro něž se tento text stal zrcadlem soudobých jazykových, literárních a filozofických směrů či nesměrů.“¹⁹⁷ V dalších částech této kapitoly budou do analýzy zahrnuty všechny typy výše zmíněných reflexí.

2.5.1. Fikční svět, imaginace a kompozice textu

Ačkoliv román vznikl už po revoluci, kritika si všímá toho, že se Topol k tomuto (listopad 1989) zásadnímu období našich dějin opět vrací – tématem i prostředím. „Děj románu, k němuž lze těžko vymyslet výstižný přívlastek, je zasazen do období krátce před listopadem a několik let po něm.“¹⁹⁸ *Sestra* „představuje totiž útvar značně komplikovaný, přetížený jednotlivými významy, přímo se prohýbající pod tíhou četných podobností nebo dokumentárně zpodobené brutality, pod závažností bezohledných úvah o lidském údělu v nadčasovém smyslu, ale i o konkrétním člověčím

¹⁹⁵ ZANDOVÁ, Gertraude. „Výbuch času“ 1989: Jáchym Topol a staronový svět jeho románu *Sestra* in ŘÍHA, Ivo. Otevřený rány: vybrané studie o díle Jáchyma Topola. Praha: *Torst*, 2013, 391 s. ISBN 978-80-7215-451-7. s. 23.

¹⁹⁶ CHVATÍK, Květoslav. *Zběsilost*. *Tvar*, 1994, 5(16), s. 17. ISSN 0862-657X. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=Tvar/5.1994/16>.

¹⁹⁷ ŠULCKOVÁ, Martina. Dvě sestry Jáchyma Topola?. *Souvislosti*, 1999, 10(3-4), s. 212-220. ISSN 0862-6928. Dostupné také z: <http://souvislosti.cz/3499/Topol.pdf>. s. 212.

¹⁹⁸ BUDÍN, Viktor. Román z roku 1 a 2 a 3[...]. *Nové knihy*, 1994 (22), s. 1. ISSN 0322-922X.

osudu dnes a zde v Praze v přítomné vteřině.¹⁹⁹ Recenzenti se ale také nejednou ve svých textech rozepsali o tom, jak, pokud vůbec, a do jaké míry je Topolův svět zobrazený v knize zrcadlem světa reálného. Například Pavel Mandys ve své recenzi se této problematice dotýká. „Topol sice popisuje českou současnost, ale elegantně se vyvázal z povinnosti činit tak věrohodně: vytvořil totiž vlastní literární svět, který se sice realitou živí, ale v žádném případě nechce být jejím věrným odrazem.“²⁰⁰ Mandys také píše o tom, že podle něj Topol do románu vložil své negativní životní zkušenosti. „Svět, který takto vzniká, je neskutečně zlý – jako kdyby do něj Topol vylil všechnu svou nenávisť, své noční můry, fobie a strašidelné vize, jako by se právě prostřednictvím této knihy zbavoval zla v sobě. Ne náhodou v knize chybí kladný hrdina.“²⁰¹ „Erupce surové obrazotvornosti, se kterou Topol vyrukoval, je svou hloubkou a rozsahem v naší literatuře nevídaná.“²⁰² To je aspekt, jakého si kritici všímali právě i u jeho raných básní – surovost světa, kterou dokázal přenést do svého uměleckého textu, a zdá se, že není příliš důležité, v jaké době Topolovy knihy vychází. Pavel Janoušek použil k vyjádření svého názoru velmi hezkou metaforu: „Zrcadlo‘ prozaikem přítomnosti nastavené nevzniklo ideovým pokřivením hladké odrazové plochy, nýbrž rozbitím obrazu vnější reality na tisíce kousků a jejím zpětným poskládáním do mozaiky, jejíž dekonstruktivní řád určuje autorský subjekt.“²⁰³ Také ve studii Petra Kouby lze najít odkaz k Topolově imaginaci. „Jak již bylo poznamenáno, jednou z možných přístupových cest k *Sestře* je vnímat ji jako analýzu porevolučních změn v české společnosti. Dané tvrzení ale vyžaduje jisté upřesnění. Děj Topolova románu je vsutku zasazen do období prvních porevolučních let; mýlil by se však každý, kdo by v něm hledal historicky věrný obraz dobových poměrů.“²⁰⁴

Stejný názor na rozdílnosti mezi vykreslením reality a vytvořeným fikčním světě v románu *Sestra* má právě již zmíněný Pavel Janoušek. „Autorovo hledání sama sebe, svých bližních hranic a limitů světa kolem nás tu nenabývá podobu pevného a ideologicky přesně vymezeného konstruktů, nýbrž sice podobu otevřeného časoprostoru, ve kterém není ani dole, ani nahoře, ani vlevo, ani vpravo, ani dobro, ani

¹⁹⁹ NOVOTNÝ, Vladimír. *Sestra: strhující, moderní český román*. *Práce*, 1994, 50(182), s. 7. ISSN 0231-6374.

²⁰⁰ MANDYS, Pavel. Jak přežít ve zlém světě. *Český deník*, 1994, 4(123), s. 8. ISSN 1210-0854.

²⁰¹ Tamtéž.

²⁰² Tamtéž.

²⁰³ JANOUŠEK, Pavel. Dejte mi pevný bod aneb Za společenský román krásnější. *Tvar*. 1994, 5(12), s. 3. ISSN 0862-657X.

²⁰⁴ KOUBA, Petr. Čas a věčnost v Topolově *Sestře*. In: ŘÍHA, Ivo. *Otevřený rány: vybrané studie o díle Jáchyma Topola*. Praha: *Torst*, 2013. 391 s. ISBN 978-80-7215-451-7. s. 90.

zlo.“²⁰⁵ Jiří Pechar ve své kritice přišel s názorem, že příběhy, o kterých se v knize dočítáme, jsou nereálné. „Příběhy, s nimiž se v Topolově románu setkáváme, nejsou prezentovány jako příběhy ‚reálné‘: skutečnost je v nich hyperbolizována a propletena fantaskními motivy, a návaznost jednotlivých dějových prvků zůstává občas nejasná. Organizace vyprávění je určována spíše vztahy metaforickými než vztahy logické souvislosti, a i kniha jako celek je vlastně jedinou rozsáhlou metaforou toho, co má současný svět v sobě hrůzného a nelidského.“²⁰⁶ Martin Hybner sdílí ve své studii s Janouškem i s ostatními stejný názor. „Topolovu *Sestru* lze číst buď jako fantastikum, soustavnou mystifikaci, jako záměnu ireality za realitu, anebo jako hyperbolizující, groteskně zkreslený popis skutečnosti, jako její vizi. Zda píše o tom, jak to je, či o tom, jak to není, drží tedy autor naschvál v nerozhodnutelnosti.“²⁰⁷

Andrea Králíková ve své knize zabývá časem v Topolově románu. „Topol sám říká, že do sametové revoluce pro něj neexistovala budoucnost. To je výrazně tematizováno v *Sestře*. Naopak, čas, který zamrzá, rychle přechází od léta do zimy, tuhne, je jádrem recenzí Topolových textů, které se tematicky vracejí k srpnu 1968 a k invazi bývalého Československa vojsky Varšavské smlouvy. Čas je v článcích nápadně často spojován s metaforou počasí nebo ročních dob. Lze se domnívat, že je tomu tak také proto, že vnímání času se děje skrze historické události, které se odehrály v určitých obdobích roku.“²⁰⁸

Josef Vohryzek se ve své kritice zmiňuje o způsobu, jak v knize Jáchym Topol vykresluje životní prostor: „Topolova *Sestra*, jeho první román, který dodnes působí nutkavě jako cosi nového, představuje v české literatuře vzácnou výjimku tím, jak je v něm prožíván životní prostor, s jakou samozřejmostí si v něm příběhy i lyrické události a pásma osvojují prostupnost světa a jak se v něm větví, jak se vracejí a znova vyražejí do jeho otevřenosti.“²⁰⁹

²⁰⁵ JANOUŠEK, Pavel. Dejte mi pevný bod aneb Za společenský román krásnější. *Tvar*. 1994, 5(12), s. 3. ISSN 0862-657X.

²⁰⁶ PECHAR, Jiří. Smysl života a smysl literatury. *Literární noviny*, 1996, 7(5), s. 5. ISSN 1210-0021. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/?path=LitNIII/7.1996/5>.

²⁰⁷ HYBNER, Martin. Topolova přepestrá Sestra. In: ŘÍHA, Ivo. Otevřený rány: vybrané studie o díle Jáchyma Topola. Praha: *Torst*, 2013. 391 s. ISBN 978-80-7215-451-7. s. 46

²⁰⁸ KRÁLÍKOVÁ, Andrea. Autorské tváře v knižních zrcadlech: obrazy autorů současné české literatury v perspektivě kulturního transferu. Vyd. 1. Příbram: *Pistorius & Olšanská*, 2015. 251 s. ISBN 978-80-87855-25-6. s. 87.

²⁰⁹ VOHRYZEK, Josef. Topolova křižovatka: Archetypální vzorce na dlažbě u Anděla. *Respekt*, 1996, 7(8), s. 18-19. ISSN 0862-6545. Dostupné také z: <https://www.respekt.cz/tydenik/1996/8/topolova-krizovatka>.

Pro kritiku je také román zajímavý z hlediska kompozice a uspořádání příběhu. „Na nic v textu se nelze spolehnout, nic nelze brát jako ‚klíč‘, faktum. Topol konstruuje, ale vzápětí dekonstruuje, zametá stopy.“²¹⁰ Topolova předrevoluční tvorba a v jeho básních jakási neukotvenost událostí v konkrétním čase a prostoru se podle kritiků do určité míry dostala i do románu *Sestra*, konkrétně se o tom zmiňuje Pavel Janáček: „V této Bohemii není ještě nic ustáleno, všechno se hýbe dopředu i zpět, přesypá shora dolů, a zdola nahoru, city, hodnoty, pouta, kariéry, stará a nová bydliště.“²¹¹ Stejně jako rané básně jeho prozaická tvorba zůstává dynamickou. „Celková výstavba textu je tedy stejně dynamická a vzrušující jako zrádná.“²¹² Dále tuto bezčasovost v příběhu popisuje zase jiný kritik – Pavel Janoušek. Ten ve své kritice, používá sice jiná slova, nicméně smysl přetrvává. „Z textu vyjadřuje potěšení z možnosti vtáhnout čtenáře do modelu paralelní reality, v níž není pevná hranice mezi přítomností a minulostí, mezi věcmi reálnými a absurdními, ba ani mezi časovými i historickými, společenskými a politickými fakty a groteskními výmysly.“²¹³ Ne bezdůvodně označuje Janoušek tento román jako „groteskní nadsázku.“²¹⁴

Ke kompozici se dále také vyjadřuje část kritiky Květoslava Chvatíka, který si všímá, že „tataž živelnost charakterizuje i kompozici knihy, kterou je nestvůrná, chaotická změť, je to vychrleno jakoby na jeden zátah jako nějaký slovesný veletok, který se nestará o to, co jeho břehy podemelou.“²¹⁵ Co se týče kompozice, Mandys rozděluje román na tři části. „V první si Potok nezřízeně užívá, ve druhé se snaží přelít hromadné vraždění a ve třetí už jde jen o to, jak žít ve světě plném utrpení.“²¹⁶

Daniel Vojtěch v *Literárních novinách*, ve kterých vyšla jeho kritika s názvem *Příběh naší zkušenosti* Topolovo dílo označuje za dobrodružné. „I do *Sestry* samozřejmě vstupuje svět dobrodružné, ale i jiné literatury.“²¹⁷ Dále ve své kritice

²¹⁰ PECHAR, Jiří. Smysl života a smysl literatury. *Literární noviny*, 1996, 7(5), s. 5. ISSN 1210-0021. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/?path=LitNIII/7.1996/5>.

²¹¹ JANÁČEK, Pavel. Božská komedie po výbuchu času. *Lidové noviny*, 1994, 7(306). Národní 9 [příloha], Č. 53 s. IV. ISSN 0862-5921.

²¹² VOJTĚCH, Daniel. Příběh naší zkušenosti. *Literární noviny*, 1994, 5(27), s. 6. ISSN 1210-0021. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/?path=LitNIII/5.1994/27>.

²¹³ JANOUŠEK, Pavel. Dejte mi pevný bod aneb Za společenský román krásnější. *Tvar*. 1994, 5(12), s. 3. ISSN 0862-657X.

²¹⁴ Tamtéž.

²¹⁵ CHVATÍK, Květoslav. Zběsilost. *Tvar*, 1994, 5(16), s. 17. ISSN 0862-657X. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=Tvar/5.1994/16>

²¹⁶ MANDYS, Pavel. Jak přežít ve zlém světě. *Český deník*, 1994, 4(123), s. 8. ISSN 1210-0854.

²¹⁷ VOJTĚCH, Daniel. Příběh naší zkušenosti. *Literární noviny*, 1994, 5(27), s. 6. ISSN 1210-0021. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/?path=LitNIII/5.1994/27>

ovšem uvádí podstatný rys, který se podle něj v Topolově tvorbě objevuje a v klasické dobrodružné literatuře nikoliv – tím rysem je chaotičnost. „Je to dobrodružství chaosu, rozpadu, není kde se zachytit. Jakmile snad v tomhle chrlení na něco přijdeme, zjistíme vzápětí, že je nám to z hlediska sledování ‚děje‘ k ničemu.“²¹⁸ Na závěr své kritiky Vojtěch zmiňuje moment, který je podle něj propojením Topolovy prózy s básněmi. „Přes svoji vnitřní rozpornost je *Sestra* umělecký text, který pojmenovává (stejně jako předchozí básně) naši skutečnost v jejích možnostech ojedinělým způsobem. Je to pohled zevnitř, nemilosrdný, pohled Jáchyma Topola, vypravěče naší skutečnosti.“²¹⁹

Petr A. Bílek neoznačuje rozdíl vysoký a nízký styl jen u jazykových složek, ale zejména u způsobu vyprávění příběhu. Píše, že se tempo příběhu zvolňuje a poté opět graduje. „Občas jako by vypravěči docházel dech, [...] tempo se zvolní, proud vědomí se stane monotónní. A pak se zase ‚roztancuje‘, po krizi přichází oživení. Řečové, ovšem. Ale i toto kolísání se mi zdá být zcela funkční, neboť srůstání rovin světa zobrazovaného a zobrazujícího (tak jako překračování hranic světa skutečnostního) je jedním z podstatných významotvorných aspektů.“²²⁰

Antonín Alenka se přidává na stranu těch kritiků, kteří v *Sestře* vidí spojitost s Topolovou předrevoluční tvorbou. „Její autor využil značné epické šíře k rozvinutí dispozic, které uplatnil už ve své poezii: talent stratéga v jádru romantického, sklony k vážné, dramatické autostylizaci i tendence k vytváření nezávazných mimikry.“²²¹

Pavel Mandys byl jeden z mála z řad recenzentů, kteří nebyli románem *Sestra* pohlceni jen v pozitivním slova smyslu a ve své recenzi *Jak přežít ve zlém světě* si neodpustil vyzdvihnout také negativní stránky vydané knihy. Konkrétně píše o tom, že „román žije vlastní život. Topol tu nefunguje jako konstruktér osudů, ale spíš jako vodovodní kohoutek, který chrlí špinavý text nikde nekončící, schopný kdykoli znovu obžít. Při ohromujícím rozsahu (téměř 500 hustě popsaných stran) se však tento způsob tvorby Topolovi v závěru vymstil. Posledních sto stran už jen zbytečně natahuje text: počínaje nepravděpodobným setkáním v horách s pasáčkem-režisérem klipů Topol

²¹⁸ VOJTĚCH, Daniel. Příběh naší zkušenosti. *Literární noviny*, 1994, 5(27), s. 6. ISSN 1210-0021. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/?path=LitNIII/5.1994/27>.

²¹⁹ Tamtéž.

²²⁰ BÍLEK, Petr A. Topolův román ... uličnický ... *Tvar*, 1994, 5(16), s. 17-18. ISSN 0862-657X. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=Tvar/5.1994/16>.

²²¹ ALENKA, Antonín. Já jsem někdo jiný! čili Agent Jícha potká v potoku syna člověka. *Literární noviny*, 1994, 5(29), s. 6. ISSN 1210-0021. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/?path=LitNIII/5.1994/29>.

ztrácí dech a také v logice příběhu dosaženou autenticitu.²²² Výčtem těchto nedokonalostí, které v románu považuje za rušivé nicméně ještě nekončí a dodává, že v tomto případě „zde zapracovala i romanopisecká nezkušenost: dramatickost s přibývajícými stránkami nefunguje, spíše uvadá.“²²³ A na závěr své recenze píše: „Tato kniha se bude číst i v příštím století, i když bude potřebovat možná stejně dlouhé vysvětlivky.“²²⁴ A ačkoliv například kritika Pavla Janouška vyznívá pozitivně ve prospěch díla, s jednou věcí se přece jen s Mandysem a jeho výtkami shoduje. „Psát Topol nepochybně umí. Možná by mu tedy neuškodilo, kdyby se naučil i škrtat, používat nůžek či kláves Delete a Backspace. Zkrácení by jeho rozsáhlému textu mohlo jen pomoci.“²²⁵

Výhrady k románu má Martin Hybner, i když ne tak výrazné jako Pavel Mandys. Hybner ve studii naráží na problém s nelogičností příběhu, který potom směrem ke čtenáři může vysílat těžko rozluštitelné impulsy. „Plete-li se ne-logické s ne-logickým, může to svým způsobem vést k něčemu zajímavému; horší je, plete-li se logické s logickým (pletení logika nesnáší), a nejhorší – a to dělá Topol – plete-li se ne-logické s logickým. Nejenže je obtížné se v tom vyznat (což by nakonec tolik nevadilo), ale dostávají se k sobě věci, které by se nikdy setkat neměly, ba ani nemohly – a to ani v tom nejnekoherentnějším a nejantimoničtějším světě, který si lze představit.“²²⁶

U některých názorů se objevuje opět spojitost s tvorbou předrevoluční. Například Jiří Přibán o sbírce *Miluju tě k zbláznění* tvrdil, že má neukotvený čas. Petr Kouba věnoval času a prostoru v románu *Sestra* celou svou studii a mimo jiné tvrdí, že „čas o který se v *Sestře* jedná, není primárně kvantifikovatelnou veličinou, jež umožňuje odpovědět na otázky: odkdy? dokdy? a za jak dlouho?, ale vyznačuje se svojí nezaměnitelnou kvalitou.“²²⁷ Čas tedy ani v *Sestře* není zakotvený, nemůžeme ho snadno popsat ani určit, stejně jako ve sbírce *Miluju tě k zbláznění*. „V rámci líčení různých fází společenského dění se ukazuje, že čas může nabývat různých podob, jejichž střídání odráží proměnlivou intenzitu lidského bytí: čas může být zavřený

²²² MANDYS, Pavel. Jak přežít ve zlém světě. *Český deník*, 1994, 4(123), s. 8. ISSN 1210-0854.

²²³ Tamtéž.

²²⁴ Tamtéž.

²²⁵ JANOUŠEK, Pavel. Dejte mi pevný bod aneb Za společenský román krásnější. *Tvar*. 1994, 5(12), s. 3. ISSN 0862-657X.

²²⁶ HYBNER, Martin. Topolova přepestrá Sestra. In: ŘÍHA, Ivo. Otevřený rány: vybrané studie o díle Jáchyma Topola. Praha: *Torst*, 2013. 391 s. ISBN 978-80-7215-451-7. s. 48.

²²⁷ KOUBA, Petr. Čas a věčnost v Topolově Sestře. In: ŘÍHA, Ivo. Otevřený rány: vybrané studie o díle Jáchyma Topola. Praha: *Torst*, 2013. 391 s. ISBN 978-80-7215-451-7. s. 103.

v konzervě, může stagnovat nebo zběsile uhánět. Na rozdíl od měřeného času, který rovnoměrně uplyvá stále stejným směrem, je prožívaný čas jednou rychlý, jednou pomalý, jindy se zase zastaví, anebo zamíří zpět do minulosti.²²⁸

Kritik Viktor Šlajchrt si oproti Topolově básnické tvorbě všiml jednoho radikálního posunu, který můžeme v *Sestře* zaznamenat. Domnívá se, oproti dřívější Topolově básnické tvorbě má *Sestra* mnohem temnější a pochmurnější atmosféru, ačkoliv na rozdíl například od sbírky *Miluju tě k zbláznění* vznikla několik let po revoluci, kdy už svět kolem nás a žití v něm tak temné a zlé nebylo.²²⁹ „Pokud ve svých básnických dobrodružstvích vesměs vítězí, jeho myšlenková a mravní dobrodružnost je povážlivější. Hruzy postkomunistického světa jsou v románu líčeny natolik apokalypticky asi proto, aby ospravedlnily svéráznou morálku skupiny kolem Potoka.“²³⁰

Můžeme zmínit také několik zahraničních badatelů, kteří se kriticky vyjádřili k románu *Sestra*. Například mluvíme o Polákovi a zároveň překladatelovo Topola do polštiny, Leszekovi Engelkingovi se svou studií „*V mládí jsem občas chtěl být Polák...*“ *Polsko, polština a Poláci v románu Sestra Jáchyma Topola.*, kterou Ivo Říha také zařadil do své knihy studií *Otevřený rány*. Studie se, jak je již z názvu patrné, opírá spíše o symboliku všeho polského v Topolově díle, nicméně i v tomto textu lze najít několik pasáží, které by stálo za to zde zmínit. Určitě je zajímavé zmínit, že reflexe zahraničních a českých literárněvědných textů je do jisté míry totožná a že se národní kritiky ve styčných bodech Topolových děl shodují. Leszek Engelking například ve své studii píše, že „je ostatně třeba říct, že v celém románu není vlastně jednoznačného vůbec nic. Zcela objasněna není zápleтка, protichůdné informace dostáváme o osudu některých vedlejších postav. Nejednoznačný je však především sám vypravěč, který v některých momentech překračuje práh šílenství.“²³¹

Alfrun Kliemsová ve své rozsáhlé studii na téma *Intermedialita a holocaust. Jáchym Topol a jeho román Sestra* zase zmiňuje v souvislosti s fikčním světem to stejné,

²²⁸ KOUBA, Petr. Čas a věčnost v Topolově *Sestře*. In: ŘÍHA, Ivo. *Otevřený rány: vybrané studie o díle Jáchyma Topola*. Praha: Torst, 2013. 391 s. ISBN 978-80-7215-451-7. s. 103

²²⁹ Srov. ŠLAJCHRT, Viktor. *Dobrodružství: klíč ke světu: Románová prvotina Jáchyma Topola Sestra*. *Respekt*, 1994, 5(25), s. 15. ISSN 0862-6545. Dostupné také z: <https://www.respekt.cz/tydenik/1994/25/dobrodruzstvi-kluc-ke-svetu>.

²³⁰ Tamtéž.

²³¹ ENGELKING Leszek. „*V mládí jsem občas chtěl být Polák...*“ *Polsko, polština a Poláci v románu Sestra Jáchyma Topola*. In: ŘÍHA, Ivo. *Otevřený rány: vybrané studie o díle Jáchyma Topola*. Praha: Torst, 2013. 391 s. ISBN 978-80-7215-451-7. s. 86.

k čemu se vyjadřovala literární kritika na české půdě. Konkrétně narážíme na odraz skutečnosti, který také zahraniční kritika nevnímá za věrný skutečnosti. „Z narativní koncepce románu vyplývá, že není možné rekonstruovat chronologické historické vzpomínání jako sakrosanktum nebo celek. Jinými slovy nelze vytvořit historickou linearitu. Tato otázka se odráží ve výstavbě celého Topolova textu.“²³²

V souřadnicích volnosti je zmíněno několik podstatných bodů, které se dotýkají spojení *Sestry* s undergroundem. „Na Topolův román je možné do jisté míry pohlížet i jako na román generační a vnímat jej v kontextu nejmladší generace české undergroundové kultury, k jejíž atmosféře se vztahují i některé pasáže *Sestry* (zejména úvodní kapitoly), které můžeme z toho hlediska hodnotit jako klíčové (Čáp – Petr Placák, Lexa – Alexandr Vondra, Jícha – Jáchym Topol atd.). Tato souvislost se týká i určité souvislosti s undergroundovou literární tvorbou osmdesátých let, například s prózami Petra Placáka, Zuzany Brabcové nebo Víta Kremličky, pro kterou bylo jedním z hlavních témat hledání smyslu života ve společnosti, jejíž hodnoty a principy nebyli tito autoři ochotni ani schopni sdílet.“²³³

Na závěr této podkapitoly je určitě nutné zmínit myšlenku v podobě otázky, kterou si na konci kritiky položil Pavel Janoušek. „Otázka tedy zní – bude Topolův román stejně sugestivně působit i na adresáty, kterým nebudou časové reálie a atmosféra doby dostupné?“²³⁴ Je určitě nezbytné, aby čtenáři byli obeznámeni s tím, o jakých událostech román vypráví. „Znalost mimoliterární reality, ale i určité dobové atmosféry tak pro čtenáře utváří jakousi kostru, o níž může svou komunikaci s autorem opřít a která mu umožňuje neutopit se v obžerném a do sebe zahleděném jazyce, případně nebrat Topolovu výpověď doslova.“²³⁵ Pavel Janoušek tuto otázku na konci kritiky uvedl spíše k zamyšlení všem, i když zde ještě uvádí, že mu tuto otázku „zodpoví pouze čas.“²³⁶

„Do románu Topol si leccos ze své dosavadní poetiky přenesl. I jeho lyrizovaná epika je založena na toku, na těkání a chrlení, na osvobození promlouvajícího od

²³² KLIEMSOVÁ, Alfun, Intermedialita a holocaust. Jáchym Topol a jeho román *Sestra*. In: ŘÍHA, Ivo. *Otevřený rány*. 1.vyd. Praha: *Torst*, s.23-30. ISBN 978-80-7215-451-7 s. 131.

²³³ HRUŠKA, Petr. *V souřadnicích volnosti: česká literatura devadesátých let dvacátého století v interpretacích*. Praha: *Academia*, 2008, 738 s. ISBN 978-80-200-1630-0. s. 405.

²³⁴ JANOUŠEK, Pavel. Dejte mi pevný bod aneb Za společenský román krásnější. *Tvar*. 1994, 5(12), s. 3. ISSN 0862-657X.

²³⁵ Tamtéž.

²³⁶ Tamtéž.

jazykových, ale i žánrových konvencí. I zde je Topolův vypravěč především sebestředný, i zde se významové dění odvíjí nejen od toho, co a jak se říká, ale i od toho, co (a proč – toť výzva pro tebe, milý čtenáři) neříká. I zde je úzkost, nestabilita a pocit všeobecného ohrožení tím základním pocitovým východiskem i refrémem.²³⁷ Takto to popsal ve své kritice ve *Tvaru* Petr Bílek. Stejně jako u všech Topolových děl se nám i zde nabízí v reflexi otázka po epičnosti, lyričnosti či po míchání těchto dvou odlišných literárních druhů. Pavel Janoušek vnímá hranici těchto dvou literárních druhů jako nejasnou. „Topolova próza není, přísně vzato, čistě epická a útržky fabulovaných příběhů i rámcová dějová linie jsou v ní podřizovány expresivní demonstraci lyrických emocí.“²³⁸

Viktor Budín ve své recenzi píše, že nemáme jen jeden návod na to, jak správně knihu číst a interpretovat, každý čtenář může vytvořit vlastní interpretaci, a to je podle něj správně. Každý čtenář si interpretaci knihy přizpůsobí dle sebe. „Klíčů k jejímu pochopení je tolik, kolik bude jejích čtenářů. V románu můžeme vidět podobenství o dnešní bouřlivé době, sentimentální love story, poněkud dryáčnický horor, zpověď dobrodruha, jazykovou exhibici – to všechno dohromady nebo ještě něco navíc. Právě v tom tkví silná stránka této knížky, že neexistuje jednoznačný návod na její uchopení.“²³⁹

2.5.2. Vypravěč

Kritici se ve svých textech zabývají také otázkou vypravěče a jeho úlohy v příběhu. Shodují se na tom, že vypravěč působí spíše dojmem lyrického mluvčího, který je typický pro básně. „Pro Topolovy texty je charakteristické nelineární vyprávění, které mnohdy působí, jako by jeho [vypravěčova] koherence byla oslabena. Do fikčního světa Topolových textů je vržen vypravěč s hlasem nespoutaného lyrického mluvčího, který způsobu vyprávění a uspořádání příběhu udává tón. Příběh tedy může vyvolávat zdání, že je strukturován náhodně, je rytmizován řečí lyrického subjektu umístěného nebo spíše ‚vhozeného‘ do světa vyprávění.“²⁴⁰ Další citací se jen dokazuje zaměnitelnost

²³⁷ BÍLEK, Petr A. Topolův román ... uličnický ... *Tvar*, 1994, 5(16), s. 17-18. ISSN 0862-657X. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=Tvar/5.1994/16>.

²³⁸ JANOUŠEK, Pavel. Dejte mi pevný bod aneb Za společenský román krásnější. *Tvar*. 1994, 5(12), s. 3. ISSN 0862-657X.

²³⁹ BUDÍN, Viktor. Román z roku 1 a 2 a 3[...]. *Nové knihy*, 1994 (22), s. 1. ISSN 0322-922X.

²⁴⁰ KRÁLÍKOVÁ, Andrea. Autorské tváře v knižních zrcadlech: obrazy autorů současné české literatury v perspektivě kulturního transferu. Vyd. 1. Příbram: *Pistorius & Olšanská*, 2015. 251 s. ISBN 978-80-87855-25-6. s. 87.

lyrického mluvčího s vypravěčem a samozřejmě také obráceně. „Setkáváme se tedy se zajímavým paradoxem, zatímco lyrický mluvčí Topolovy poezie je vnímán jako vypravěč, v Topolově vypravěčství je pak dekodován hlas lyrického mluvčího. Píše se sice o přerodu básníka ve spisovatele, stejně tak je však konstatováno, že v jeho vypravěčském hlasu stále zaznívá stejná tónina jako u lyrického mluvčího jeho poezie.“²⁴¹ Je tedy zřejmé, že si podle kritiků Topol tento způsob psaní přinesl do své prozaické tvorby už ze své básnické zkušenosti. Souvisí to také s tím, že již v dobách jeho básnictví mu kritici předpovídali kariéru prozaika. „V českém prostředí je tvorba Jáchyma Topola sledována kontinuálně od básnických počátků k próze, a recepcí tak může reflektovat proměnu podoby lyrického subjektu v subjekt vypravěčský.“²⁴²

Pavel Janáček vidí ve vypravěči příběhu spíše lyrického pozorovatele. „I v případě Topolovy *Sestry* rozhybává kánon románové prózy lyrický živel. Je to vyprávění psané básníkem pozorovatelem, autorem s obrovskou schopností vybavovat následující obraz z obrazu předešlého, pootáčet banální hovorový jazyk v zářivě původní, patetické, přitom ale ostré metafory.“²⁴³ Typické spojení, které si můžeme v souvislosti s vypravěčem Topolových textů přečíst je „romantická, citlivá básnická duše orámovaná pózou undergroundu.“²⁴⁴ Jiří Trávníček zas o něm píše jako o „rabiátském romantikovi.“²⁴⁵

Světla Čmejrková v souvislosti s novelou *Výlet k nádražní hale* psala o tom, že v textu není jasně vymezeno pásmo vypravěčské a pásmo postav. O úplně stejném faktoru se mluví ve studii Petra Mareše, který stejný názor sdílí tentokrát ovšem u románu *Sestra*. „Příznačné je např. to, že se často velmi obtížně odlišuje řeč (osobního)

²⁴¹ KRÁLÍKOVÁ, Andrea. Autorské tváře v knižních zrcadlech: obrazy autorů současné české literatury v perspektivě kulturního transferu. Vyd. 1. Příbram: *Pistorius & Olšanská*, 2015. 251 s. ISBN 978-80-87855-25-6. s. 87.

²⁴² Tamtéž. s. 85.

²⁴³ JANÁČEK, Pavel. Božská komedie po výbuchu času. *Lidové noviny*, 1994, 7(306). Národní 9 [příloha], Č. 53 s. IV. ISSN 0862-5921.

²⁴⁴ KRÁLÍKOVÁ, Andrea. Autorské tváře v knižních zrcadlech: obrazy autorů současné české literatury v perspektivě kulturního transferu. Vyd. 1. Příbram: *Pistorius & Olšanská*, 2015. 251 s. ISBN 978-80-87855-25-6. s. 74.

²⁴⁵ TRÁVNÍČEK, Jiří. Rabiátský romantik – hledač sebe sama. *Iniciály*, 1990, 1(4), s. 12. ISSN 0862-6324

vypravěče a promluvy postav (neobjevují se uvozovky ani jiné vyznačovací prostředky).“²⁴⁶

2.5.3. Motivy

„Příběh, který tvoří kostru románu *Sestra*, je ve své podstatě jednoduchý: hlavní postava Potok, jenž je také románovým vypravěčem, hledá ženu („sestru“), která mu byla přislíbena, nalézá ji, vlastní vinou ji zase ztrácí a jeho další hledání se postupně stává hledáním odpovědi na podstatné otázky lidského bytí.“²⁴⁷ V souřadnicích volnosti se ovšem píše, že by to nebyl Topol, kdyby od hlavního příběhu neudělal klíčku k vedlejším zápletkám. „Základní dějovou linii Jáchym Topol ověsil bezpočtem dílčích epizod, retrospektiv, vyprávění jiných postav a asociativním řetězením dalších a dalších událostí.“²⁴⁸ Hlavatý naopak ve své recenzi píše o potlačení dějovosti knihy. „Děj nebo dokonce příběh jsou pouze – více či méně – druhotné, kdesi na vzdáleném horizontu. Text se snaží postihnout a vyjádřit vnitřní procesy.“²⁴⁹

V románu *Sestra* se podle slov kritiky objevuje také rovina mytologická, která je velmi výrazná. Daniel Vojtěch o tom píše v souvislosti s místem, „kde do textu vstupuje sen vyprávěný někým ze Společenství.“²⁵⁰ Prolínání snů a skutečnosti v tomto románu hraje podle Vojtěcha důležitou roli a je to jeden z hlavních motivů. „Sny, počínaje velkým indiánským, totiž tvoří v *Sestře* rovinu mýtotvornou.“²⁵¹ Na mýty a symboliku objevující se v románu naráží mimo jiné ve své kritice také Viktor Šlajchrt. „Autor pracuje s prvky archaických i moderních mýtů, s dávnými symboly, stejně jako s ustálenými motivy thrilleru, grotesky, hororu, erotické literatury i dobrodružných knížek pro chlapce.“²⁵² Naopak další z recenzentů již zmiňovaný Pavel Mandys vidí v *Sestře* zase místo mytologické roviny „krvavý thriller.“²⁵³

²⁴⁶ MAREŠ, Petr. „Tajnej a otevřenej jazyk“ (Spisovnost a nespisovnost v románu Jáchyma Topola *Sestra*) In: ŘÍHA, Ivo. *Otevřený rány: vybrané studie o díle Jáchyma Topola*. Praha: *Torst*, 2013. 391 s. ISBN 978-80-7215-451-7 s. 133.

²⁴⁷ HRUŠKA, Petr. V souřadnicích volnosti: česká literatura devadesátých let dvacátého století v interpretacích. Praha: *Academia*, 2008, 738 s. ISBN 978-80-200-1630-0. s. 403.

²⁴⁸ Tamtéž. s. 403.

²⁴⁹ HLAVATÝ, Pavel, 1994. Rituální upalování. *Labyrint revue*. roč. 4, č. 6, s. 16. ISSN 1210-6887

²⁵⁰ VOJTĚCH, Daniel. Příběh naší zkušenosti. *Literární noviny*, 1994, 5(27), s. 6. ISSN 1210-0021. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/?path=LitNIII/5.1994/27>.

²⁵¹ Tamtéž.

²⁵² ŠLAJCHRT, Viktor. Dobrodružství: klíč ke světu: Románová prvotina Jáchyma Topola *Sestra*. *Respekt*, 1994, 5(25), s. 15. ISSN 0862-6545. Dostupné také z:

<https://www.respekt.cz/tydenik/1994/25/dobrodruzstvi-klic-ke-svetu>.

²⁵³ MANDYS, Pavel. Jak přežít ve zlém světě. *Český deník*, 1994, 4(123), s. 8. ISSN 1210-0854.

Stejně jako v předchozí próze *Výlet k nádražní hale* i v románu *Sestra* kritika vidí jako jeden z hlavních motivů putování a cesty. „Základním stavebním principem textu a jeho orientačním bodem však zůstává motiv cesty, který chaotickou výstavbu textu usměrňuje. Potokovo putování začíná v prostředí těsně předlistopadové undergroundové komunity, ze které po pádu komunismu (v období, kdy ‚vybuchl čas‘ i jazyk) vzniká bizarní ‚byznysové‘ společenství, a po jeho rozpadu pokračuje hledáním a nalezením ‚sestry‘ ve zpěvačce Černé.“²⁵⁴ K cestě se vyjadřuje v recenzi také Vladimír Novotný, který tu vidí cestu hlavního hrdiny jako putování za ztraceným sebe samým. „V románu *Sestra* nakupil Jáchym Topol všechny černé, temné a pochmurné výjevy z naší současnosti, aby vykreslil cestu svého hrdiny a jeho hledání coby autentickou kalvárii, jeho stav myslí, při němž není možné neprojit očistcem.“²⁵⁵ Motiv cesty vidí v díle další z kritiků – Jiří Peňás. „Široký a neskladný proud Topolova vyprávění vytváří obraz cesty napříč chaosem současného světa.“²⁵⁶ A Květoslav Chvatík se přidává ke svým kolegům a ve své kritice *Zběsilost* také popisuje svůj pohled na motiv cesty, který se v textu vyskytuje. „Je to opět ‚cesta‘, ale spíše než cesta svobody nebo zasvěcení je to nová ‚cesta do hlubin noci‘. Vypravěč je neustále na cestě, často na útěku nebo na pouti za zmizelou Černou, na cestě autem do Laosany, na cestě vlakem s Černou, na cestě po Praze do krčem a ubikací v podsvětí, nebo v opuštěných vojenských prostorech, v mrtvé zóně s polorozbořenými vesnicemi, vypálenými kostely, opuštěnými nádražími...“²⁵⁷

Antonín Alenka se motivy románu *Sestra* příliš v kritice nezabýval, nicméně na konci svého textu si neodpustil poznámku, že si Topol „hraje s významy, které mohou vzbudit zájem náročného publika.“²⁵⁸ Z výše zmíněného je už patrné, že *Sestra* není jednoduchým čtením a Alenka to svým názorem jenom umocňuje.

Recenze Viktora Šlajchrtů vyznívá v uceleném kontextu vůči *Sestře* pozitivně, v knize ale najdeme přesto něco, co Šlajchrt považuje trochu za nešťastné. Šlajchrt v textu nachází motivy, které ovšem nejsou zcela rozvedeny a mohou působit chaoticky.

²⁵⁴ HRUŠKA, Petr. V souřadnicích volnosti: česká literatura devadesátých let dvacátého století v interpretacích. Praha: *Academia*, 2008, 738 s. ISBN 978-80-200-1630-0. s. 403.

²⁵⁵ NOVOTNÝ, Vladimír. *Sestra*: strhující, moderní český román. *Práce*, 1994, 50(182), s. 7. ISSN 0231-6374.

²⁵⁶ PEŇÁS, Jiří. Topolova cesta do srdce temnoty. *Mladá fronta Dnes*, 1994, ISSN 1210-1168.

²⁵⁷ CHVATÍK, Květoslav. *Zběsilost*. *Tvar*, 1994, 5(16), s. 17. ISSN 0862-657X. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=Tvar/5.1994/16>.

²⁵⁸ ALENKA, Antonín. Já jsem někdo jiný! čili Agent Jícha potká v potoku syna člověka. *Literární noviny*, 1994, 5(29), s. 6. ISSN 1210-0021. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/?path=LitNIII/5.1994/29>.

„Morálka Potokovy party by se sotva mohla stát ‚obecným zákonem‘ v duchu Kantova imperativu a kouzlo jejího žargonu může dosti rychle vyprchat. I to patří k rizikům, která autor nese. Patří k nim ostatně i jeho vypravěčská marnotratnost: leckterý slibný motiv je v knize načrtnut jen zběžně a v překotném textu se trochu ztrácí.“²⁵⁹

Výskyt náboženských motivů zhodnotil v kritice Jiří Přibáň, který ve verších první sbírky objevil souvislost s Jidášem Iškariotským (citováno již výše u sbírky *Miluju tě k zbláznění*). V *Sestře* tentokrát kritika spatřila podobnost s jinou biblickou postavou – Mesiášem. „Prvním motivem je vyprávění dojmu o utrpení autora. Jáchym Topol se podle reakcí recepce stává literárním spasitelem. Topol je považován za vypravěče – mesiáše, který vyvedl literaturu ze zaběhnutých stereotypů způsobů vnímání i psaní.“²⁶⁰ Spojitost s předrevoluční tvorbou vidí kritika také v podobě autora, „který je připraven pro své dílo i trpět.“²⁶¹ První zmínku o tom aspektu ve své recenzi knihy *Miluju tě k zbláznění* uvedl už Jiří Rufl. „Je tedy evokován dojem spisovatele sebeobětujícího se a trpícího, což vyvolává asociace s utrpením Kristovým.“²⁶² Dále tento fakt rozebírá i Andrea Králíková a uvádí zde jako důkaz několik slov, které řekl Topol v rozhovoru s Tomášem Weissem. V tomto rozhovoru Topol uvedl, že při psaní románu opravdu fyzicky strádal. „Na román je potřeba strašná fyzická síla. To vlastně málokdo ví. Nepíšeš jen prstama, píšeš celým tělem, každou vlásečnicí. Člověk se může fyzicky úplně sesypat.“²⁶³ Také Ivo Harák se souhlasně připojuje s náboženskými motivy ovšem trochu přes slova Vladimíra Novotného. „Vladimír Novotný, snad největší jeho ctitel mezi našimi literárními kritiky, jej nazval ‚románovou apokalypsou‘ – Může být. Konečně, v závěru knihy se přece zároveň hovoří o příchodu Mesiáše.“²⁶⁴

2.5.4. Jazyk a slovní zásoba

„Do románu Topol si leccos ze své dosavadní poetiky přenesl. I jeho lyrizovaná epika je založena na toku, na tékání a chrlení, na osvobození promlouvajícího od jazykových, ale i žánrových konvencí. I zde je Topolův vypravěč především sebestředný, i zde se

²⁵⁹ ŠLAJCHRT, Viktor. Dobrodružství: klíč ke světu: Románová prvotina Jáchyma Topola *Sestra*. *Respekt*, 1994, 5(25), s. 15. ISSN 0862-6545. Dostupné také z: <https://www.respekt.cz/tydenik/1994/25/dobrodruzstvi-klic-ke-svetu>.

²⁶⁰ KRÁLÍKOVÁ, Andrea. Autorské tváře v knižních zrcadlech: obrazy autorů současné české literatury v perspektivě kulturního transferu. Vyd. 1. Příbram: *Pistorius & Olšanská*, 2015. 251 s. ISBN 978-80-87855-25-6. s. 75.

²⁶¹ Tamtéž. s. 75

²⁶² RULF, Jiří. Připravený krváčet: Jáchym Topol *Miluju tě k zbláznění*, básně. *Lidové noviny*, 1991, 4, s. 7. ISSN 0862-5921.

²⁶³ WEISS, Tomáš. Jáchym Topol: nemůžu se zastavit. Praha: *Portál*, 2000, 145 s., [16] s. obr. příl. Rozhovory. ISBN 80-7178-395-1. s. 125

²⁶⁴ HARÁK, Ivo. Krásný nový svět. *Host*, 1997, 6(13), s. 13 ISSN 1211-9938.

významové dění odvíjí nejen od toho, co a jak se říká, ale i od toho, co (a proč – toť výzva pro tebe, milý čtenáři) neříká. I zde je úzkost, nestabilita a pocit všeobecného ohrožení tím základním pocitovým východiskem i refrénem.²⁶⁵ Takto to popsal ve své kritice v *Tvaru* Petr Bílek. Stejně jako u všech Topolových děl se nám i zde nabízí v reflexi otázka po epičnosti, lyričnosti, či po míchání těchto dvou odlišných literárních druhů. Pavel Janoušek vnímá hranici těchto dvou literárních druhů jako nejasnou. „Topolova próza není, přísně vzato, čistě epická a útržky fabulovaných příběhů i rámcová dějová linie jsou v ní podřizovány expresivní demonstraci lyrických emocí.“²⁶⁶

Nadále výrazným prvkem, který si Topol ze své předrevoluční tvorby převzal a kterému se kritika nadále věnuje, je jazyk, konkrétně nespisovný jazyk. „Nevídaný amalgám Topolova jazyka, jeho ‚broukněček‘ mísí všechny vrstvy slovníku od argotu po poetismy, internacionální slang popkultury s nářečím, všemožné zápisy řeči od spisovné konvence až po transkripci živě mluvní.“²⁶⁷ Samotná nespisovná řeč není dnes již žádným tabu a v beletrii se jí využívá v poměrně hojném množství. Pavel Janoušek si ovšem myslí, že v případě Jáchyma Topola je její užívání až nadměrné. „Taková o každém současném spisovateli lze dnes napsat, že využívá prostředků hovorové a nespisovné řeči, v Topolově případě je však míra jejich využití natolik velká, že sama redakce pocítila potřebu jeho ‚netradiční‘ využívání jazykových prostředků omluvit zvláštní ediční poznámkou.“²⁶⁸ Naopak Václav Budín ve své recenzi hodnotí Topolův jazyk velice přívětivě. „Nezanedbatelnou složkou příběhu je jazyk, jež autor, zasvěcen do řady slangů a argotů, bravurně a beze zbytku rozehrává do celé šíře jeho možností.“²⁶⁹ Petr Mareš pak zmíněnou ediční poznámku vnímá jako výzvu pro lingvistu. „Bezesporu pak zmíněná ediční poznámka podněcuje k soustředění na jazykovou stránku díla a přinejmenším ji mohou brát jako výzvu k pokusům o popis a interpretaci způsobů fungování jazyka v Topolově textu.“²⁷⁰

²⁶⁵ BÍLEK, Petr A. Topolův román ... uličnický ... *Tvar*, 1994, 5(16), s. 17-18. ISSN 0862-657X. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=Tvar/5.1994/16>

²⁶⁶ Tamtéž.

²⁶⁷ JANOUŠEK, Pavel. Dejte mi pevný bod aneb Za společenský román krásnější. *Tvar*. 1994, 5(12), s. 3. ISSN 0862-657X.

²⁶⁸ Tamtéž.

²⁶⁹ BUDÍN, Viktor. Román z roku 1 a 2 a 3[...]. *Nové knihy*, 1994 (22), s. 1. ISSN 0322-922X.

²⁷⁰ MAREŠ, Petr. „Tajnej a otevřenej jazyk“ (Spisovnost a nespisovnost v románu Jáchyma Topola Sestra) In: ŘÍHA, Ivo. Otevřený rány: vybrané studie o díle Jáchyma Topola. Praha: *Torst*, 2013. 391 s. ISBN 978-80-7215-451-7 s. 133.

Také Ivo Říha, který je editorem knihy vybraných studií knih Jáchyma Topola se hned v předmluvě knihy k románu *Sestra* vyjadřuje sám za sebe a opět lze dodat, že v pozitivním duchu: „Byla-li tedy *Sestra* v kontextu české prózy devadesátých let především jazykovou událostí číslo jedna, je třeba připomenout tento fakt též jako jeden z hlavních důvodů četných návratů (leckdy i po mnoha letech) literárních vědců a lingvistů, kteří se zas a znovu pokoušejí *Sestru* zevrubně analyzovat“²⁷¹

V knižní publikaci *V souřadnicích volnosti* se dokonce o *Sestře* píše v souvislosti s „výbuchem češtiny.“²⁷² V publikaci tento výbuch Topol údajně „založil na střídání všech představitelných vrstev jazyka – od archaismů přes obecnou češtinu, argot, slang nebo dialektismy až k prvkům z cizích (angličtina, němčina, ruština, polština, slovenština, romština atd.). Specifikum Topolova jazyka je svorníkem, který román jako zdánlivě neřízený vyprávěcí kolos drží pohromadě.“²⁷³ To, že Topol ovládá bravurně kombinaci spisovných a nespisovných útvarů jazyka si myslí také recenzentka Jana Červenková, která to potvrdila ve své recenzi. „Nutno dodat, že autor vládne jazykem. Využití nespisovné podoby není primitivní či pohodlné plácání, dokáže jím i na této úrovni charakterizačně odstínit jednotlivé postavy.“²⁷⁴

Pokud už se v knize setkáme se spisovnou češtinou, shoduje se kritika, že je to jen v souvislosti určitých typů postav. Petr Mareš to ve své studii uvádí konkrétně u postav „páter Chlast, Dernet, ‚Velká Matka‘, babička Macešková, kazatel.“²⁷⁵ Mareš dále také uvádí, že všem těmto postavám jsou společné určité společenské rysy. „Jako charakterizační rys tu vystupuje jednak vyšší věk, jednak religiózní zápal (většinou se oba rysy spojují); příznačné je, že jde zpravidla o postavy ‚odjinud‘, stojící mimo Potokův svět.“²⁷⁶ Dále se také Mareš zmiňuje o roli spisovné češtiny v moři češtiny nespisovné. Podle něj má spisovnost v tomto románu určitou úlohu, kterou označuje jako důležitou. „Volba spisovných prostředků zde vždy poukazuje na specifické

²⁷¹ ŘÍHA, Ivo. Otevřený rány: vybrané studie o díle Jáchyma Topola. Praha: *Torst*, 2013. 391 s. ISBN 978-80-7215-451-7. s. 11.

²⁷² HRUŠKA, Petr. V souřadnicích volnosti: česká literatura devadesátých let dvacátého století v interpretacích. Praha: *Academia*, 2008, 738 s. ISBN 978-80-200-1630-0. s. 404.

²⁷³ Tamtéž. s. 404.

²⁷⁴ ČERVENKOVÁ, Jana. Jaká doba, takový román. *Lidová demokracie*, 1994, 50(170), s.9 ISSN 0323-1143 Dostupné také z: <https://jachymtopol.cz/sestra/>.

²⁷⁵ MAREŠ, Petr. „Tajnej a otevřenej jazyk“ (Spisovnost a nespisovnost v románu Jáchyma Topola *Sestra*) In: ŘÍHA, Ivo. Otevřený rány: vybrané studie o díle Jáchyma Topola. Praha: *Torst*, 2013. 391 s. ISBN 978-80-7215-451-7 s. 136.

²⁷⁶ Tamtéž. s. 136.

postavení dané pasáže: povyšuje ji do pozice zvlášť závažného poselství, ale může také signalizovat fiktivnost, vyfabulovanost probíraných jevů.²⁷⁷

Soňa Schneiderová ve své studii *Topolův román Sestra a jeho jazyk* popisuje kolísavost spisovaného a nespisovného jazyka, který se v knize objevuje. Podle ní se jedná o autorův záměr. „Topol podle našeho názoru takto záměrně vytýká rozpory v jazyce – rozpor mezi pravopisem a výslovností, rozpor v užívání jednotlivých slovních tvarů (poukazuje na potenciální možnosti užívání výrazu) – a zdůrazňuje zásadní dichotomii spisovnost a nespisovnost, psanost a mluvenost.“²⁷⁸ Právě na psanost a mluvenost se Schneiderová ve své studii zaměřuje nejvíce. „Nespisovné prvky se častěji nacházejí v úsecích stylizujících mluvenost. Bývá tomu jak v pásmu vypravěče, tak zejména v pásmu postav.“²⁷⁹ Dle názoru Schneiderové se tak autor pouze využíváním prostředků nespisovného jazyka slov snažil poukázat na rozdíl mezi psaným a mluveným. Nazývá to studii jako „Topolovu snahu po vyvolání dojmu co největší autentičnosti mluveného jazyka.“²⁸⁰ Schneiderová na závěr své studie popisuje fakt, že není úplným zvykem vyjadřovat se k samotnému jazyku knihy, už jen to značí o Topolově mimořádnosti. „Vyjadřovat se k jazyku, k jeho systému a užívání ať již explicitními komentáři, či implicitně v míře tak výrazné, jako je tomu v Topolově románu *Sestra*, není v textech umělecké literatury běžnou záležitostí.“²⁸¹

Dalším člověkem, který se zabýval románem je rakouská bohemistka jménem Gertraude Zandová. Ta ve své studii věnuje velkou část jazyku knihy, který se tak stal velkým tématem nejen pro domácí kritiku. Zandová ve své studii píše, že je jazyk právě nejdůležitějším jednotícím prvkem celé knihy. „Nejdůležitější složkou však je však jazyk samotného Potoka, kreativní a inovativní velkoměstský slang.“²⁸² Autorka dále také chválí Topolův fikční svět, který si utvořil sice na základě reálných podkladů, ale upravil si ho dle svého. „Topolův svět je světem, který málokdo zná a který se doposud v literatuře téměř neobjevil. [...] Román *Sestra* představuje zároveň společenskou

²⁷⁷ MAREŠ, Petr. „Tajnej a otevřenej jazyk“ (Spisovnost a nespisovnost v románu Jáchyma Topola *Sestra*) In: ŘÍHA, Ivo. *Otevřený rány: vybrané studie o díle Jáchyma Topola*. Praha: Torst, 2013. 391 s. ISBN 978-80-7215-451-7 s. 136.

²⁷⁸ SCHNEIDEROVÁ, Soňa. *Topolův román Sestra a jeho jazyk*. In: ŘÍHA, Ivo. *Otevřený rány: vybrané studie o díle Jáchyma Topola*. Praha: Torst, 2013. 391 s. ISBN 978-80-7215-451-7 s. 140.

²⁷⁹ Tamtéž. s. 140.

²⁸⁰ Tamtéž. s. 140.

²⁸¹ Tamtéž. s. 142.

²⁸² ZANDOVÁ, Gertraude, 2013. „Výbuch času“ 1989: Jáchym Topol a staronový svět jeho románu *Sestra*. In: ŘÍHA, Ivo. *Otevřený rány*. 1. vyd. Praha: Torst, 391 s. ISBN 978-80-7215-451-7 s. 27.

reportáž z porevolučního Československa a provokativní generační prózu, pikareskní román, milostný román, pohádku O bratříčkovi a sestřičce, román akční a dobrodružný, detektivní příběh, western odehrávající se na Východě, drogový trip, středověkou alegorickou prózu, jakož i moderní odyseu.“²⁸³

2.5.5. Autobiografické prvky

Otázka po (ne)autobiografičnosti konkrétního díla je v případě Topolovy tvorby pro kritiku zajímavou otázkou k řešení, a to hlavně proto, že do jeho knih se dostávaly reálné osoby v podobě postav literárních (konkrétně u *Sestry* viz níže). U *Sestry* se tomuto problému kritika příliš nevěnuje, zřejmě i proto, že v románu převažují jiné důležité oblasti zkoumání. Topolova tvorba vyrostlá v undergroundu je otázce vazby literárního textu na realitu bližší, neboť underground se snažil přispět kulturou ke zlomení socialistického režimu. Nicméně i tak se můžeme setkat s postřehem v jedné ze studií. Kritika si v případě *Sestry* všimla toho, že se v příběhu objevuje postava jménem Jícha, jehož fiktivní biografie je až podezřele podobná skutečné biografii Topolovy. O Jíchovi se můžeme ze stran kritiků dočíst například toto: „Podobně jako on byl za komunismus undergroundovým básníkem, podobně jako on pracoval po sametové revoluci chvíli jako novinář a psal mimo jiné reportáže o Vietnamcích v Čechách a konečně v názvu jeho oficiálně vydané sbírky *Miluju tě pod orlojem šílenství* zní mírně deformované echo názvu Topolovy knihy *Miluju tě k zbláznění*.“²⁸⁴ „Když si tak postavíme vedle sebe jména hrdinů příběhu – Jícha, Kásim a Potok, nevidíme v nich náhodně podobu se jménem Jáchym Topol. Tato podobnost je popsána také *V souřadnicích volnosti* jako projekce autografických prvků do několika postav.“²⁸⁵ Podle kritiků tedy Jáchym Topol nepoužívá jména postav pouze náhodně, ale s přesným záměrem. „Významným rysem Topolových próz je symbolika jmen postav. Z velké části nejsou voleny náhodně, ale mají širší smysl v kontextu díla a jejich osobních charakteristikách.“²⁸⁶

²⁸³ ZANDOVÁ, Gertraude, 2013. „Výbuch času“ 1989: Jáchym Topol a staronový svět jeho románu *Sestra*. In: ŘÍHA, Ivo. *Otevřený rány*. 1. vyd. Praha: *Torst*, 391 s. ISBN 978-80-7215-451-7 s. 27.

²⁸⁴ ENGELKING Leszek. „V mládí jsem občas chtěl být Polák...“ Polsko, polština a Poláci v románu *Sestra* Jáchyma Topola. In: ŘÍHA, Ivo. *Otevřený rány: vybrané studie o díle Jáchyma Topola*. Praha: *Torst*, 2013. 391 s. ISBN 978-80-7215-451-7. s. 82.

²⁸⁵ Srov. HRUŠKA, Petr. *V souřadnicích volnosti: česká literatura devadesátých let dvacátého století v interpretacích*. Praha: *Academia*, 2008, 738 s. ISBN 978-80-200-1630-0. s. 406.

²⁸⁶ LUNDÁKOVÁ, Kateřina. *Jáchym Topol a jeho prozaické dílo. Základní mapování možných vztažných bodů*. Praha, 2010. FF UK. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/84100/> s. 69.

Alenka Antonín se nad autobiografičností postav ve své kritice zamýšlí také. „Autor přenáší na Jíchu i Potoka část své vlastní identity. Vytváří tak trojúhelník figur.“²⁸⁷

2.5.6. Shrnutí

Když se teď podíváme na celkové shrnutí literárněvědné reflexe Topolovy *Sestry*, tak dojdeme k závěru, že naprostá převaha literárních kritiků, recenzentů a vědců označuje román za jeden z nejvýraznějších a nejzásadnějších děl současné české literatury. Nicméně samotné přijetí či nepřijetí románu kritikou není hlavním cílem této práce, proto se podíváme na to hlavní, na hledání vazeb mezi předrevoluční a porevoluční tvorbou.

V této souvislosti si literární kritika rozhodně všimla jazyka, který si Topol s sebou přebírá už od jeho rané tvorby. Podle výše zmíněné analýzy jazyka knihy je podle kritiků jediné dobře, že si Topol utvořil nezaměnitelný styl, který v současné české próze nemá obdoby. Valná většina kritické recepce vnímá Topolův jazyk pozitivně. „Z ohlasů, které máme k dispozici, je zřejmé, že *Sestra* zaujala hlavně jazykovými prostředky, a to více než příběhem, který je v tomto románu víceméně potlačen.“²⁸⁸

Dle názorů se nezměnila ani Topolova tematika knih. Pořád se točí kolem historicky důležitého mezníku – předlistopadového světa plného nesvobody a polistopadového světa nových začátků. Kritika vnímá také postavu Jíchy autobiograficky.

Co se týče poetiky, je jasné, že „pisatel tu nezapře básníka“²⁸⁹ a je v některých pasážích těžko rozeznatelné, zda promlouvá vypravěč nebo lyrický subjekt. Kritika je toho názoru, že Topol nikdy neopustil svou Já básníka, že se zcela neodpoutal od své samizdatové tvorby a že to můžeme poznat i v *Sestře*.

Imaginace a fiktivní svět, který Topol v *Sestře* vytvořil se stal pro mnoho kritiků jako hlavním tématem jejich recepčních textů. Ze zmíněných kritik a uvedených citací

²⁸⁷ ALENKA, Antonín. Já jsem někdo jiný! čili Agent Jícha potká v potoku syna člověka. *Literární noviny*, 1994, 5(29), s. 6. ISSN 1210-0021. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/?path=LitNIII/5.1994/29>.

²⁸⁸ SCHNEIDEROVÁ, Soňa. Topolův román *Sestra* a jeho jazyk. In: ŘÍHA, Ivo. Otevřený rány: vybrané studie o díle Jáchyma Topola. Praha: *Torst*, 2013. 391 s. ISBN 978-80-7215-451-7 s. 138

²⁸⁹ NOVOTNÝ, Vladimír. *Sestra*: strhující, moderní český román. *Práce*, 1994, 50(182), s. 7. ISSN 0231-6374.

si můžeme tedy vytvořit jistý obraz o tom, jak kritika fikční svět u Topola vnímala. Za prvé je podstatné říct, že ho za žádnou cenu nestaví na rovinu reality. Kritici vnímají *Sestřin* fikční svět jako inspirovaný skutečností, ale zároveň dovedený do absurdit a apokalyptičnosti, které zdaleka nemůžou skutečnosti odpovídat. To, čím se liší jeho próza od předrevoluční poezie v zobrazování reality je to, že porevoluční próza víc pracuje s prvkem snovosti a inklinuje k postmodernímu zobrazení světa.

Andrea Králíková ve své studii zajímavě píše, že Topol se svého obrazu básníka rebela působícího v prostředí undergroundu nikdy úplně nezbavil, ač se samozřejmě za ty roky, co působí na poli literatury, jeho obraz u čtenářů i u kritiků změnil. „Jáchym Topol se tak v obecném povědomí z autora okraje, vyrůstajícího z undergroundu, pro něhož je příznačné gesto toho, který rebeluje a vzdoruje, stal stálíci v českém literárním kontextu. I přesto, že se Topol postupně stává v českém kontextu ‚literární institucí‘, tak jeho charakteristika jako mladého rebelujícího undergroundového autora zůstává stále pevnou a neodmyslitelnou součástí jeho obrazu.“²⁹⁰

Na závěr této kapitoly o *Sestře* je důležité připomenout, že kritika považovala knihu za naprosto výjimečnou. „Jáchym Topol napsal třetí podstatný román v české literatuře posledních pěti let. Těmi předchozími jsou Kunderova *Nesmrtelnost* a *Jak se dělá chlapec* Ludvíka Vaculíka. Romány s vlastnostmi.“²⁹¹ Takto pozitivně se o něm vyjadřoval Petr Bílek. Podle Andrey Králíkové „tvrzení to bylo odvážné, provokující a předjímající, navíc jím bylo připraveno pro Topola hned od začátku čestné místo mezi literárními velikány.“²⁹² Pavel Janáček patří také k těm kritikům, kteří *Sestru* po vydání velmi chválili. „*Sestra* obydluje naši dobu, vrací člověka zajatého časovostí k toužení po věčnosti. Je to jedna ze dvou, tří, snad pěti opravdu odvážných knih devadesátých let, třetí z předělu časů jako střep.“²⁹³

²⁹⁰ KRÁLÍKOVÁ, Andrea. Autorské tváře v knižních zrcadlech: obrazy autorů současné české literatury v perspektivě kulturního transferu. Vyd. 1. Příbram: *Pistorius & Olšanská*, 2015. 251 s. ISBN 978-80-87855-25-6. s. 82

²⁹¹ BÍLEK, Petr A. Topolův román ... uličnický ... *Tvar*, 1994, 5(16), s. 17-18. ISSN 0862-657X.
Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=Tvar/5.1994/16>.

²⁹² KRÁLÍKOVÁ, Andrea. Autorské tváře v knižních zrcadlech: obrazy autorů současné české literatury v perspektivě kulturního transferu. Vyd. 1. Příbram: *Pistorius & Olšanská*, 2015. 251 s. ISBN 978-80-87855-25-6. s. 72.

²⁹³ JANÁČEK, Pavel. Božská komedie po výbuchu času. *Lidové noviny*, 1994, 7(306). Národní 9 [příloha], Č. 53 s. IV. ISSN 0862-5921.

2.6. Anděl

Novela *Anděl* je poslední Topolovo původní dílo vydané v 90. letech. Pak následovala už jen *Trnová dívka*. Po vydání *Anděla* se kritika už ze začátku se neshodla, zda-li se jedná o novelu nebo o román, a tvrdila, že to není jasně daný žánr, který by šel s jistotou určit. Například *Josef Vohryzek* se nepřiklání ani k jednomu, a knihu staví někam doprostřed. „Můžeme ji označit jako novelu nebo román, je na pomezí obou útvarů.“²⁹⁴

2.6.1. Fikční svět, imaginace a kompozice textu

Ačkoliv se jedná vlastně už o třetí prozaické dílo autora, a nutno dodat, že předchozí román *Sestra* mu přinesl velký úspěch, zůstává pořád v očích kritiků básníkem, který si „odskočil“ k próze, a to i přesto, že se Topol po poslední vydané sbírce *V úterý bude válka* už k veršům nevrátil. Alespoň ne vydavatelskou cestou. Jako básníka ho stále vidí Vladimír Novotný, který o tom píše i ve své recenzi. „I když ani tentokrát Jáchym Topol nezapře ve své próze básníka, jeho nová kniha je vystavěna na důmyslné a zároveň chladnokrevné kombinaci několika základních významových motivů a témat.“²⁹⁵ O stejném případě se píše také v recenzi Slováka Dominika Rotha. „Jáchym Topol zostáva básnikom, aj keď z poézie (*Miluju tě k zbláznění, V úterý bude válka*) utiekol k próze, pretože znamením básníka je spôsob nazerania. Nie náhodou sa z prozaického toku jeho monumentálneho románu *Sestra*, z poviedky *Výlet k nádražní hale* a aj z novely *Anděl* niekolkokrát vynoria verše.“²⁹⁶ Také Pavel Janáček souhlasí s názorem dalších a navíc dodává (jako tomu bylo u některých reflexí u *Sestry*), že je Topol nápadně stylem podobný Hrabalovi. „Lze snad konstatovat, že v okruhu tohoto velmi různorodého hledání je zatím jediným básníkem prózy – zřejmě nejpůvodnějším po Bohumilu Hrabalovi.“²⁹⁷

U novely *Výlet k nádražní hale* se Jiří Peňás netajil tím, že řadí Topola v souvislosti s touto prózou mezi autory jako je Michal Ajvaz, Daniela Hodrová nebo Jiří Kratochvíl. Řadil ho k těmto autorům díky motivu cesty za vnitřní zkušeností, za hledání vlastního já. Nyní o několik let později Topola Peňás řadí ke stejnému okruhu jmen, ale nyní už ze zcela jiného důvodu. „Román bývá někdy označován jako městský

²⁹⁴VOHRYZEK, Josef. Topolova křížovka: Archetypální vzorce na dlažbě u Anděla. *Respekt*, 1996, 7(8), s. 18-19. ISSN 0862-6545. Dostupné také z: <https://www.respekt.cz/tydenik/1996/8/topolova-krizovatka>

²⁹⁵NOVOTNÝ, Vladimír. Topolův příběh o andělich a satanáších. *Práce*, 1996, 52(78), s. 11. ISSN 0231-6374.

²⁹⁶ROTH, Dominik. Až oheň spasí svět. *Mosty: česko-slovenský týždenník*, 1997, 6(4), s. 12. ISSN 1335-6135.

²⁹⁷JANÁČEK, Pavel. Zdivočelý Smíchov vypravěče od Anděla. *Týden*, 1995, 2(51), s. 57. ISSN 1210-9940.

žánr, což je nejčastěji myšleno tak, že je plodem měšťanské kultury, jejímuž životnímu stylu odpovídala i jistá ‚demokratická‘ forma vyprávění. Zároveň však s městem vstoupila do literárního světa zvláštní románová bytost: ožívající svým vlastním dechem, tajemně do sebe vtahující svého vypravěče-oběť. [...] V nejnovější české próze jsou možná právě ta nejzajímavější díla poznamenána tímto uhranutím. Patří sem romány Daniely Hodrové, Michala Ajvaze, Jiřího Kratochvila a samozřejmě Jáchyma Topola.²⁹⁸ Na druhou stranu podle názoru Pavla Mandyse už začíná Topolova próza připomínat klasický román. Tomu tak před revolucí úplně nebylo, protože Topol měl vždy svůj vlastní (jiný) způsob psaní tvorby. „Co je ovšem radikálně odlišné: Topol začíná fabulovat, kreslit charakteristiky a vůbec se podřizovat zákonitostem klasického románu s aristotelskou kompozicí od expozice po katarzi.“²⁹⁹ Také Milan Jungmann přirovnává Topola k ostatním prozaikům jeho generace, ale zůstává ovšem pouze u obecného mínění a neuvádí v kritice žádná jména, ke kterým by Topola konkrétně přiřadil. „Jáchym Topol spolu s dalšími prozaiky své generace je nesporný novatér, posouvá možnosti literatury ‚angažující se‘ ve věci lidskosti do jiných poloh, než v jakých se zatím pohybovala.“³⁰⁰

U kompozice se na chvíli pozastavíme, protože tu máme více podobných názorů na uspořádání kapitol a jejich chaotičnost. „*Anděl* je vystavěn z kapitol, které svou sevřeností, úspornou skladbou, zřetelnou tematickou členitostí a v neposlední řadě i díky markantním, úderným názvům působí téměř jako samostatné povídky.“³⁰¹ Také Pavel Mandys hodnotí jako velký posun to, že tato próza již nepůsobí chaoticky a drží si určitý řád a pravidla, která usnadňují čtenáři přehlednost textu. „Děj nepřipomíná náhle vychrlený sled úžasných, v překotném tempu ubíhajících obrazů jako *Sestra*, ale spíš potrhanou pavučinu, jejíž nitky se ovšem seběhnou v jediném středu. Topol zkrátka přestává spoléhat jen na sílu své imaginace a svědomitě se vydává na dráhu spisovatele v pravém slova smyslu.“³⁰²

²⁹⁸ PEŇÁS, Jiří. Tajemný předmět v krvi. Lidové noviny, 1995, 8(300). *Nedělní Lidové noviny* [příloha], Č. 51 s. XV. ISSN 0862-5921.

²⁹⁹ MANDYS, Pavel. Smíchovské mysterium. *Český týdeník*, 5-8.1.1996, 2(105), s. 13. ISSN 1211-0302

³⁰⁰ JUNGSMANN, Milan. Topolův *Anděl*. *Literární noviny*, 1996, 7(18), s. 7. ISSN 1210-0021. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=LitNIII/7.1996/18>.

³⁰¹ VOHRÝZEK, Josef. Topolova křížovka: Archetypální vzorce na dlažbě u *Anděla*. *Respekt*, 1996, 7(8), s. 18-19. ISSN 0862-6545. Dostupné také z: <https://www.respekt.cz/tydenik/1996/8/topolova-krizovatka>.

³⁰² MANDYS, Pavel. Smíchovské mysterium. *Český týdeník*, 5-8.1.1996, 2(105), s. 13. ISSN 1211-0302

Topol si vždy ve svých dílech zahrával s prolínáním reality a snu či fikce. Kromě první sbírky *Miluju tě k zbláznění* recenzenti a kritici vždy vyzdvihovali jeho způsob popisu reality, která reálně zdánlivě vypadá, ale je jen možnou variantou reálného světa. Milan Jungmann také *Anděla* řadí ke knihám, které si s realitou zahrávají. „Vyprávění je pojato jako metaforickým živlem prosycená parabola, v níž srovnání se skutečností a hledání logických vazeb mezi jednotlivými epizodami by mířilo mimo. Topol se jako nebezpečnému svodu vyhýbá všemu, co by vypovídalo o mimetické shodě se skutečností.“³⁰³ Dále se také v kritice zmiňuje o tom, jak podle něj do knihy vstupují tzv. „velké dějiny“. „Takzvané velké dějiny sem nevstupují, ale jejich tlak je všudypřítomný, dávají o sobě vědět tím, jak se lidi a jejich vztahy deformují, kruté vření světa poznamenává každý detail. [...] Velké dění světa sem tedy nemá přístup, text se od něho distancuje, přesto však by bez tohoto ‚pozadí‘ kniha nevznikla, ono je příčinou zoufalého hledání úniku z dějin do blaha, ono způsobilo, že každému z hrdinů příběhu – i těm v něm nepřítomným – se rozpadl svět a ‚každý z nich si ho musel vytvořit znova a jinde‘.“³⁰⁴

Když ovšem zůstaneme u popisu fikčních reálií, kritika věnuje obecně pozornost místům, kde se Topolovy knihy odehrávají. Nejvíce pozornosti věnují v příběhu Praze. „Jako osudové město je od samého počátku přítomna i v prózách Jáchyma Topola – v obsáhlém románu *Sestra*, povídce *Výlet k nádražní hale* a nejnověji v novelisticky sevřené próze *Anděl*.“³⁰⁵ Přesto se *Anděl* něčím liší. V názvu samotné knihy se objevuje název jedné pražské křižovatky. Recenzenti označují tuto křižovatku jako „jedno z nejbarvitějších, nejcharakterističtějších a konvenčně vzato prý ‚nejošklivějších‘ míst Prahy, které je dějištěm téměř celého příběhu, autor opatřil i historickým zázemím.“³⁰⁶ Recenzenti se tak domnívají, že autor nezvolil tuto křižovatku náhodně, ale naopak úmyslně. „Prostředí, v němž se Topolovy romány odehrávají, je v recepci viděno jako zcela zásadní (Praha jako perla v *Sestře*, Praha jako zaštiťující prostor v próze *Anděl*,

³⁰³ JUNGSMANN, Milan. Topolův *Anděl*. *Literární noviny*, 1996, 7(18), s. 7. ISSN 1210-0021. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=LitNIII/7.1996/18>.

³⁰⁴ Tamtéž.

³⁰⁵ BROŽOVÁ, Věra. *Anděl Exit*. *Tvar*, 1996, 7(9), s. 21-22. ISSN 0862-657X. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=Tvar/7.1996/9>.

³⁰⁶ VOHRÝZEK, Josef. Topolova křižovatka: Archetypální vzorce na dlažbě u *Anděla*. *Respekt*, 1996, 7(8), s. 18-19. ISSN 0862-6545. Dostupné také z: <https://www.respekt.cz/tydenik/1996/8/topolova-krizovatka>.

Praha jako místo úniku z města v *Noční práci*).³⁰⁷ Pavel Mandys ve své recenzi také píše o významové důležitosti místa, na kterém se příběh odehrává. „A ještě něco je u *Anděla* podstatné – hold Smíchovu a Košířím, čtvrtím, v nichž Topol žije – jež prožívá. A to je navenek nevýrazný, ale velmi významný moment – autor se ve své fantazii nevydává na výlety do neskutečných nebo pouze obecných světů, ale zakotvuje v konkrétním místě, které podrobně propátrává, aby je pak mohl popsat, oživit a zmytizovat. Něco takového se dá sice těžko exportovat, ale trvalé hodnoty vznikaly právě takto.“³⁰⁸ Vladimír Novotný chválí Topolovu znalost reálií a jejich použití do příběhu. „Suverénní Topolova znalost místních reálií mu umožnila zasadit do zcela nearbesovského pražského Smíchova historii zdánlivě těžící pouze z truchlivých a sociologických faktů.“³⁰⁹

Josef Vohryzek si v recenzi všímá zejména úspornosti prostoru, se kterou Topol oproti předchozímu románu pracuje. „Malá rozloha ‚krajiny‘ poslední Topolovy knihy a její zřetelné vymezení ladí dobře dohromady se sevřeností a úsporností stylu, jakým je napsána.“³¹⁰ Ivo Harák název *Anděl* nevidí jen jako fyzické místo, ale i jako symbol naděje. „I když *Anděl* zde není jen jedna ze stanic metra (jeden ze vstupů do podzemí), rušná křižovatka na hranicích Smíchova, s novotou se blýskající provozovnou rychlého občerstvení a zaslepenýma očima synagogy, ale také nehmatný prostor lidského hledání, tápání a naděje.“³¹¹ Pokud se podíváme do kritiky Pavla Janáčka, najdeme tam zase zmínku o *Andělu* jako o křesťanském symbolu. „Ostatně i křižovatka *Anděl* je sama od sebe dvojdomá: má svůj Pražákovi důvěrně známý význam místopisný a zároveň je branou do křesťanské tradice (jež se v Topolově próze mísí s odlišnými náboženskými koncepty).“³¹²

Po tom, jaký úspěch měla jak u publika, tak u kritiky *Sestra*, se neubráníme hodnocení těchto dvou na první pohled zcela odlišných próz. Kritika byla ve výsledku

³⁰⁷ KRÁLÍKOVÁ, Andrea. Autorské tváře v knižních zrcadlech: obrazy autorů současné české literatury v perspektivě kulturního transferu. Vyd. 1. Příbram: *Pistorius & Olšanská*, 2015. 251 s. ISBN 978-80-87855-25-6. s. 88.

³⁰⁸ MANDYS, Pavel. Smíchovské mysterium. *Český týdeník*, 5-8.1.1996, 2(105), s. 13. ISSN 1211-0302

³⁰⁹ NOVOTNÝ, Vladimír. Topolův příběh o andělich a satanáších. *Práce*, 1996, 52(78), s. 11. ISSN 0231-6374.

³¹⁰ VOHRYZEK, Josef. Topolova křižovatka: Archetypální vzorce na dlažbě u *Anděla*. *Respekt*, 1996, 7(8), s. 18-19. ISSN 0862-6545. Dostupné také z: <https://www.respekt.cz/tydenik/1996/8/topolova-krizovatka>.

³¹¹ HARÁK, Ivo. Krásný nový svět. *Host*, 1997, 6(13) s. 13 ISSN 1211-9938.

³¹² JANÁČEK, Pavel. Zdivočelý Smíchov vypravěče od *Anděla*. *Týden*, 1995, 2(51), s. 57. ISSN 1210-9940.

také s *Andělem* spokojena, nicméně mu v novinách nevěnovala takovou pozornost. Například jako v recenzi Jiřího Peňáse: „Před dvěma lety se vstupem Jáchyma Topola a jeho *Sestry* v české próze rozšířil prostor imaginace. *Anděl* sice už není takovou knihou přelomu. Ke ‚standardnímu produktu‘ má však stále naštěstí daleko.“³¹³ Jako největší kontrast u těchto dvou próz kritika vnímá v ucelenosti díla. „*Anděl* tvoří i v tomto ohledu kontrast proti *Sestře* už tím, s jakou určitostí je příběh zakotven ve svém topografickém vymezení, jak je v něm sevřen a jak jsou v něm uzavřeny všechny jeho symbolické přesahy, jak je jim v tom vymezeném prostoru volno.“³¹⁴ Pavel Janáček v recenzi *Zdivočelý Smíchov vypravěče od Anděla* považuje knihu *Anděl* v jistém slova smyslu za pokračování *Sestry*. „Topol *Andělem* pokračuje v obydlování chaosu, který nastolil svou *Sestrou*.“³¹⁵ Pavel Mandys zase považuje *Sestru* za významově hodnotnější knihu. „Rozsahem (asi 130 stran) ani významem se *Anděl* nemůže ani nechce se *Sestrou* měřit. Spíše potvrzuje, že Topol není a nechce být autorem jediné knihy, a zároveň je rozvíčkou na další projekty.“³¹⁶ Josef Vohryzek se zase domnívá, že autor *Andělem* završil jednu část své dosavadní tvorby. „Nechci prorokovat, co od Jáchyma Topola uvidíme napříště, ale *Anděl* vzbuzuje dojem, že jím autor cosi dovršil a že se po této křižovatce zabývá přehozením výhybky.“³¹⁷ Najdeme ale také výjimky, které aspoň o některých částech knihy, když už ne o celé, mluví jako o hodnotnějších, než je tomu tak právě v *Sestře*. Je tomu tak v případě Jiřího Peňáse: „Nedostatek korekce, spoléhání na cval samospádem běžící imaginace vyniká na malé ploše *Anděla* podstatně víc než v ‚globální‘ *Sestře*.“³¹⁸ Podle Milana Jugmanna je *Anděl* oproti *Sestře* komornější. „*Anděl* je komornější než *Sestra*, ale vyslovuje stejnou devízu: zdánlivě nesmyslný život má smysl, musíme jen mít sílu tento smysl mu vtisknout.“³¹⁹ K přirovnání se ve svém textu uchyluje také Vladimír Novotný. „Nejnovější próza Jáchyma Topola *Anděl* (nakladatelství *Hynek*) na první pohled připomíná jen starší

³¹³ PEŇÁS, Jiří. Tajemný předmět v krvi. *Lidové noviny*, 1995, 8(300). *Nedělní Lidové noviny* [příloha], Č. 51 s. XV. ISSN 0862-5921.

³¹⁴ VOHRYZEK, Josef. Topolova křižovatka: Archetypální vzorce na dlažbě u Anděla. *Respekt*, 1996, 7(8), s. 18-19. ISSN 0862-6545. Dostupné také z: <https://www.respekt.cz/tydenik/1996/8/topolova-krizovatka>.

³¹⁵ JANÁČEK, Pavel. Zdivočelý Smíchov vypravěče od Anděla. *Týden*, 1995, 2(51), s. 57. ISSN 1210-9940.

³¹⁶ MANDYS, Pavel. Smíchovské mysterium. *Český týdeník*, 5-8.1.1996, 2(105). s. 13. ISSN 1211-0302

³¹⁷ VOHRYZEK, Josef. Topolova křižovatka: Archetypální vzorce na dlažbě u Anděla. *Respekt*, 1996, 7(8), s. 18-19. ISSN 0862-6545. <https://www.respekt.cz/tydenik/1996/8/topolova-krizovatka>.

³¹⁸ PEŇÁS, Jiří. Tajemný předmět v krvi. *Lidové noviny*, 1995, 8(300). *Nedělní Lidové noviny* [příloha], Č. 51 s. XV. ISSN 0862-5921.

³¹⁹ JUNGSMANN, Milan. Topolův Anděl. *Literární noviny*, 1996, 7(18), s. 7. ISSN 1210-0021. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=LitNIII/7.1996/18>.

přípravou skicu k jeho nedávnému apokalyptickému arciorománu *Sestra*. Každé bedlivější přečtení však přiměje čtenáře k opačnému názoru.³²⁰

Topol se zde znovu vyrovnává s obdobím po revoluci 1989, jak správně uvádí řada literárněvědných reflexí. Josef Vohryzek si ovšem zároveň všímá, že se jedná o „budoucí fikci.“³²¹ Topol se sice stále vrací k revolučním létům, nicméně „autor alespoň na dvou místech uvádí jako čas, kdy se příběh odehrává, rok 1997.“³²²

2.6.2. Vypravěč a postavy

Milan Jungmann přichází s poznatkem, který kritika nikdy u předchozích děl nezmínila. Jungmann přichází s tzv. nespolehlivým vypravěčem, který záměrně čtenáři podává nepravdivé informace nebo zatajuje okolnosti. „Jen jedno sdělení musíme zaznamenat, vypravěč celý příběh o mladém muži Jatekovi předem označí za ‚prolhané vyprávění‘ a pokračuje v mystifikujícím znejišťování čtenáře.“³²³ Nespolehlivost vypravěče se takto pojmenovaná v kritikách předtím neobjevila, nicméně třeba Antonín Alenka si ve své kritice všímá vyjádřené nejednoznačnosti, kterou autor často používá v předcházejícím románu *Sestra*. „Časté tři tečky na konci věty působí nejednoznačně. Mohou odkazovat k tomu, že průběžný zápis byl spontánní a útržkovitý, ale jindy zas naznačují zámlky spíš spekulativní nebo třeba zkratkovité přeskoky.“³²⁴

K charakteristikám postav a k jejich úloze či výstavbě textu se kritici moc nevyjadřovali a věnovali se spíše jiným záležitostem. U Pavla Mandyse si ale přece jen v krátkosti můžeme přečíst, jak postavy v *Andělu* hodnotil. „Všechny postavy, které uvede na scénu (snad s výjimkou tajuplné úlohy němé Nadi), budou hrát v pozdějších fázích příběhu podstatnou roli. [...] Nic na tom, že některé charaktery modeluje dost zjednodušeně a někde se dokonce uchyluje ke klišé (kšeftař Machata, jemuž předobrazem byl oblíbený imaginární typ podnikatele, který se po vekslování nebo spolupráci s StB vrhl na machinace všeho druhu) – podobné slabší momenty vzápětí

³²⁰ NOVOTNÝ, Vladimír. Topolův příběh o andělech a satanáších. *Práce*, 1996, 52(78), s. 11. ISSN 0231-6374.

³²¹ JANÁČEK, Pavel. Zdivočelý Smíchov vypravěče od Anděla. *Týden*, 1995, 2(51), s. 57. ISSN 1210-9940.

³²² Tamtéž.

³²³ JUNGSMANN, Milan. Topolův Anděl. *Literární noviny*, 1996, 7(18), s. 7. ISSN 1210-0021. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=LitNIII/7.1996/18>.

³²⁴ ALENKA, Antonín. Já jsem někdo jiný! čili Agent Jícha potká v potoku syna člověka. *Literární noviny*, 1994, 5(29), s. 6. ISSN 1210-0021. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/?path=LitNIII/5.1994/29>.

Topol hravě překryje vypjatou scénou plnou rozbouřených vášní a prokrvených výrazů.³²⁵

2.6.3. Motivy

Jako hlavní motivy u předchozích autorových děl, ať už básnických nebo těch prozaických, vnímali kritici ty, které popisovaly skutečné zlo ve světě, které je na první pohled vidět, a lze proti němu nějakým způsobem bojovat. Ať už měli na mysli totalitní režimy, životní nástrahy atd. V případě *Anděla* si ovšem všímají jistého obratu. Topol už nepíše o zlu viditelném, nýbrž o tom skrytém. „Autorův *Anděl* je totiž ve srovnání se *Sestrou* strohým, až zkratkovitým příběhem nikoli o vnějším zlu světa a křečích české společnosti, nýbrž o zlu skrytém a podpovrchovém, kolotajícím v každém z našich současníků, tady i tam, nejen v duši a žilách obyvatel jedné nevyzpytatelné pražské čtvrti.“³²⁶

„Krátký román Jáchym Topola se odehrává na pražském Smíchově kolem roku 2000. Protagonistou je mladý muž Jatek, ale dílo se hemží velkým množstvím postav. Všechny postavy se tak či onak účastní honby za drogami nebo jsou zapleteny do jejich výroby.“³²⁷ Takto lze v krátkosti shrnout do několika slov děj příběhu. Realita je ovšem mnohem komplikovanější a je potřeba víc než jen pár slov k tomu, aby byla interpretována. „Soudobí recenzenti vnímali *Anděla* jako moderní mýtus, to znamená jako o vyprávění o vzniku světa, o bozích, o přírodních jevech a o hrdinech.“³²⁸ Zatím podle kritiků v každé autorově tvorbě můžeme nalézt složku mytologickou, a jak se tak zdá, ani u *Anděla* tomu nebude jinak. Například v recenzi Pavla Řezníčka se můžeme dočíst o tom, že „Topolová kniha je zápasem nejen s biblickým andělem, ale i s Andělem smíchovským.“³²⁹ Vladimír Novotný také píše o motivech víry, které v textu nachází, a propojuje je s lidskými vlastnostmi. „Lidská mysl tu podstupuje zkoušku šílenství, přátelství se zvrhává ve zradu, láska tu stále více hraničí se smrtí, motiv dětské

³²⁵ MANDYS, Pavel. Smíchovské mysterium. *Český týdeník*, 5-8.1.1996, 2(105), s. 13. ISSN 1211-0302

³²⁶ NOVOTNÝ, Vladimír. Topolův příběh o andělich a satanáších. *Práce*, 1996, 52(78), s. 11. ISSN 0231-6374.

³²⁷ GAMMELGAARDOVÁ, Karen. Výstavba postav v *Andělu* Jáchyma Topola. In: ŘÍHA, Ivo. *Otevřený rány*. 1.vyd. Praha: *Torst*, 391 s. ISBN 978-80-7215-451-7 s. 153.

³²⁸ Tamtéž. s. 156.

³²⁹ ŘEZNÍČEK, Pavel. Protože život musíš někdy prostě jen vydržet. *Denní telegraf*, 1996, 5(19), s. 13. ISSN 1210-8391 Dostupné také z: <https://jachymtopol.cz/andel-1995/#druhy>.

nevinosti se tu zpotvoří ve scéně sadistického násilí, zlo se sytí bezmála z magických zdrojů, a navíc se jeho nositelem stává lidská zbožnost a čistá potřeba víry.“³³⁰

V souvislosti s motivy knihy se zde můžeme bavit o tzv. apokalypse, která zazněla už v souvislosti s románem *Sestra* a „zcela apokalypticky zněl už dva roky před *Sestrou* název jeho básnické sbírky *V úterý bude válka*. Nejinak vyznívá závěr jeho poslední knihy *Anděl*.“³³¹ Takto píše o apokalypse v recenzi Josef Vohryzek.

Vohryzek dále píše také o problému s nedořešenými motivy, které se dle jeho názoru v knize vyskytují, byť až na konci knihy „Závěrečnou kapitolu zatěžují podle mého názoru dva motivy, které autor, zdá se mi, nevyřešil. Vrchní sestra v porodnici, která v zápletce sehraje malou, ale důležitou roli, působí jako strašidelný stín z expresionistického filmu. Druhý problém vidím v příběhu Nadi. Je to krásná postavička s náběhem uceleného lidského osudu, jehož konec však postrádá poslední nutnost. Nadina vražedkyně je tu sice uvedena explicitně, ale nevěřím tomu. Konec se tříští s jinými nápovědami, jejichž záhadnost utracenou Nadu obklopuje. Osud zůstal nedovršen – byl jenom přerušen.“³³²

Jiří Peňás také ve svém textu rozebírá motivy knihy a jako jeden z hlavních motivů vidí krvavě rudé nebe. „Zatím tu byla řeč jen o románově oživlých, antropomorfizovaných kulisách Smíchova a Košířů, nad kterými se rozprostřelo krvavě rudé nebe, jeden z ústředních motivů knihy.“³³³ K Peňásovi se přidává i Milan Jungmann a také tento jev zmiňuje: „To, že Jatek vidí nebe nad Andělem neustále rudé, si ovšem můžeme vysvětlit ‚rozumově‘ jako ‚oční chorobu ve stadiu pokročilý psychopatie‘. Ale textu budeme právi tím, že rudé vidění budeme chápat jako metaforu, stejně jako ono podivné místo, do něhož se se lidé – s výjimkou nevinné a ubohé Nadi – záhadně propadají.“³³⁴

³³⁰ NOVOTNÝ, Vladimír. Topolův příběh o andělich a satanáších. *Práce*, 1996, 52(78), s. 11. ISSN 0231-6374.

³³¹ VOHRYZEK, Josef. Topolova křížovatka: Archetypální vzorce na dlažbě u Anděla. *Respekt*, 1996, 7(8), s. 18-19. ISSN 0862-6545. Dostupné také z: <https://www.respekt.cz/tydenik/1996/8/topolova-krizovatka>.

³³² Tamtéž.

³³³ PEŇÁS, Jiří. Tajemný předmět v krvi. *Lidové noviny*, 1995, 8(300). *Nedělní Lidové noviny* [příloha], Č. 51 s. XV. ISSN 0862-5921.

³³⁴ JUNGSMANN, Milan. Topolův Anděl. *Literární noviny*, 1996, 7(18), s. 7. ISSN 1210-0021. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=LitNIII/7.1996/18>.

2.6.4. Jazyk a slovní zásoba

U všech předchozích děl byl vždy v literárněvědných reflexích ve velké míře rozebírán autorův typický styl psaní. U poslední prózy tyto debaty v recenzích poněkud utichají a pokud jsou zmíněny, tak jen spíše okrajově. Pavel Mandys například v recenzi píše o jazyku jen toto: „Topol líčí svým šťavnatým básnickým jazykem (zvláště si zde oblíbil slůvko chlemstat) s množstvím hrůzně oslnivých vizí a fantazií.“³³⁵ Také Pavel Janáček věnuje ve své kritice jazyku pouze jednu větu: „To se opírá především o svobodné a tvořivé, aktualizující putování literárními i mluvnými vrstvy české řeči, o metaforické, avšak nelyrizující, kompozičně propracované podání, které se nesnaží sevřít jádro děje jediným přesným obrazem, ale obkresluje ho paralelami, novotvary, slangem, jakýmsi hlubokým synonymismem.“³³⁶ Podstatně více se jako jeden z mála jazyku věnuje Milan Jungmann, který tomuto prvku v kritice vyhranil téměř celý odstavec, ale jedná se spíše o výjimku. „Věty jsou eliptické, slova se zadržují, styl je drsně sukovitý, každé slovo nebo sousloví musíme vysát až do morku, aby nám neuniklo, čím nás chce zasáhnout, kam míří. Složitější souvětí se v textu takřka nevyskytují, převládá souřadnost a často je věta jednoslovná.“³³⁷

V souvislosti s předrevoluční tvorbou autora můžeme zmínit způsob humoru, který ve svých dílech používal a kterého si všímali také kritici. Označovali ho za absurdní, černý a velmi zvláštní. Nejčastěji tomu tak bylo u druhé básnické sbírky *V úterý bude válka*, která stojí vznikem básní na pomezí tvorby revoluční a předrevoluční, ačkoliv oficiálně vyšla až po revoluci. Tady v případě *Anděla* si Topolova humoru všímá Jiří Peňás. „Střídá jaksi mimochodem černý humor a jazyková komika.“³³⁸ Peňás si také všímá, že ačkoliv humor knihou postupuje, celkový dojem díla však působí vážně. „Tón je i však přesto především dojemně vážný a slavnostní, což spolu se skřípavě rozpoutaným jazykem vytváří zvláštní neopakovatelnou textovou sloučeninu.“³³⁹

³³⁵ MANDYS, Pavel. Smíchovské mysterium. *Český týdeník*, 5-8.1.1996, 2(105), s. 13. ISSN 1211-0302

³³⁶ JANÁČEK, Pavel. Zdivočelý Smíchov vypravěče od Anděla. *Týden*, 1995, 2(51), s. 57. ISSN 1210-9940.

³³⁷ JUNGSMANN, Milan. Topolův Anděl. *Literární noviny*, 1996, 7(18), s. 7. ISSN 1210-0021. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=LitNIII/7.1996/18>.

³³⁸ PEŇÁS, Jiří. Tajemný předmět v krvi. *Lidové noviny*, 1995, 8(300). *Nedělní Lidové noviny* [příloha], Č. 51 s. XV. ISSN 0862-5921.

³³⁹ Tamtéž.

2.6.5. Autobiografické prvky

Recenzenti si i v tomto případě všimají hlavního hrdiny knihy Jateka, který má podle nich opět společné rysy se samotným autorem a lze tedy tuto postavu hodnotit jako autobiografickou. „*Anděl* opět vnáší na scénu silně autobiografického hrdinu Jateka (na ilustracích je v roli Jateka nepochybně vymalován sám Topol) brodicího se svinstvem krvelačného světa.“³⁴⁰ Podobnost hlavní postavy s autorem zmiňuje také Vladimír Novotný. „Undergroundový hrdina Jatek (to jméno zřetelně připomíná prozaikovy iniciály).“³⁴¹ I Dominik Roth uvádí v recenzi podobnost Jateka s Jáchymem Topolem. „Spoznáváme, že Jatek vyzerá jako Topol a križovatka je nám tiež známa, určite sme cez ňu aspoň raz precházeli.“³⁴² Jiří Peňás si stejně jako ostatní všiml souvislostí hlavního hrdiny s tvůrcem knihy. „Příběh Jateka má být i příběhem jeho tvůrce. Hluboce osobní je i v *Andělovi* zapojeno do imaginativního příběhu.“³⁴³

2.6.6. Shrnutí

U *Anděla* se nám potvrdilo to, co kritici naznačovali už u předchozích Topolových próz. A to, že Topol zůstává básníkem. Kritici ho označují za básníka prózy a dalšími výrazy. Stejně jako u *Sestry*, vidí kritici ve způsobu vyprávění i u *Anděla* podobnost s Bohumilem Hrabalem.

Čím se ovšem liší *Anděl* od předchozích knih, je reakce kritiky na styl psaní. U předchozích děl autora byl vždy jeho neobvyklý styl psaní vyzdvihován, můžeme říct i chválen, ale každopádně byl označován jako za jeden z hlavních znaků jeho knih. U *Anděla* už tomu tak úplně není, nelze úplně poznamenat, že by Topol najednou změnil styl psaní, jen kritika si prostě jeho jazyka v knihách přestala všimnout v takové míře, v jaké tomu bylo například u *Sestry*, kde vzniklo jen o jazyku knihy několik samostatných studií. U *Anděla* se o jazyku v kritikách píše minimálně.

Můžeme zde také zaznamenat oproti předchozím dílům – i těm předrevolučním, změnu práce s motivy zla. Jako hlavní motivy u předchozích autorových děl, byly podle kritiků ty, které popisovaly skutečné zlo ve světě. Zlo, které není skryté, a je viditelné pouhým okem. Jako příklad můžeme uvést socialistický život popisovaný v básních či

³⁴⁰ MANDYS, Pavel. Smíchovské mysterium. *Český týdeník*, 5-8.1.1996, 2(105), s. 13. ISSN 1211-0302

³⁴¹ NOVOTNÝ, Vladimír. Topolův příběh o andělich a satanášich. *Práce*, 1996, 52(78), s. 11. ISSN 0231-6374.

³⁴² ROTH, Dominik. Až oheň spasí svět. *Mosty: česko-slovenský týždenník*, 1997, 6(4), s. 12. ISSN 1335-6135.

³⁴³ PEŇÁS, Jiří. Tajemný předmět v krvi. *Lidové noviny*, 1995, 8(300). *Nedělní Lidové noviny* [příloha], Č. 51 s. XV. ISSN 0862-5921.

různé životní etapy patrné v prózách. V případě *Anděla* ale kritika popisuje jakýsi obrat tohoto motivu. Podle nich v *Andělu* Topol už nepíše o zlu viditelném, nýbrž o tom skrytém, které je mnohem zákeřnější a nebezpečnější.

2.7. Trnová dívka

Trnová dívka s podtitulem *Příběhy severoamerických Indiánů* vychází roku 1997 a ačkoliv je Topol označován za autora, nejedná se přímo o jeho knihu. Kniha totiž obsahuje soubor indiánských vyprávění, které Topol přeložil z anglického originálu. Čerpal z šesti různých knih – nejvíc příběhů pochází z knih Stidtha Thompsona – *Tales of North American Indians* z roku 1927 a Charlese Leglanta – *Mýty a legendy* z roku 1884.

Není žádným tajemství, že autor projevoval už dříve zájem o etnografii a různé mýty, které často do svých děl zakomponoval. V této knize tak zvládl skloubit své umělecké sklony se zájmem právě o etnologii. V *Trnové dívce* přeložil skoro padesát textů. Konkrétně čtyřicet šest povídek a dvě lyricko-epické veršované skladby. „Jedná se o výběr a překlad, proto se zdá poněkud zavádějící, že je na obálce uveden jako autor.“³⁴⁴ Protože je ale Jáchym Topol za autora považován, bude kniha zařazena ke zbytku jeho tvorby 90. let a také podrobena analýze recenzí, statí a kritik.

Topol své zaujetí původní americkou kulturou nezapíral, nebyl ovšem prvním, který se do tohoto tématu pustil. „První překlady amerického folklóru najdeme v časopise *Česká včela* již ve 30. letech 19. století. V období první poloviny století našeho se o jeho šíření zasloužili především známý český cestovatel Alberto Vojtěch Frič a svým způsobem jeho následovník, vynikající lingvista indiánských jazyků Čestmír Lokoutka. V posledních zhruba dvou desítkách let se objevilo rovněž několik výrazných sbírek, jako knížka Vladimíra Hulpacha *Co vyprávěl kalumet* nebo Miry Holzbachové *Indiánské pohádky*, a naposledy poměrně nevýrazný počín nakladatelství *ARGO O muži, který šel za sluncem*. Posledním krokem na této cestě je pak rozsahem sice nevelká, nicméně obsahem zajímavá knížka *Trnová dívka*“.³⁴⁵

Trnová dívka je bezesporu první knihou Jáchyma, která stojí podle kritiky na pomezí beletrie. Oldřich Kašpar totiž dílo označuje z hlediska žánru „na pomezí literárního díla a populárně naučené edice.“³⁴⁶ Sám Topol v předmluvě *Trnové dívky* uvádí, že ji předkládá jako beletrii.³⁴⁷

³⁴⁴ FALTEISEK, Lubor. Indiánské příběhy podle Jáchyma Topola. *Práce*, s. 9, 2.8.1997, 53(179) ISSN 0231-6374.

³⁴⁵ KAŠPAR, Oldřich. Příběhy severoamerických Indiánů. *Slovo*, 1997, 89(246), s. 8. ISSN 1211-6416.

³⁴⁶ KAŠPAR, Oldřich. Příběhy severoamerických Indiánů. *Slovo*, 1997, 89(246), s. 8. ISSN 1211-6416.

³⁴⁷ TOPOL, Jáchym. *Trnová dívka: příběhy severoamerických Indiánů*. Praha: *Hynek*, 1997, 178 s. Idians. ISBN 80-85906-54-6.

2.7.1. Fikční svět, imaginace a kompozice textu

K fikčnímu světu, který Topol sám neutvořil, ale pouze převyprávěl, se kritika příliš nevyjadřuje. Co se ovšem můžeme dočíst, jsou postřehy týkající se kompozice příběhů. Podle Jaromíra Slomka je „výběr šťastný, jeho kompozice promyšlená a působivá.“³⁴⁸ Oldřich Kašpar zase vidí kompozici jako subjektivní krok. „Volba a řazení textů je osobní.“³⁴⁹

Už v původních dílech Jáchyma Topola, i v těch předrevolučních, byla ze strany kritiků věnována pozornost surovosti světa, se kterou bylo určité dílo napsáno. Jednalo se zejména o první sbírku *Miluju tě k zbláznění* a o román *Sestra*. Lubor Falteiska překvapilo drsnost líčení i v tomto případě. „Leckoho překvapí určitá drsnost výraziva i činů, zaznamenávaných přímočaře, bez opisu.“³⁵⁰

2.7.2. Motivy

Mytologické složky příběhů, kterou Topol do svých děl vkládal, si vždy kritici v literárněvědné recepci všimli, proto je nyní ani nepřekvapilo, že Topol přišel s knihou čistě jen o mýtech, kterou sice sám nenapsal, ale přeložil a uspořádal. „Při výběru se zaměřil Topol, jak tvrdí, na vyprávění, která jsou podle určitých znaků (chybí koně, pušky, ocelové nože atd.) velmi stará. Mnohá z nich zaznamenali misionáři a první sběratelé v 18. a na počátku 19. století.“³⁵¹

Někteří recenzenti si nebyli zcela jistí autorovou předcházející znalostí odpovídajících reálií a podložených faktech. Mezi takové patří právě třeba Lubor Falteisek a zajímá ho, „na kolik se překladatel orientuje v indiánských reáliích (neuvádí spolupráci s žádným indiánologem) či etnodějinách.“³⁵² V tomto ohledu se autora zastává Oldřich Kašpar, který kladně vyzdvihuje „podrobnou ediční poznámku, přesně uvádějící všechny použité prameny.“³⁵³ Dále skládá pochvalu za to, že „přistoupil ke zvolenému tématu se vší zodpovědností jak literární, tak svým způsobem odbornou,“³⁵⁴ pokračuje v obhajobě Topola: „Pozitivním způsobem se také na celé knížce podepsaly

³⁴⁸ SLOMEK, Jaromír. Dlouhý, Cherokee a Bystrozraký. *Literární noviny*, 1997, 8(45), s. 6. ISSN 1210-0021. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/?path=LitNIII/8.1997/45>.

³⁴⁹ KAŠPAR, Oldřich. Příběhy severoamerických Indiánů. *Slovo*, 1997, 89(246), s. 8. ISSN 1211-6416.

³⁵⁰ FALTEISEK, Lubor. Indiánské příběhy podle Jáchyma Topola. *Práce*, s. 9, 2.8.1997, 53(179) ISSN 0231-6374.

³⁵¹ SLOMEK, Jaromír. Dlouhý, Cherokee a Bystrozraký. *Literární noviny*, 1997, 8(45), s. 6. ISSN 1210-0021. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/?path=LitNIII/8.1997/45>.

³⁵² FALTEISEK, Lubor. Indiánské příběhy podle Jáchyma Topola. *Práce*, s. 9, 2.8.1997, 53(179) ISSN 0231-6374.

³⁵³ KAŠPAR, Oldřich. Příběhy severoamerických Indiánů. *Slovo*, 1997, 89(246), s. 8. ISSN 1211-6416.

³⁵⁴ Tamtéž.

konzultace s vynikajícím antropologem, znalcem severoamerických indiánských kultur, Čechoameričanem, profesorem Zdeňkem Salzmannem.³⁵⁵ Také Lukáš Dolanský píše o tom, že „dbal na co největší autenticitu.“³⁵⁶ V neposlední řadě je také potřeba zmínit, že Topola indiánská kultura zajímala natolik, že sám nějakou dobu žil v navažské a apačské rezervaci. Petr Dudek zase v recenzi Topolovi vytkl, že knihu neopatřil předmluvou. „Proto má svůj smysl doprovázet antologie, jakou je Topolova *Trnová dívka*, předmluvami a doslovy, které obecně málo známé a intuicí těžko pochopitelné rozdíl mezi indiánskou a bělošskou kulturou zmírní. Je chyba, že Topol svoji chystanou předmluvu nakonec neotiskl, protože, jak je vidět, při ‚pouhém‘ překládání anglických ‚originálů‘ indiánských příběhů chtě nechtě vzniká informační dluh.“³⁵⁷

Jaromír Slomek, který kritizoval dílo po stránce jazykové, ovšem v příbězích vidí i pozitivní hledisko, ze kterého se na dílo v kritice díval. „Jinak s Jáchymem Topolem souhlasím v tom, že ‚silný příběh může zaujmout i čtenáře zcela neznalého kontextu.“³⁵⁸

2.7.3. Jazyk a slovní zásoba

Topol je výrazný ve svém jazykovém stylu, a proto se pro kritiku nabízí otázka, zda-li se rozhodl dodržet autenticitu původního stylu psaní, nebo zda do překladů vnesl kousek ze své literárnosti. „Mohl při přetlumočení angličtinou fixované indiánské (a eskymácké) slovesnosti potlačit vlastní literární ambice? Snad i mohl, ale neudělal to.“³⁵⁹ Podle Jaromíra Slomka „Topol-překladatel neunikl vlivu Topola-spisovatele.“³⁶⁰ Jiří Brabec také patří k těm, co vnímají překlad příběhů do svazku *Trnová dívka* jako odraz autorova dosavadního písemného stylu. „Vznikly tak jakési pohádky Boženy Němcové, které se ovšem drsně drží ‚sprosté řeči‘ původních vypravovatelů, neznajících slov, jimiž by věc opsali, jmenují ji pravým jménem a zároveň se tak dobře drží jazyka vypravovatele a básníka Jáchyma Topola.“³⁶¹

³⁵⁵ Tamtéž.

³⁵⁶ DOLANSKÝ, Lukáš. Topolova Trnová dívka. *Večerník* – Praha, 14.7.1997, 7(72), s. 13 ISSN 1210-1117

³⁵⁷ DUDEK, Petr. Na bělošské stezce. *Kritická příloha Revolver Revue*, 1997 (9), s. 45-50. ISSN 1211-118X.

³⁵⁸ SLOMEK, Jaromír. Dlouhý, Cherokee a Bystrozraký. *Literární noviny*, 1997, 8(45), s. 6. ISSN 1210-0021. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/?path=LitNIII/8.1997/45>.

³⁵⁹ KAŠPAR, Oldřich. Příběhy severoamerických Indiánů. *Slovo*, 1997, 89(246), s. 8. ISSN 1211-6416.

³⁶⁰ Tamtéž.

³⁶¹ BRABEC, Jiří. Novým převodem Zpěvu[...]. *Literární noviny*, 1997, 8(28), s. 16. ISSN 1210-0021. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=LitNIII/8.1997/28>.

Recenzenti si všimají, že Topol v knize místy používá například obecnou češtinu, což zmínil ve své recenzi Lubor Falteisek jako „překvapivé.“³⁶² Jaromír Slomek v kritice v *Literárních novinách* uvádí, že je podle něj také překvapivé to, že se „hovorová čeština kupodivu objevuje i v pásmu vypravěče.“³⁶³ Recenzenti už v předchozích dílech několikrát upozornili na to, že Topol neodděluje pásmo vypravěče a pásmo postav důkladně, a že se tyto dvě pásmo prolínají právě použitím stejné vrstvy jazyka, a navíc nejsou odděleny žádnými typografickými znaky. Naopak použití hovorové češtiny v tomto případě Slomek nepovažuje za kladnou stránku díla, i když v předchozích prózách i básních byl hovorový jazyk podle něj jedním z autorových dominant. „To, co jsem považoval v Topolově beletrii za úmyslné jazykové nečistoty, jeví se mi v této indiánské analogii jako – slušně řečeno – gramatická rozržitost.“³⁶⁴

Oldřich Kašpar naopak oceňuje Topolův překladatelský cit pro někdy složité texty, které mohou být „ne vždy evropskému čtenáři srozumitelné.“³⁶⁵ Topolův překlad plyne velmi přirozeně, aniž by podle Kašpara „slevil z náročnosti na chápání reality ‚Indiánského světa‘.“³⁶⁶

Markéta Hanáková s výše zmíněnými názory nesouhlasí a ve své recenzi popisuje, proč je podle ní překlad doslovný, objektivní, a s minimálním zásahem autora. „Alespoň v těch případech, kdy jsem mohla nahlédnout do anglických originálů, se držel původních textů téměř doslova.“³⁶⁷ Na druhou stranu, i když vnímá Topolův překlad jako objektivní, neubrání se drobnému srovnání s Topolovským stylem. „Jemné odstíny nespisovné češtiny ale nesou neklamnou pečeť Jáchyma Topola.“³⁶⁸

2.7.4. Shrnutí

Je opravdu obtížné shledávat podobnosti v díle překladovém a původním. Ale pokud se na to podíváme z té nejjednodušší stránky, můžeme najít pár styčných bodů, které kritika označila za shodné s Topolovým dílem původním. V první řadě musíme samozřejmě zmínit jazyk, tady se recenzenti rozdělili na dvě protichůdné strany. Jedna

³⁶² FALTEISEK, Lubor. Indiánské příběhy podle Jáchyma Topola. *Práce*, str. 9, 2.8.1997, 53(179) ISSN 0231-6374.

³⁶³ SLOMEK, Jaromír. Dlouhý, Cherokee a Bystrozraký. *Literární noviny*, 1997, 8(45), s. 6. ISSN 1210-0021. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/?path=LitNIII/8.1997/45>.

³⁶⁴ Tamtéž.

³⁶⁵ Srov. KAŠPAR, Oldřich. Příběhy severoamerických Indiánů. *Slovo*, 1997, 89(246), s. 8. ISSN 1211-6416.

³⁶⁶ Tamtéž.

³⁶⁷ HANÁKOVÁ, Markéta. Vyslechnout a předat dál. *Respekt*, 1997, 8(38), s. 18. ISSN 0862-6545.

³⁶⁸ Tamtéž.

si myslí, že Topol dodržel doslovný překlad a druhá strana má za to, že i v překladu se projevil sám za sebe jako za spisovatele. Opět se tu můžeme bavit o užívání nespisovné češtiny, ale tentokrát jako v jediné jeho knize, jsou považovány za rušivé.

Výběr a tematické zpracování příběhů kritika víceméně hodnotí kladně. Chválí zejména přístup k reáliím. Ostatně Topol se sám nikdy netajil tím, že má k určitým etnikům blízký vztah (však také studoval etnografii na vysoké škole) a ukázal nám to na *Trnové dívce*.

S předrevoluční tvorbou tu lze srovnávat akorát způsob podání příběhů. Jsou líčeny surově, bez opisu, upřímně – stejně jako Topolovy básně.

Závěr

Hlavním cílem této diplomové práce bylo podle literárněvědných reflexí zanalyzovat určité změny Topolovy poetiky nebo naopak její ustrnulé stavy v období porevolučním oproti období předrevolučnímu. Najít a popsat v kritikách tyto změny bylo někdy těžší, než se na první pohled zdálo.

Jako první věc je důležité zmínit, že kritika nikdy Topola nepřestala vnímat jako básníka, ačkoliv vlastně vydal básnické sbírky oficiální cestou pouze dvě (pokud nepočítáme knihu *Děsivý spřežení*, jež je souborným vydáním předrevoluční tvorby, ale vyšla až o mnoho let později). Kritici v každém případě i u Topolových próz vnímali jeho básnictví, které se i do těchto knih promítalo – buď básnickým jazykem, nebo zde byly zmíněny verše. Od začátku kritika Topolovi předpovídala vstup do světa prózy, neboť se na základě vydaných básnických sbírek domnívala, že mu poezie bude těsná – a to se také stalo. Ale ani tento přestup k jinému literárnímu druhu Topolovi neodpáral jeho básnickou minulost, která je v něm uložena, jak se zdá, již napořád. S tím také souvisí to, že často kritika o jeho básních psala v souvislosti s epikou a o jeho prózách naopak v souvislosti s lyrikou, Topol za 90. léta zachoval zcela neurčitou hranici těchto dvou literárních druhů a často je ve svých dílech mísil.

Už jsme se trochu zmínili o jazyku, kterým jsou knihy psány. Jazyk je jeden z hlavních spojovacích prvků mezi autorovy díly před rokem 1989 a po něm. Kritika u všech v této práci analyzovaných knih uvádí, že si jazyk Topol uchoval originální. Začal už v jeho prvních sbírkách jako *Eskymáckej pes*, pokračoval v první oficiálně vydané knize *Miluju tě k zbláznění* a dotáhl to přes *Sestru* až k *Trnové dívce*. Ve všech svých dílech, jak se kritika shoduje, pracoval se všemi jazykovými vrstvami – se spisovnou češtinou, s nespisovnou češtinou, s nářečím, s argotem atd. Až k románu *Anděl* kritika vždy vnímala jeho styl jazyka za pozitivní a za oživení díla. U *Anděla* nelze říct, že tomu tak už není, jen se tím kritika přestala tolik zabývat a zaměřila se na jiné aspekty díla a jazyk v textech příliš nezmiňovala. *Trnová dívka* byla jedinou knihou, ve které byl Topolův jazyk spíše kritizován. A to z toho důvodu, že se nejedná o jeho dílo, pouze o překlad, a že ten překlad volbou svého stylu psaní zkreslil. Právě *Trnová dívka* se obecně se modelem Topolovy tvorby 90. let vymyká. Je to dáno v první řadě tím, jak už bylo zmíněno, že je to pouze překladové dílo, a ne původní dílo autora. Společný jev s dalšími díly má akorát jazyk, který u této konkrétně u této knihy rozděluje kritiky na dvě strany. Jedni tvrdí, že zůstal autor při překladu objektivní a druzí jsou zastánci toho,

že se Topol i v tomto hledisku v textu projevil sám za sebe jako spisovatel a že si text uzpůsobil podle sebe. Ačkoliv všechny ostatní knihy byly díky svému nespisovnému jazyku vychvalovány, podle kritiků to u *Trnové dívky* ovšem působí rušivě.

Téma, které zůstalo přítomné po celou autorovu tvorbu z 90. let stejné, je náboženství. Ať už podobnost s určitými biblickými postavami, s křesťanskými symboly, s mýtickou vrstvou díla – pokaždé něco takového v knize najdeme. V první sbírce se kritika zamyslela nad podobenstvím hlavního hrdina a Jidáše Iškariotského, v dalších dílech jsme se mohli setkat s přirovnáním k Mesiášovi. Stejně tak můžeme shledat jako důležitým motivem v Topolových dílech motiv cesty.

Kritika se také, jako na sjednocující prvek autorových děl, dívá na surové líčení světa. Začalo to už u básnických sbírek, kde byl popsán socialistický svět s autentičností a Topol u toho zůstal i v dalších dílech a nebál se ani tabuizovaných témat, jakými jsou například alkohol nebo drogy. Topol právě v počátcích své básnické tvorby psal často o těchto tématech, a i tyto věci si můžeme přečíst v jeho dalších dílech. Například v příběhu *Anděla* je role drog podle kritiků výrazná a důležitá. Upřímnost a surovost, se kterou k vyprávění přistupoval, mu byla kritiky ponechána i v *Trnové dívce*.

Imaginace v Topolových dílech se stále točí kolem revoluce v roce 1989. Například *Sestra* popisuje roky krátce po revoluci. Z názoru kritiků se lze domnívat, že tento životní okamžik byl pro Topola tak silným zážitkem, že se stal odrazovým můstkem pro jeho následující tvorbu. Co se týče fikčního světa obecně, na rozdíl od poezie, se Topolovy prózy přiklání k vyšší snovosti. V jeho prózách je mnohem těžší oddělit „realitu“ od fikce nebo od snu. Kdežto jeho básně byly vystavěny právě na autenticitě světa, ve kterém žil. Jednotícím bodem, který však můžeme najít ve všech jeho fikčních světech, je Praha. Kolem té se točí všechna Topolova díla z 90. let, vyjma *Trnové dívky*. Nejvyšší míra autenticity mu byla přikládána ve sbírce *Miluju tě k zbláznění* a také u raných sbírek vydaných v knize *Děsivý spřežení*.

Některé Topolovy knihy mají podle kritiků vztah k undergroundovému prostředí, i když už v něm nevznikly. Tohoto si hojně všímali zejména u románu *Sestra*, kde kritika vyvodila několik vazeb spojených právě s undergroundem, včetně pojmenování hlavních postav příběhu. Autobiografičnost postav v knihách nevidí kritici jen u zmíněné *Sestry*, i když tam jí vnímají jako nejvýraznější, ale zmiňují to také u

Anděla (konkrétně u postavy Jateka) a s jistou autobiografičností se setkáváme také u novely *Výlet k nádražní hale*, která je považována za fragment *Sestry*.

Od předrevoluční tvorby se zcela změnila Topolova poezie. Jeho básně byly z počátku velmi ovlivněny faktem, že Topol spolupracoval s několika hudebními skupinami, psal jim texty k písním a oni naopak zhudebňovali některé jeho básně. Proto když vydal oficiální cestou sbírku *Miluju tě k zbláznění*, byla kritika překvapena tím, že už básně nepřipomínají písňové texty, ale že se jedná o čistou poezii.

Prameny a literatura

Prameny tištěné

ALENKA, Antonín. Já jsem někdo jiný! čili Agent Jícha potká v potoku syna člověka.

Literární noviny, 1994, 5(29), s. 6. ISSN 1210-0021. Dostupné také z:

<http://archiv.ucl.cas.cz/?path=LitNIII/5.1994/29>.

BÍLEK, Petr A. Topolův román ... uličnický ... *Tvar*, 1994, 5(16), s. 17-18. ISSN 0862-

657X. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=Tvar/5.1994/16>.

BRABEC, Jiří. Novým převodem Zpěvu[...]. *Literární noviny*, 1997, 8(28), s. 16. ISSN

1210-0021. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=LitNIII/8.1997/28>.

BROŽOVÁ, Věra. Anděl Exit. *Tvar*, 1996, 7(9), s. 21-22. ISSN 0862-657X. Dostupné

také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=Tvar/7.1996/9>.

BUDÍN, Viktor. Román z roku 1 a 2 a 3[...]. *Nové knihy*, 1994 (22), s. 1. ISSN 0322-922X.

BUDÍN, Viktor. Rudý nebe nad Andělem. *Nové knihy*, 1996, 36(3), s. 1. ISSN 0322-922X.

ČERVENKOVÁ, Jana. Jaká doba, takový román. *Lidová demokracie*, 1994, 50(170), s.9 ISSN 0323-1143 Dostupné také z: <https://jachymtopol.cz/sestra/>.

ČMEJRKOVÁ, Světla. Topolův výlet k nádražní hale in: ŘÍHA, Ivo. Otevřený rány: vybrané studie o díle Jáchyma Topola. Praha: Torst, 2013. 391 s. ISBN 978-80-7215-451-7. s. 145-152

DOLANSKÝ, Lukáš. Topolova Trnová dívka. *Večerník* – Praha, 14.7.1997, 7(72), s. 13 ISSN 1210-1117.

DUDEK, Petr. Na bělošské stezce. *Kritická příloha Revolver Revue*, 1997 (9), s. 45-50. ISSN 1211-118X.

ENGELKING Leszek. „V mládí jsem občas chtěl být Polák...“ Polsko, polština a Poláci v románu *Sestra* Jáchyma Topola. In: ŘÍHA, Ivo. Otevřený rány: vybrané studie o díle Jáchyma Topola. Praha: Torst, 2013. 391 s. ISBN 978-80-7215-451-7. s. 77-87

FALTEISEK, Lubor. Indiánské příběhy podle Jáchyma Topola. *Práce*, s. 9, 2.8.1997 53(179), ISSN 0231-6374.

GABRIEL, Jan. Byl čas po výbuchu a my žili v rozvalinách. *Literární noviny*, 1994, 5(24), s. 6. ISSN 1210-0021. Dostupné také z:

<http://archiv.ucl.cas.cz/?path=LitNIII/5.1994/24>

GABRIEL, Jan. Topolova poezie jako příběh. *Mladá Fronta Dnes*, 1993, 4(88), s. 11. ISSN 1210-1168.

- GAMMELGAARDOVÁ, Karen. Výstavba postav v Andělu Jáchyma Topola. In: ŘÍHA, Ivo. Otevřený rány. 1.vyd. Praha: *Torst*, 391 s. ISBN 978-80-7215-451-7
- HANÁKOVÁ, Markéta. Vyslechnout a předat dál. *Respekt*, 1997, 8(38), s. 18. ISSN 0862-6545.
- HARÁK, Ivo. Krásný nový svět. *Host*, 1997, 6(13), s. 13 ISSN 1211-9938
- HLAVATÝ, Pavel, 1994. Rituální upalování. *Labyrint revue*. 4(6), s. 16. ISSN 1210-6887
- HRUŠKA, Petr. V souřadnicích volnosti: česká literatura devadesátých let dvacátého století v interpretacích. Praha: *Academia*, 2008, 738 s. ISBN 978-80-200-1630-0. s. 403-407
- HYBNER, Martin. Topolova přepestrá Sestra. In: ŘÍHA, Ivo. Otevřený rány: vybrané studie o díle Jáchyma Topola. Praha: *Torst*, 2013. 391 s. ISBN 978-80-7215-451-7. s. 46-50
- CHUCHMA, Josef. Prahu na nějaké rychlé pocity nedostaneš, smete tě. *Mladá fronta Dnes*, 1995, 6(168), s. 17. ISSN 1210-1168.
- CHUCHMA, Josef. U Anděla musel vzplát oheň, aby očistil tenhle svět. *Mladá fronta Dnes*, 1995, 6(300), s. 19. ISSN 1210-1168.
- CHVATÍK, Květoslav. Zběsilost. *Tvar*, 1994, 5(16), s. 17. ISSN 0862-657X. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=Tvar/5.1994/16>
- JANÁČEK, Pavel. Božská komedie po výbuchu času. *Lidové noviny*, 1994, 7(306). Národní 9 [příloha], Č. 53 s. IV. ISSN 0862-5921.
- JANÁČEK, Pavel. Zdivočelý Smíchov vypravěče od Anděla. *Týden*, 1995, 2(51), s. 57. ISSN 1210-9940.
- JANOŠEK, Pavel, 1994. Dejte mi pevný bod aneb Za společenský román krásnější. *Tvar*. 5(12), s. 3. ISSN 0862-657X.
- JUNGMANN, Milan. Topolův Anděl. *Literární noviny*, 1996, 7(18), s. 7. ISSN 1210-0021. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=LitNIII/7.1996/18>.
- KAFKA, Tomáš. Návod k použití současné české poezie. *Respekt*, 31.5.1993 (21), ISSN 0862-6545 s. 23.
- KAŇAS, D. M. Jáchym Topol je chuligán. *Host*. 09.-10.1995, 11(5), s. 141-142 ISSN 1211-9938.
- KAŠPAR, Oldřich. Příběhy severoamerických Indiánů. *Slovo*, 1997, 89(246), s. 8. ISSN 1211-6416.
- KLIEMSOVÁ, Alfun, Intermedialita a holocaust. Jáchym Topol a jeho román Sestra.

- In: ŘÍHA, Ivo. *Otevřený rány*. 1.vyd. Praha: *Torst*, 391 s. ISBN 978-80-7215-451-7 s. 118-132.
- KNAPP, Aleš. Sukces trýznivé imaginace. *Nové knihy*, 1998, 38(28), s. 8. ISSN 0322-922X.
- KOLÁŘOVÁ, Sylva. [Sestra]. *Anno Domini*, 1994, 5(9), s. 34. ISSN 0862-6952.
- KOUBA, Petr. Čas a věčnost v Topolově Sestře. In: ŘÍHA, Ivo. *Otevřený rány: vybrané studie o díle Jáchyma Topola*. Praha: *Torst*, 2013. 391 s. ISBN 978-80-7215-451-7. s. 83-117
- KRÁL, Petr. Topolova každodenní válka. *Literární noviny*, 1993, 4(20), s. 7. ISSN 1210-0021. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/?path=LitNIII/4.1993/20>.
- KRÁLÍKOVÁ, Andrea. Autorské tváře v knižních zrcadlech: obrazy autorů současné české literatury v perspektivě kulturního transferu. Vyd. 1. Příbram: *Pistorius & Olšanská*, 2015. 251 s. ISBN 978-80-87855-25-6.
- KRINEVAJOVÁ, Věra. *Studentské listy, nezávislý politický a kulturní čtrnáctideník*, ISSN 0862-6049, Datum vydání 18.03.1991, 2(6), s. 2.
- MACHONIN, Sergej. Nová kniha džunglí: Kniha Jáchyma Topola Sestra vyšla v brněnském vydavatelství Atlantis. *Mosty*, 1995, 3(26), s. 12. ISSN 1335-6135
- MACHOVEC, Martin. 16 autorů českého literárního podzemí 1948-1989 in *Literární archiv ročník 25*. 1991. s. 68.
- MANDYS, Pavel. Jak přežít ve zlém světě. *Český deník*, 1994, 4(123), s. 8. ISSN 1210-0854.
- MANDYS, Pavel. Smíchovské mysterium. *Český týdeník*, 5-8.1.1996, 2(105), s. 13. ISSN 1211-0302.
- MAREŠ, Petr. „Tajnej a otevřenej jazyk“ (Spisovnost a nespisovnost v románu Jáchyma Topola Sestra) In: ŘÍHA, Ivo. *Otevřený rány: vybrané studie o díle Jáchyma Topola*. Praha: *Torst*, 2013. 391 s. ISBN 978-80-7215-451-7 s. 133-137.
- MÍKOVÁ, Kamila. Poezie jako válka. *Český deník*, 4.9.1993, 3(205), s. 10 ISSN 1210-0854.
- NOVOTNÝ, Vladimír. Sestra: strhující, moderní český román. *Práce*, 1994, 50(182), s. 7. ISSN 0231-6374.
- NOVOTNÝ, Vladimír. Topolův příběh o andělich a satanáších. *Práce*, 1996, 52(78), s. 11. ISSN 0231-6374.
- PECHAR, Jiří. Smysl života a smysl literatury. *Literární noviny*, 1996, 7(5), s. 5. ISSN 1210-0021. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/?path=LitNIII/7.1996/5>.

- PEŇÁŠ, Jiří. Tajemný předmět v krvi. *Lidové noviny*, 1995, 8(300). *Nedělní Lidové noviny* [příloha], Č. 51 s. XV. ISSN 0862-5921.
- PEŇÁŠ, Jiří. Topolovo město-bytost. *Lidové noviny*, 3.6.1995, 6(129), s. 7.
- POKORNÝ, Marek. Bylo úterý den kdy se běžně nic neděje. *Lidová demokracie*, 1993, 49(97), s. 4. ISSN 0323-1143.
- PŘIBÁŇ, Jiří. ...a pořád psát. *Tvar*, 1990, 1(5), s. 14 ISSN 0862-657X Dostupné také z: <https://jachymtopol.cz/miluju-te-k-zblazneni-1988/>.
- ROTH, Dominik. Až oheň spasí svět. *Mosty: česko-slovenský týždenník*, 1997, 6(4), s. 12. ISSN 1335-6135.
- RULF, Jiří. Připravený krvácet: Jáchym Topol Miluju tě k zbláznění, básně. *Lidové noviny*, 1991, 4, s. 7. ISSN 0862-5921.
- ŘEZNÍČEK, Pavel. Protože život musíš někdy prostě jen vydržet. *Denní telegraf*, 1996, 5(19), s. 13. ISSN 1210-8391 Dostupné také z: <https://jachymtopol.cz/andel-1995/#druhy>.
- SEDLÁKOVÁ, Lenka. Zmatená a klackovitě drsná Praha Jáchyma Topola. *Denní Telegraf*, 1995, 4(176), s. 13. ISSN 1210-8391.
- SCHNEIDEROVÁ, Soňa. Topolův román Sestra a jeho jazyk. In: ŘÍHA, Ivo. Otevřený rány: vybrané studie o díle Jáchyma Topola. Praha: *Torst*, 2013. 391 s. ISBN 978-80-7215-451-7 s. 138-144
- SLOMEK, Jaromír. Dlouhý, Cherokee a Bystrozraký. *Literární noviny*, 1997, 8(45), s. 6. ISSN 1210-0021. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/?path=LitNIII/8.1997/45>
- SOUČEK, Karel. Bravurní pohled na českou současnost: Jáchym Topol obdržel za román Sestra cenu Egona Hostovského. *Plzeňský deník*. Kultura, 1995, 4(125) s. 20. ISSN 2464-7497.
- SPRÁVCOVÁ, Božena. Nadbytečné výlety Jáchyma Topola. *Tvar*, 1995, 6(13), s. 21-22. ISSN 0862-657X.
- ŠIBRAVA, Vladimír. Básnická antiidyla. *Lidová demokracie*, 3.10.1991, 47(231) ISSN 0323-1189.
- ŠIMON, Patrik. Sebenegr. *Tvar*, 1995, 6(3), s. 21-22. ISSN 0862-657X. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=Tvar/6.1995/3>.
- ŠITLER, Jiří. Ještě jednou k Trnové dívce. *Kritická příloha Revolver Revue*, 11.6.1998 (11), s. 178-179. ISSN 1211-118X.
- ŠLAJCHRT, Viktor. Dobrodružství: klíč ke světu: Románová prvotina Jáchyma Topola Sestra. *Respekt*, 1994, 5(25), s. 15. ISSN 0862-6545. Dostupné také z:

<https://www.respekt.cz/tydenik/1994/25/dobrodruzstvi-klic-ke-svetu>.

ŠULCKOVÁ, Martina. Dvě sestry Jáchyma Topola?. *Souvislosti*, 1999, 10(3-4), s. 212-220. ISSN 0862-6928. Dostupné také z: <http://souvislosti.cz/3499/Topol.pdf>.

VAŠÁK, Pavel. Lidé na křižovatce Anděl. *Právo*, 1996, 6(84), s. 8. ISSN 1211-2119.

VOJTĚCH, Daniel. Příběh naší zkušenosti. *Literární noviny*, 1994, 5(27), s. 6. ISSN 1210-0021. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/?path=LitNIII/5.1994/27>.

VOHRYZEK, Josef. [Výlet k nádražní hale]. *Literární noviny*, 1995, 6(43), s. 5. ISSN 1210-0021.

VOHRYZEK, Josef. Topolova křižovatka: Archetypální vzorce na dlažbě u Anděla. *Respekt*, 1996, 7(8), s. 18-19. ISSN 0862-6545. Dostupné také z:

<https://www.respekt.cz/tydenik/1996/8/topolova-krizovatka>.

VONDRA, Alexandr. Je třeba si zvykat. *Vokno* [samizdat]. 1986 (11), s. 26.

TRÁVNÍČEK, Jiří. Rabiátský romantik – hledač sebe sama. *Iniciály*, 1990, 1(4), s. 12. ISSN 0862-6324.

TRÁVNÍČEK, Jiří. Válka bude. *Tvar*, 1993, 4(29/30), s. 22. ISSN 0862-657X.

Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=Tvar/4.1993/29-30>.

ZANDOVÁ, Gertraude, 2013. „Výbuch času“ 1989: Jáchym Topol a staronový svět jeho románu *Sestra*. In: ŘÍHA, Ivo. *Otevřený rány. Vybrané studie o díle Jáchyma Topola*. 1.vyd. Praha: *Torst*,. ISBN 978-80-7215-451-7.

Prameny elektronické

HULEC, Vladimír, 2016. DDR: Jáchym Topol: Děsivý spřežení. *Divadelní noviny. Kulturní čtrnáctideník pro divadelníky a jejich diváky* [online]. Praha: Vydává občanské sdružení Společnost pro Divadelní noviny., č. 13 [cit. 25.6.2020]. ISSN: 1210-471X.

Dostupné z: <https://www.divadelni-noviny.cz/ddr-jachym-topol-desivy-sprezeni>.

ŠANDA, Michal. Nad knihou *Děsivý spřežení*: Když si Topol ještě osahával prostor slov. In: *novinky.cz* [online]. 16. 6. 2016 [cit. 25.6.2020] Dostupné z:

<https://www.novinky.cz/kultura/salon/clanek/nad-knihou-desivy-sprezeni-kdyz-si-topol-jeste-osahaval-prostor-slov-354765>.

RAUVOLF, Josef, *Děsivý spřežení, které musely být napsány* In: *ct24.ceskatelevize.cz* [online]. 5. 6. 2016 [cit. 25.6.2020] Dostupné z:

<https://ct24.ceskatelevize.cz/kultura/1806359-recenze-desivy-sprezeni-ktere-musely-byt-napsany>.

TOPOL, Jáchym. Výstup Jižní věží [online]. *Lidovky.cz*, 2010-07-16 [cit. 16.7.2020].
Dostupné z: https://www.lidovky.cz/noviny/vystup-jizni-vezi.A100716_000034_In_noviny_sko.

Bakalářské a diplomové práce

LUNDÁKOVÁ, Kateřina. Jáchym Topol a jeho prozaické dílo. Základní mapování možných vztažných bodů. Praha, 2010. FF UK. Dostupné z:

<https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/84100/>.

MIKOLÁŠKOVÁ, Vendula. Šiktancova tvorba v českém literárněvědném bádání. České Budějovice, 2013. s. 19-23.

Internetové zdroje

Manifest Českých dětí. Místa Paměti národa [online]: Dostupné zde:

<https://www.mistapametinaroda.cz/?lc=cs&id=532> [cit. dne 8. 5. 2020]

<https://jachymtopol.cz/>

Slovo a smysl. Praha. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy. 2010. č. 13. [online]

Dostupné z: <http://slovoasmysl.ff.cuni.cz/node/323> [cit. 12.2.2020]

Literatura

CHALOUPKA, Otakar. Příruční slovník české literatury od počátků do současnosti. Brno: *Centa*, 2005. S. 987–989. ISBN 80-86785-03-3.

LEHÁR, Jan. Česká literatura od počátků k dnešku. Praha: *Lidové noviny*, 1998, 1058 s. Česká historie. ISBN 80-7106-308-8. s. 904-905.

MITCHELL, W. J. T. Representation. In: *Critical Terms for Literary Study*. Chicago and London: *University of Chicago Press*, 1995. s. 11-20.

PAPOUŠEK, Vladimír a Petr A. BÍLEK. Cosmogonia: alegorické reprezentace "všeho". Praha: *Akropolis*, 2011. ISBN 978-80-87481-61-5.

PŘIBÁŇ, Michal, Eduard BURGET, Marta Edith HOLEČKOVÁ, et al. Český literární samizdat 1949-1989: edice, časopisy, sborníky. Praha: *Academia*, 2018, 612 s. ISBN 978-80-200-2903-4.

Slovník českých spisovatelů od roku 1945. Díl 2. Vyd. 2. Praha: *Brána*, 1999, 549 s. ISBN 80-242-0078-3. s. 552-553.

SVATOŇ, Vladimír. Mezi ikonou a indexem – mezi mimezí a performací. In:

VEBEROVÁ, Veronika a David SKALICKÝ. Jazyky reprezentace. Praha: *Akropolis*, 2012-, sv. ISBN 978-80-87481-67-7. s. 31-44

- TOPOL, Jáchym. Anděl. Praha: *Hynek*, 1995, 134 s. ISBN 80-85906-20-1.
- TOPOL, Jáchym. Děsivý spřežení. Praha: *Revolver Revue*, 2016, 85 s. ISBN 978-80-87037-78-2.
- TOPOL, Jáchym. Miluju tě k zbláznění. 3. vyd. Brno: *Atlantis*, 1994. ISBN 80-7108-085-3.
- TOPOL, Jáchym. Sestra. Brno: *Atlantis*, 1994, 487 s. ISBN 80-7108-086-1
- TOPOL, Jáchym. Trnová dívka: příběhy severoamerických Indiánů. Praha: *Hynek*, 1997, 178 s. Idians. ISBN 80-85906-54-6.
- TOPOL, Jáchym. V úterý bude válka. 2. autoriz. vyd. Brno: *Atlantis*, 1995, 105 s. ISBN 80-7108-122-1.
- TOPOL, Jáchym. Výlet k nádražní hale = A trip to the train station. Přeložil Alex ZUCKER. V Praze: *Plus*, 2011, 118 s. ISBN 978-80-259-0087-1.
- TOPOL, Jáchym a Ivo ŘÍHA. Výstup Jižní věží: výběr z publicistiky. Praha: *Torst*, 2018. ISBN 978-80-7215-573-6.
- VEBEROVÁ, Veronika a David SKALICKÝ. Jazyky reprezentace. Praha: *Akropolis*, 2012-, sv. ISBN 978-80-87481-67-7.
- WEISS, Tomáš. Jáchym Topol: nemůžu se zastavit. Praha: *Portál*, 2000, 145 s., [16] s. obr. příl. Rozhovory. ISBN 80-7178-395-1.

Seznam příloh

Obrázek č. 1 – Jáchym Topol – *Děsivý spřežení*

Obrázek č. 2 – Jáchym Topol – *Miluju tě k zbláznění*

Obrázek č. 3 – Jáchym Topol – *V úterý bude válka*

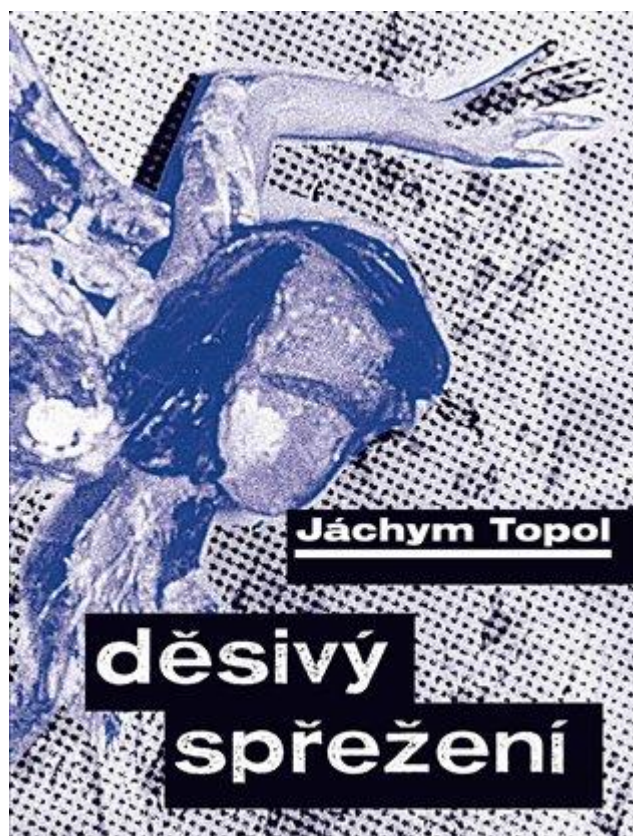
Obrázek č. 4 – Jáchym Topol – *Výlet k nádražní hale*

Obrázek č. 5 – Jáchym Topol – *Sestra*

Obrázek č. 6 – Jáchym Topol – *Anděl*

Obrázek č. 7 – Jáchym Topol – *Trnová dívka*

Obrázek č. 1 – Jáchym Topol – *Děsivý spřežení*

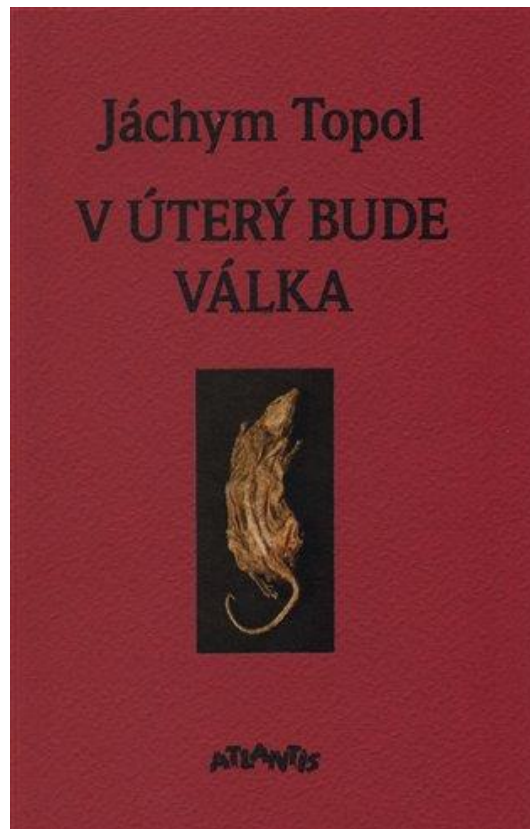
In: TOPOL, Jáchym. Děsivý spřežení. Praha: Revolver Revue, 2016, 85 s. Revolver Revue. ISBN 978-80-87037-78-2.

Obrázek č. 2 – Jáchym Topol – *Miluju tě k zbláznění*

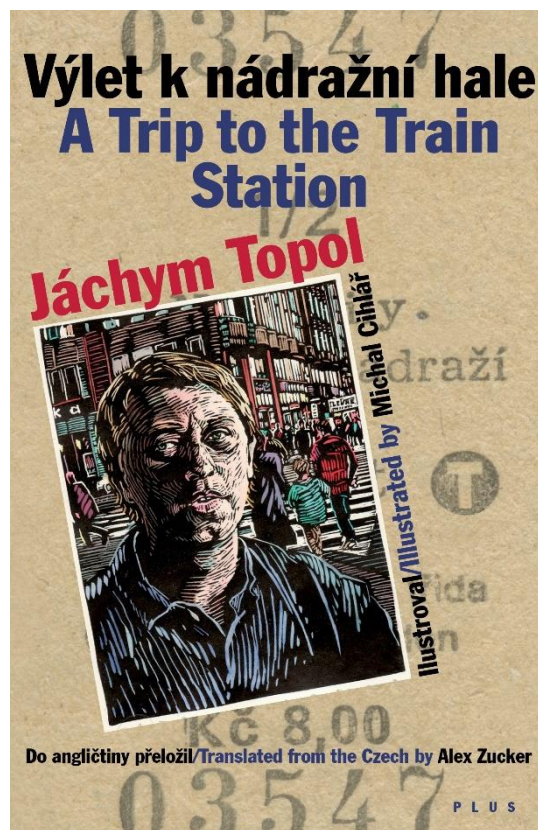
In: TOPOL, Jáchym. Miluju tě k zbláznění. 3. vyd. Brno: Atlantis, 1994. ISBN 80-7108-085-3.

Obrázek č. 3 – Jáchym Topol – *V úterý bude válka*

In: TOPOL, Jáchym. *V úterý bude válka*.
2. autoriz. vyd. Brno: Atlantis, 1995, 105
s. ISBN 80-7108-122-1.

Obrázek č. 4 – Jáchym Topol – *Výlet k nádražní hale*

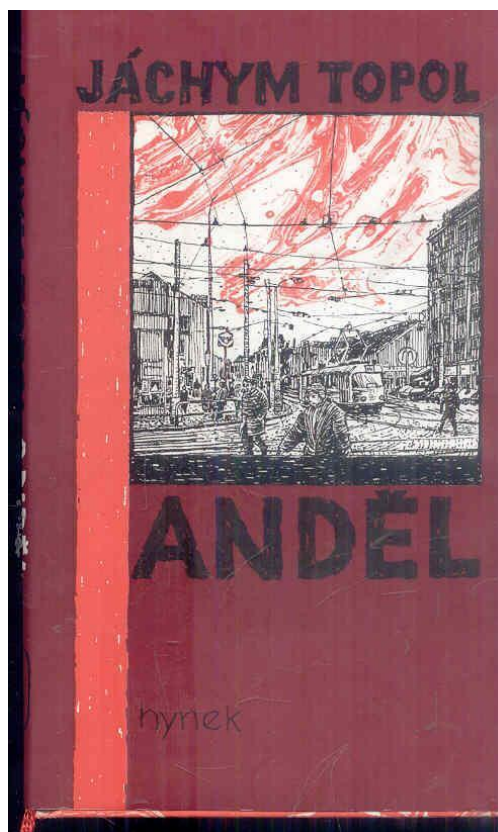
In: TOPOL, Jáchym. *Výlet k nádražní hale* = *A trip to the train station*. Přeložil Alex ZUCKER. V Praze: Plus, 2011, 118 s. ISBN 978-80-259-0087-1.

Obrázek č. 5 – Jáchym Topol – *Sestra*

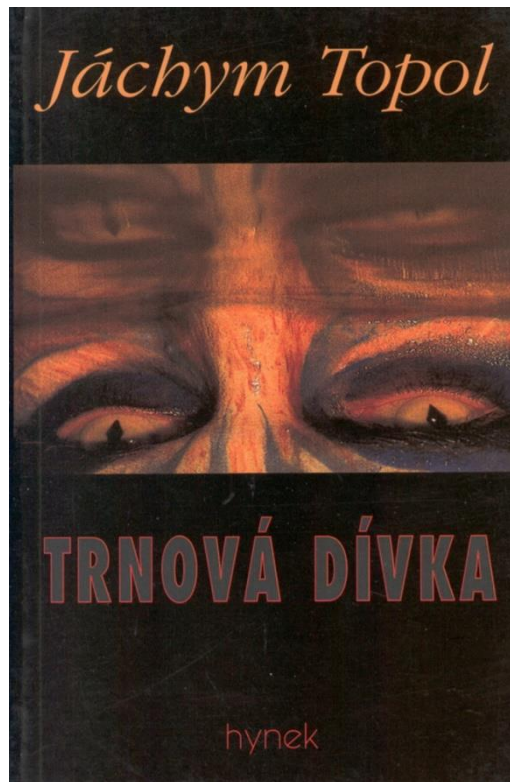
In: TOPOL, Jáchym. *Sestra*. Brno:
Atlantis, 1994, 487 s. ISBN 80-7108-086-1

Obrázek č. 6 – Jáchym Topol – *Anděl*

In: TOPOL, Jáchym. *Anděl*. Praha: Hynek, 1995, 134 s. ISBN 80-85906-20-1.

Obrázek č. 7 – Jáchym Topol – *Trnová dívka*

In: Trnová dívka: příběhy severoamerických Indiánů. Praha: Hynek, 1997, 178 s. Idians. ISBN 80-85906-54-6.